

Risale-i Nur Külliyyatı'ndan
Aslına Sadık Kalınarak Kısmen Sadeleştirilmiştir

Haşır Risalesi

Bediüzzaman Said Nursi

Hazırlayanlar
Adnan Kayıhan - İlhan Atılgan

Risale-i Nur Külliyyatı'ndan Aslına Sadık Kalınarak Kısmen Sadeleştirilmiştir

Haşir Risalesi

Bediüzzaman Said Nursî

Hazırlayanlar

Adnan Kayıhan - İlhan Atılğan

UFUK YAYINLARI / RİSALE-İ NUR KÜLLİYATI

HAŞİR RİSALESİ

Copyright © Ufuk Yayınları, 2012

Bu eserin tüm yayın hakları Yaran Yayıncılık Tic. Ltd. Şirketi'ne aittir. Eserde yer alan metin ve resimlerin Yaran Yayıncılık Tic. Ltd. Şirketi'nin önceden yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Sadeleştiren ve Yayına Hazırlayan

Adnan KAYIHAN - İlhan ATILGAN

Görsel Tasarım

Ali BIYIKLI

ISBN

978-605-5314-12-5

Yayın Numarası

130

Basım Tarihi

Mart 2012

Basım Yeri

Pasifik Ofset Limited Şirketi

Cihangir Mahallesi, Güvercin Caddesi,

Baha İş Merkezi A Blok No: 3/1

Avcılar/İstanbul Tel:+90 212 412 17 77

Faks:+90 212 422 11 51

Ufuk Yayınları

Rasim Paşa Mh. Rıhtım Cd. Derya İş Merkezi

A Blok No: 28/39-48 Kadıköy / İSTANBUL

Tel: (0216) 449 49 09 Faks: (0216) 449 49 11

www.ufukkitap.com

Onuncu Söz

Haşir Bahsi

(ÖLÜMDEN SONRA DİRİLİŞ)

Bir Hatırlatma: Bu risaledeki hakikatleri hikâye şeklinde, teşbih ve temsillerle yazmamın sebebi, hem okuyana kolaylık sağlamak hem de İslam esaslarının ne kadar akla uygun, sağlam, birbiriyle uyumlu ve birbirini destekleyen hakikatler olduğunu göstermektir. Hikâyelerin mânâları, sonlarındaki hakikatlerdedir; temsiller, üstü kapalı bir şekilde o hakikatlere işaret eder. Demek, bunlar hayalî hikâyeler değil, hakikatin ta kendisidir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

فَانظُرْ اِلٰى اَثَارِ رَحْمَةِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ¹

Ey kardeş, haşrin, yani ölümden sonra diriltilip mahşerde toplanmanın ve ahiretin basit, herkesin anlayacağı bir dille, açık bir şekilde izahını istersen şu temsilî hikâyeyi nefsimle beraber dinle:

Bir zaman iki adam, cennet gibi güzel bir memlekete (bu dünyaya işaretler) giderler. Bakarlar ki, herkes ev ve dükkânlarının kapılarını açık bırakmış, kimse onların korunmasına dikkat etmiyor. Mal ve paraların meydanda sahipsiz olduğunu görürler.

O iki adamdan biri, her istediği şeye elini uzatıp ya çalar ya da gasp eder. Hevesine uyup her türlü fenalığı ve yasak şeyi yapar. Kimse de ona pek ilişmez.

Arkadaşı, “Ne yapıyorsun? Cezalandırılacaksın, benim de başımı belâya sokacaksın. Bunlar devlet malıdır. Buradaki herkes, çoluk çocuğuyla padişahın askeri veya memurudur. Şu işlerde sivil olarak çalıştırılıyor, onun için sana çok ilişmiyorlar. Fakat bu memlekette düzen çok sıkıdır. Padişahın her yerde telefonu, memurları bulunur. Çabuk git, onun himayesine gir.” deyince o sersem inat edip, “Hayır, bunlar devlet malı değil, belki vakıf malıdır, sahipsizdir. Herkes bunlardan istediği gibi faydalanabilir. Bu güzel şeylere el sürmemek için hiçbir sebep göremiyorum. Gözümle görmezsem inanmayacağım.” diye karşılık verir ve pek çok felsefî safsata anlatır. İki adam arasında ciddi bir münazara başlar.

Önce o sersem der ki: “Padişah kimdir? Tanımam.”

Arkadaşı cevap verir: “Bir köy muhtarsız olmaz. Bir iğne ustasız, sahipsiz; bir harf kâtipsiz olamaz, biliyorsun. Şu son derece düzenli memleket nasıl hükümdarsız olabilir? Buraya her saat, âdeti gaipten yollanan, kıymetli, sanatlı mallarla dolu bir tren² HAŞİYE geliyor, içindekileri döküp gidiyor. Bu kadar çok servet, her yerde görünen şu ilanlar, fermanlar, her malın üstündeki imzalar, damgalar ve her köşede sallanan bayraklar nasıl sahipsiz olur? Anlaşılan, sen biraz firengi³ okumuşsun; bu İslam yazılarını okuyamıyor, bilene de sormuyorsun. O zaman gel, sana en büyük fermanı okuyacağım.”

O sersem de dönüp, “Haydi, diyelim ki padişah var, fakat benim şu servetten azıcık faydalanmam ona ne zarar verir, hazinesinden neyi eksiltir? Hem burada hapis falan da yok, ceza görünmüyor.” der.

Arkadaşı ona, “Yahu, şu gördüğün memleket herkesin gelip geçtiği bir meydandır. Bir sultanın hayret verici sanatlarının sergilendiği yerdir. Geçici, temelsiz bir misafirhanedir. Her gün bir kafilenin gelip bir başkasının gittiğini, kaybolduğunu görmüyor musun? Devamlı dolup boşalan şu memleket, bir zaman sonra tamamen değiştirilecek. Burada yaşayanlar başka ve daimî bir yere nakledilecek. Orada

herkes hizmetine karşılık ya ceza ya da mükâfat görecek.” diye cevap verir.

O hain sersem yine inat edip der ki: “İnanmam! Bu memleketin harap edilmesi ve içinde yaşayanların başka bir memlekete göç etmesi hiç mümkün müdür?”

Bunun üzerine emin, güvenilir arkadaşı şöyle cevap verir: “Madem bu kadar inat edip direniyorsun. Gel, haddi hesabı olmayan deliller içinden on iki ‘suret’ ile sana göstereceğim ki, her gün biraz boşalan bu memleket, bir gün tamamen boşaltılıp harap edilecek. Büyük bir mahkeme kurulacak. Lütuf görülen bir mükâfat yurdu ve ceza çekilen bir zindan var, oraya gidilecek.”

1 “İşte bak, Allah’ın rahmetinin eserlerine, ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor! İşte bunları yapan kim ise ölüleri de O diriltecektir. O, her şeye hakkıyla kadirdir.” (Rûm sûresi, 30/50).

2 HAŞİYE Seneye işarettir. Evet, her bahar, içinde rızıkların, nimetlerin bulunduğu bir vagondur, gaipten gelir.

3 Firengi okumak: Latin harflerini öğrenip Kur'an'ı okuyamamak gibi Batı felsefesi nazarıyla kainattaki ilahî hikmeti tanıyamamak.

[On İki Suret]

Birinci Suret

Hiç mümkün müdür ki, bir saltanatın, hele böyle muhteşem bir saltanatın, güzelce hizmet eden itaatkârlara mükâfatı ve isyan edenlere cezası bulunmasın? Burada yok hükmündedir.

Demek, başka yerde büyük bir mahkeme var.

İkinci Suret

Şu memleketin nasıl idare edildiğine bak! En fakirden, en zayıftan başlayarak herkese mükemmelce hazırlanmış rızıkları nasıl da veriliyor! Kimsesiz hastalara çok güzel bakılıyor. Hem burada gayet leziz ve benzersiz yiyecekler, şahane kaplar, kıymetli taşlarla bezenmiş nişanlar, süslü elbiseler, muhteşem ziyafet sofraları var. İşte bak! Senin gibi sersemlerden başka herkes vazifesine çok dikkat ediyor. Kimse haddini zerrece aşmıyor. En büyük şahıs, kusursuz bir itaatle, tevazu içinde bir korkuyla, o saltanatın heybetini hissederek hizmet ediyor.

Demek ki, şu saltanat sahibinin sınırsız cömertliği, pek geniş bir merhameti, pek büyük bir izzeti, pek yüce bir haysiyeti ve namusu var. Cömertlik, nimet vermek ister. Merhamet, lütufsuz olamaz. İzzet, gayret ister. Haysiyet ve namus ise edepsizlerin terbiye edilmesini gerektirir.

Halbuki şu memlekette o vasıflara lâayık işlerin binde biri bile yapılmıyor. Zalim izzetiyle, mazlum zilletiyle buradan göçüp gidiyor.

Demek, büyük bir mahkemeye bırakılıyor.

Üçüncü Suret

Bak, şu memleket ne kadar yüce bir hikmet ve kusursuz bir düzenle idare ediliyor. İşler tam bir adalet ve dengeyle görülüyor. Hükümetin hikmeti, saltanatının himayesine sığınanların lütuf görmesini gerektirir. Adalet ise idare altındakilerin hukukunun gözetilmesini ister ki, hükümetin haysiyeti ve saltanatın haşmeti korunsun.

Halbuki şu memlekette o hikmete, o adalete lâayık icraatın binde biri bile yerine getirilmiyor. Senin gibi sersemelerin çoğu buradan ceza görmeden göçüp gidiyor.

Demek, büyük bir mahkemeye bırakılıyor.

Dördüncü Suret

Bak, şu had ve hesaba gelmez sergilerdeki eşsiz mücevherler ve sofralardaki benzersiz yiyecekler, bu memleketin padişahının sınırsız cömertliğini, sonsuz hazinelerini gösteriyor. Böyle bir cömertlik ve böyle tükenmez hazineler, içinde her şeyin bulunduğu, daimî bir ziyafet yurdu ister. Hem ister ki, o ziyafetten lezzet alanlar orada kalmaya devam etsin, yokluk ve ayrılık ile elem çekmesinler. Çünkü elemin bitmesi lezzet olduğu gibi, lezzetin sona ermesi de elemidir.

Şu sergilere bak, ilanlara dikkat et ve ilancılara kulak ver; hepsi, mucize sahibi bir padişahın benzersiz sanatlarıdır. O'nun kusursuzluğunu gösteriyor, benzersiz manevî cemâlini anlatıyor, gizli güzelliklerinin inceliklerinden bahsediyorlar.

Demek ki o padişahın pek mühim, hayret verici, kusursuz vasıfları ve manevî bir güzelliği vardır. Gizli, kusursuz vasıflar, kendisini takdir edenlerin, beğenip “maşallah” diyerek seyredenlerin karşısında sergilenmek ister. Gizli, eşsiz bir güzellik ise görünmek ve görmek ister. Yani, kendi

güzelliğini iki şekilde görmeyi arzu eder: Çeşitli aynalarda bizzat seyrederek ve onu arzulayan seyircilerin, hayranlık duyup beğenenlerin gözüyle... O sonsuz güzellik, hem görmek hem görünmek hem daimî bir seyir hem de ebedî şahitler ister. Kendisini arzulayan ve takdir eden seyircilerin varlıklarının devamını diler. Çünkü daimî bir güzellik, âşıklarının geçiciliğine, yokluğa gitmesine razı olamaz. Zira dönmemek üzere yokluğa mahkûm olanın sevgisi, yokluk düşüncesiyle düşmanlığa döner; hayreti ve hürmeti, hor görmeye meyleder. Çünkü insan, bilmediği ve elinin yetişmediği şeye düşmandır.

Halbuki herkes şu misafirhanede biraz durup sonra hemen kayboluyor. O mükemmelliğin ve güzelliğin bir ışığına, belki zayıf bir gölgesine bir an bakıp doymadan gidiyor.

Demek, daimî bir seyir yerine gidiliyor.

Beşinci Suret

Bak, her şeyde o benzersiz Zât'ın pek büyük şefkati görünüyor. Çünkü O, musibete uğrayan herkesin imdadına yetişiyor, her isteğe ve ihtiyaca cevap veriyor. Hatta idaresi altındakilerin en küçüğünün en basit bir ihtiyacını görse şefkatle yardım ediyor.⁴ Bir çobanın koyununun ayağı incinse şifa gönderiyor.

Şimdi gel, gidelim, şu adada büyük bir kalabalık var, oraya bakalım. Memleketin bütün ileri gelenleri toplanmış. Bak! Padişahın pek büyük bir nişan taşıyan yaver-i ekremi, en yüksek memuru bir nutuk okuyor, şefkatli padişahından bir şeyler istiyor. Bütün ahali de, “Evet, evet biz de istiyoruz.” diyerek onu tasdik ediyor, doğruluyor. Şimdi dinle, padişahın o en sevgili memuru:

“Ey bizi nimetleriyle donatan Sultanımız! Bize burada numunelerini ve gölgelerini gösterdiğin nimetlerin asıllarını, kaynaklarını göster. Bizi saltanatının makamına eriştir. Bu çöllerde mahvettirme, huzuruna al. Bize merhamet et. Burada tattırdığın leziz nimetleri orada yedir. Yoklukla, rahmetinden uzaklaştırmakla bize azap etme. Sana arzu duyan, şükreden, itaatkâr kullarını başıboş bırakıp yokluğa atma.” diyor ve çok yalvarıyor. Sen de işitiyorsun.

Hiç mümkün müdür ki, bu kadar şefkatli ve kudretli bir padişah, en basit bir adamın en küçük isteğini itina ile yerine getirsin de, o en sevgili, en büyük memurunun en güzel dileğini karşılıksız bıraksın? Halbuki o sevgilinin dileği, herkesin dileğidir; hem padişahın hoşnutluğunu kazanma vesilesi hem de O'nun merhamet ve adaletinin gereğidir. Hem o isteği yerine getirmek, padişah için çok kolaydır. O'na bu misafirhanedeki geçici seyir yerlerini hazırlamak kadar bile ağır gelmez. Madem nimetlerinin numunelerini göstermek için şu memleketi kurdu, beş-altı günlük şu misafirhaneye bu kadar masraf ediyor. Elbette hakiki hazinelerini, kusursuz eserlerini ve hünerlerini saltanat makamında öyle bir tarzda gösterecek, öyle seyir yerleri açacaktır ki, akılları hayrette bırakacaktır.

Demek, bu imtihan meydanındakiler başıboş değil. Saadet sarayları ve zindanlar onları bekliyor.

Altıncı Suret

İşte bak, şu muhteşem trenler, uçaklar, teçhizat, depolar, sergiler ve icraat gösteriyor ki, perde arkasında hükmeden pek muhteşem bir saltanat var.⁵ HAŞİYE Böyle bir saltanat, idaresi altında, kendisine lâıyk kimseler ister. Halbuki görüyorsun, herkes bu misafirhanede toplanmış. Misafirhane ise her gün dolar, boşalır. Herkes tecrübe edilmek için bu imtihan meydanında bulunuyor. Meydan her saat değiştiriliyor. Bütün bu insanlar, padişahın kıymetli lütuflarının numunelerini ve harika sanatının benzersiz örneklerini şu sergide sadece birkaç dakika durup seyrediyor. Sergi ise her dakika

yenileniyor. Gelen gider, giden gelmez.

İşte bu vaziyet kesin bir şekilde gösteriyor ki, şu misafirhanenin, imtihan meydanının ve sergilerin arkasında ebedî saraylar, daimî meskenler, örnekleri ve suretleri görülen şu nimetlerin hâlis, benzersiz asıllarıyla dolu bağ ve hazineler vardır.

Demek, buradaki çabalar orası içindir. O padişah burada çalıştırır, orada ücret verir. Herkesin hazırlığına göre orada bir saadeti olacaktır.

Yedinci Suret

Gel, biraz gezelim. Şu medenî toplum içinde ne var, ne yok görelim.

İşte bak! Her yerde, her köşede çeşit çeşit fotoğrafaneler kurulmuş, suretler alınıyor. Her yerde türlü türlü kâtipler oturmuş, bir şeyler yazıyor, her şeyi kaydediyorlar. En önemsiz bir hizmeti, en basit bir hadiseyi bile kayıt altına alıyorlar.⁶ Bir de şu yüksek dağda padişaha has büyük bir fotoğrafane var,⁷ HAŞİYE nerede bir şey olursa sureti alınıyor. Demek ki o Yüce Zât, mülkünde olup biten her şeyin kaydedilmesini emretmiş; bütün hadiseleri kayıt altına aldırıyor, hepsinin suretini saklıyor. İşte şu dikkatli muhafaza, elbette bir hesap içindir.

Şimdi, idaresi altındaki en basit bir ferdin en basit işini ihmal etmeyen, her şeyi kayıt altına alan bir Hakîm ve Hafız, hiç mümkün müdür ki, en büyük memurlarının en mühim amellerini kaydetmesin, onlara hesap sormasın, mükâfat ve ceza vermesin? Halbuki o Zât'ın izzetine ve gayretine dokunacak ve merhametinin hiç kabul etmeyeceği işler, o büyük memurlar tarafından yapılıyor. Fakat padişah, onları burada cezaya çarptırmıyor.

Demek, büyük bir mahkemeye bırakılıyor.

Sekizinci Suret

Şimdi sana O'ndan gelen fermanı okuyacağım. Bak, vaatlerini tekrar tekrar bildiriyor ve şiddetli tehdit ediyor: “Sizi oradan alıp saltanatımın makamına getireceğim ve itaatkârları sevindirip asileri hapsedeceğim. O geçici meydanı yıkıp ebedî sarayları, zindanları olan başka bir memleket kuracağım.” Şu vaat ettiği şeyleri yapmak, O'nun için gayet kolay, idaresi altındakiler için gayet mühimdir. Vaadinde durmamak ise o padişahın iktidarının yüceliğine zıttır.⁸

İşte, bak ey sersem! Sen yalancı vehmini, saçmalayan aklını, aldatıcı nefsin tasdik ediyorsun. Hem hiçbir şekilde sözünden dönmeye ve yalana mecburiyeti olmayan, sözünü tutmamak hiçbir şekilde haysiyetine yakışmayan ve doğruluğuna her şeyin şahitlik ettiği bir Zât'ı yalanlıyorsun. Elbette, büyük bir cezayı hak edersin. Bu halinle, güneşin ışığına gözünü kapayıp kendi hayaline bakan bir yolcuya benziyorsun. Vehmin, bir yıldız böceği gibi, kafa fenerinin ışığıyla dehşetli yolunu aydınlatmak istiyor.

O Zât madem vaat etmiş, elbette yapacaktır. Hem vaadini yerine getirmesi çok kolaydır, O'nun saltanatının gereğidir; bize ve her şeye ise çok lâzımdır.

Demek, büyük bir mahkeme, daimî bir saadet makamı vardır.

Dokuzuncu Suret

Şimdi gel, şu dairelerin ve toplulukların bazı reislerine bak!⁹ HAŞİYE Her birinin padişah ile bizzat görüşmek için hususi birer telefonu var. Hatta bazıları O'nun huzuruna çıkmış. Ne diyorlar dinle,

hepsi ittifakla o Zât'ın mükâfat ve ceza için pek muhteşem ve dehşetli bir yer hazırladığını, çok kuvvetli vaatlerini ve şiddetli tehditlerini bildiriyorlar. O'nun izzetinin ve celâlinin, sözünde durmamaya tenezzülü ve zillete düşmeyi hiçbir şekilde kabul etmeyeceğini haber veriyorlar.

Halbuki o elçiler, doğruluğu farklı yollarla ispatlanmış, yanlışlığına ihtimal verilmeyecek bir kesinlikle, ittifakla, bazı eserleri görünen şu yüce saltanatın kaynağının ve makamının, buradan uzak başka bir memlekette bulunduğunu ve şu imtihan meydanındaki binaların geçici olduğunu bildiriyor. Vakti gelince bu binaların daimî saraylara dönüştürüleceğini, bu yerlerin değişeceğini naklediyorlar.

Çünkü büyüklüğü eserleriyle anlaşılan şu muhteşem, sürekli saltanat; böyle geçici, devamsız, kararsız, önemsiz, değişken, fâni, eksik, kusurlu şeyler üzerine kurulmaz, onların üzerinde durmaz. O saltanat, kendisine lââyık, daimî, sabit, bâki, mükemmel ve muhteşem şeylerin üzerinde durur.

Demek, başka bir diyar var, elbette oraya gidilecektir.

Onuncu Suret

Gel, bugün o sultanın nevruzu, baharın ilk günüdür.¹⁰ HAŞİYE Burada bir değişim olacak, garip işler görülecek. Şu tatlı bahar gününde, şu güzel çiçekli, yeşil ovaya gidip biraz gezelim.

İşte bak, ahali de bu tarafa geliyor. Sanki bir sihirle oradaki binalar birden harap oldu, ova başka bir şekil aldı. Bak, bir mucizeyle o yıkılan binalar, birden burada yapıldı. Şu boş ova âdeti medeni bir şehir haline geldi; sinema perdeleri gibi, her saat başka bir âlemi gösteriyor, başka bir şekle bürünüyor.

O kadar karışık, hızla değişen sayısız hakiki perdenin içinde ne kadar mükemmel bir düzen olduğuna dikkat et! Her şey yerli yerine konuluyor. Hayalî suretleri gösteren sinema perdeleri bile bu kadar kusursuz olamaz. Milyonlarca usta sihirbaz bir araya gelse bu sanatı gösteremez. Demek ki, gözümüzle göremediğimiz o padişahın çok büyük mucizeleri var.

Ey sersem! Sen, “Bu koca memleket nasıl yıkılıp başka yere kurulacak?” diyorsun.

İşte görüyorsun ki, her saat, bunun gibi, senin aklının kabul etmediği değişiklikler oluyor. Bu görünen süratli toplanmaların, dağılmaların, şekil vermelerin, yapıp yıkmaların içinde başka bir maksat olduğu anlaşılıyor. Bir saatlik seyir için on senelik masraf yapılıyor. Demek, bu gördüklerin asıl maksat değil, birer temsil, birer taklittir. O Zât, suretler alınıp düzene konulsun ve neticeleri kaydedilsin diye mucizeler gösteriyor, tıpkı o imtihan meydanında her şey kayıt altına alınıp yazıldığı gibi... Demek, büyük bir toplanma yerinde, hesap meydanında muameleler bunlar üzerine görülecek, neticeleri, büyük bir sergide ebediyen gösterilecek. İşte şu geçici ve kararsız vaziyetler, sabit suretleri ve bâki meyveleri netice verecek.

Demek, bütün bu merasimler ve olup bitenler; ebedî bir saadet, büyük bir mahkeme ve bilmediğimiz yüce gayeler içindir.

On Birinci Suret

Gel, ey inat eden arkadaş! Doğuya ve batıya –yani geçmişe ve geleceğe– giden uçak, tren gibi bir vasıtaya binelim. Şu mucize sahibi Zât'ın, başka yerlerde ne çeşit mucizeler gösterdiğine bakalım.

İşte her tarafta menziller, meydanlar ve sergi gibi hayret verici şeyler bulunuyor. Fakat bunlar sanatça, suretçe birbirinden farklıdır. Şuna iyice dikkat et: O geçici menzillerde, devamsız meydanlarda ve fâni sergilerde ne kadar açık bir hikmetin intizamı, gözle görülür bir inayetin

işaretleri, yüce bir adaletin izleri ve ne derece geniş bir merhametin neticeleri görünüyor. Basiret sahibi herkes şüphesiz anlar ki, O'nun hikmetinden daha kusursuz bir hikmet, inayetinden daha güzel bir inayet, merhametinden daha kuşatıcı bir merhamet ve adaletinden daha üstün bir adalet olamaz, düşünülemez.

Eğer senin sandığın gibi, O'nun memleketinde daimî menzillerin, yüce mekânların, sabit makamların, bâki meskenlerin ve oralarda mutlu bir şekilde ikamet edenlerin bulunmadığını varsayarsak; şu geçici memleketin o hikmetin, inayetin, merhamet ve adaletin hakikatlerine mazhar olamadığı mâlum... Bunlara mazhar olacak başka bir yer de bulunmadığına göre, gündüz ortasında ışığını gördüğümüz halde güneşi inkâr etmek derecesinde bir ahmaklıkla, şu gözümüzün önündeki hikmeti, inayeti, merhameti ve şu pek kuvvetli izleri, işaretleri görünen adaleti inkâr etmemiz gerekir. Ve bu gördüğümüz hikmetli icraatın, ancak cömert bir Zât'a yakışır işlerin, şefkat ve merhamet eseri lütufların sahibi olan Zât'ın –hâşâ, sümme hâşâ!– zevk ve eğlence düşkününü bir oyuncu, gaddar bir zalim olduğunu kabul etmek lâzım gelir. Bu ise hakikatin zıddına dönmesidir ve bütün akıl sahiplerinin ittifakıyla imkânsızdır. Buna ancak her şeyin varlığını inkâr eden Sofist ahmaklar inanır.

Demek, buradan başka bir diyar var. Orada büyük bir mahkeme kurulacak, adaletin yerini bulacağı bir makam ve büyük bir ikram yurdu olacaktır ki, şu merhamet, hikmet, inayet ve adalet tamamen ortaya çıksın.

On İkinci Suret

Gel, şimdi dönelim. Şu toplulukların reisleriyle ve kumandanlarıyla görüşelim, onların teçhizatına bakalım. Acaba o teçhizat, yalnız şu tecrübe meydanındaki kısa zamanda geçinmek için mi, yoksa başka yerde uzun bir saadet hayatı elde etmek için mi verilmiştir, görelim. Herkese ve her teçhizata bakamayacağımız için örnek olarak bir kumandanın cüzdanına ve defterine bakalım. Bu cüzdanda onun rütbesi, maaşı, vazifesi, kendisinden talep edilen şeyler ve hareket düsturları yazılıdır.

Bak, bu rütbe birkaç günlüğüne değil ancak pek uzun bir zaman için verilmiş olabilir. Cüzdanda, “Maaşını padişahın hususi hazinesinden filan tarihte alacaksın.” diye yazar. Halbuki o tarih, çok zaman sonra, bu meydanın kapanmasının ardından gelecektir. Demek ki, o kumandana vazifesi bu geçici meydana göre değil, padişahın yakınında daimî bir saadeti kazanması için verilmiştir. Ondan talep edilenler, şu birkaç günlük misafirhanede geçinmek için değil, ancak uzun ve mesut bir hayat için olabilir. Hareket düsturları ise cüzdan sahibinin başka bir yere hazırlandığını, başka bir âlem için çalıştığını bütünüyle ortaya koyar.

O cüzdanda o rütbeli askerin vazifeleri ve teçhizatındaki âletlerin kullanım şekli de yazılıdır. Eğer bu meydandan başka, yüce, daimî bir yer bulunmazsa, kesin buyrukları olan o cüzdan tamamen mânâsız kalır. Ve şu muhterem asker, hürmete lâyık kumandan, aziz reis; herkesten daha aşağı, bedbaht, çaresiz, zelil, musibetli, fakir ve zayıf bir seviyeye düşer.

İşte bunları düşün. Neye dikkat etsen, bu fâni memlekette sonra bâki bir diyar olduğunu gösterir.

Ey arkadaş! *Demek, bu geçici memleket bir tarla hükmündedir. Bir talim yeri, bir pazardır. Elbette arkasından büyük bir mahkeme ve ebedî bir saadet gelecektir.* Eğer bunu inkâr edersen, bütün o rütbeli askerlerin cüzdanlarını, teçhizatını, düsturlarını, hatta şu memleketteki düzeni ve hükümeti de inkâr etmeye mecbur kalırsın. Görülen bütün icraatın varlığını yalanlaman gerekir. O vakit sana insan ve şuur sahibi denemez. Sofistlerden daha akılsız olursun.

Sakın bu memleketin değişeceğini gösteren delillerin “On İki Suret” ile sınırlı olduğunu zannetme! Şu

kararsız, değişken memleketin yok olmayacak, bâkî bir diyara dönüştürüleceğine dair işaretler ve deliller hadde hesaba gelmez. Hem sayısız işaret ve delil var ki, burada bulunanların şu geçici misafirhaneden alınıp saltanatın daimî makamına gönderileceğini ispat eder.

Bilhassa, sana bu “On İki Suret”ten de kuvvetli bir delil daha göstereceğim.

İşte bak! Şu uzakta görünen büyük topluluk içinde, padişahın daha önce bir adada gördüğümüz yüksek nişan sahibi yaver-i ekremi bir şey ilan ediyor. Gidelim, dinleyelim. O parlak, şerefli zât, yüksek bir makamda buyrulmuş ve yükseğe asılmış yüce bir fermanı insanlara bildiriyor, diyor ki:

“Hazırlanınız, başka, daimî bir memlekete gideceksiniz. Öyle bir memleket ki, burası oraya kıyasla bir zindan hükmündedir.¹¹ Eğer bu fermanı güzelce dinleyip itaat ederseniz, padişahımızın saltanat makamına çıkıp merhametine, ihsanlarına kavuşacaksınız. İsyân edip onu dinlemezsensiz dehşetli zindanlara atılacaksınız.”

O yüce fermanında hiçbir şekilde taklidi mümkün olmayan mucizevî bir mühür bulunduğunu sen de görüyorsun. Senin gibi sersemlerden başka herkes o fermanın padişaha ait olduğunu kesinlikle bilir. O parlak yaver-i ekremde öyle nişanlar var ki, senin gibi körlerden başka herkes o zâtın, padişahın emirlerinin pek doğru bir tercümanı olduğunu şüphesiz anlar.

Acaba o yaver-i ekremi ve yüce fermanın, bütün kuvvetleriyle dava edip bildirdikleri şu meseleye itiraz etmek mümkün müdür? Elbette hayır! Aksi halde, gördüğümüz her şeyi inkâr etmek gerekir.

Ey arkadaş! Şimdi söz sende, ne diyorsan de!

— Ne diyeyim, buna karşı bir şey denebilir mi? Gündüzün ortasında güneşe karşı söz söylenir mi? Yalnız şöyle derim: “Elhamdülillah, yüz bin defa şükürler olsun ki, vehimlerimin ve kötü arzularımın baskısından, nefsim ve heveslerime esir olmaktan, ebedî hapis ve zindandan kurtuldum. Ve inandım ki: Bu karmakarışık, kararsız misafirhaneden başka, o padişaha yakın bir saadet diyarı vardır, biz de oraya gideceğiz.”

İşte haşir ve ahiretten kinaye ve ibaret olan temsilî hikâyeye burada tamamlandı. Şimdi Cenâb-ı Hakk’ın yardımını ile o büyük hakikate geçeceğiz. Bu on iki “suret”e karşılık birbirini destekleyen on iki “hakikat”i ve bir “mukaddime” kısmını beyan edeceğiz.

⁴ Allah Teâlâ’nın her canlıya rızkını gönderdiğine dair bkz. Hûd sûresi, 11/6; Ankebût sûresi, 29/60.

⁵ HAŞİYE Mesela, bir savaş sırasında, “Silah al, süngü tak!” emriyle koca bir ordu baştan başa dikenli bir meşeliğe benzediği gibi ve her bayram gününde geçit resmi için, “Üniformalarınızı giyip nişanlarınızı takınız!” emriyle bütün bir ordu baştan başa rengârenk çiçek açmış, süslü bir bahçeyi hatırlattığı gibi; yeryüzü meydanında, o Ezeli Sultan’ın çeşit çeşit, sayısız askerinden melek, cin, insan ve hayvanların yanı sıra şuursuz bitkiler dahi hayatlarını koruma mücadelesinde كُنْ فَيَكُونْ emriyle, “Müdafaa için silahlarımızı ve teçhizatımızı takınız.” dendiğinde süngücüklerini taktıkları zaman, yeryüzü bütün dikenli ağaç ve bitkileriyle baştan aşağı aynen süngü takmış muhteşem bir orduya benziyor.

Hem baharın her bir günü, her bir haftası, birer bitki cinsinin bayramı hükmündedir. Her topluluk da Sultanlarının kendilerine ihsan ettiği güzel hediyeleri, süslü nişanları, birer geçit resmi şeklinde o Ezeli Sultan’ın nazarına arz ettiğinden, bütün bitkiler ve ağaçlar âdeta “Rabbânî sanatın süslerini, çiçek ve meyve denilen ilahî yaratılış nişanlarını takınız, çiçek açınız.” emrini dinliyor. Yeryüzü gayet muhteşem bir bayram gününde, şahane bir geçit resminde, sürmeli üniformaları ve süslü nişanları parlayan bir orduya benziyor.

İşte bu kadar hikmetli, düzenli teçhizat ve süsler, bu işlerin elbette kudreti sonsuz bir Sultan’ın ve hikmeti sınırsız bir Hâkim’in emriyle yapıldığını kör olmayanlara gösterir.

⁶ Bkz. Kehf sûresi, 18/49; Kaf sûresi, 50/17-18; İnfîtâr sûresi, 82/10-12.

⁷ HAŞİYE Bu Suret’in işaret ettiği mânâların bir kısmı Yedinci Hakikat’te beyan edilecek. Yalnız burada şu kadarını söyleyelim, padişaha has büyük fotoğrafı, “Levh-i Mahfuz” a işaret ediyor. Levh-i Mahfuz’un varlığının kesinliği Yirmi Altıncı Söz’de şöyle ispat

edilmiştir: Nasıl ki, küçük küçük cüzdanlar büyük bir kütük defterinin varlığını hissettirir, küçük küçük senetler büyük bir kayıt defterinin var olduğunu bildirir ve çok sayıdaki sızıntı büyük bir su kaynağını haber verir. Aynen öyle de, küçük küçük cüzdanlar hükmünde, birer küçük Levh-i Mahfuz mânâsında ve büyük Levh-i Mahfuz'u yazan kalemden damlayan küçük noktalar suretinde olan insanların hafızaları, ağaçların meyveleri, meyvelerin çekirdekleri, tohumları, elbette büyük bir hafızayı, defteri, yüce Levh-i Mahfuz'u hissettirir, haber verir ve ispat eder. Belki, keskin zekâlara gösterir...

8 Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâlüh) vaat ettiği şeyden asla dönmeyeceğine dair bkz. Bakara sûresi, 2/80; Âl-i İmran sûresi, 3/9, 194; Ra'd sûresi, 13/31; İbrahim sûresi, 14/47; Hac sûresi, 22/47; Rûm sûresi, 30/6; Zümer sûresi, 39/20.

9 HAŞİYE Bu suretin ispat ettiği mânâlar Sekizinci Hakikat'te görünecek. Mesela, temsildeki dairelerin reisleri peygamberlere ve evliyaya işaret eder. Telefon ise vahyin aksettiği yer, ilhama mazhar olan kalbden uzanan Rabbanî bir bağıdır. Kalb, o telefonun ahizesi hükmündedir.

10 HAŞİYE Bu suretin işaret ettiği mânâyı Dokuzuncu Hakikat'te göreceğiz. Mesela, o yeni gün bahar mevsimine işarettir. Çiçekli, yeşil ova, bahar mevsimindeki yeryüzüdür. Değişen perdeler, manzaralar ise baharın başından yazın sonuna kadar Sâni'-i Kadîr-i Zülcelâl'in, Fâtır-ı Hakîm-i Zülcemâl'in kusursuz bir intizamla değiştirdiği, mükemmel rahmetiyle tazelediği ve birbiri ardınca gönderdiği varlık tabakalarına, canlılara ve onların rızkı olan nimetlere işarettir.

11 Dünyanın mümin için zindan, kâfir için cennet hükmünde olduğuna dair bkz. Müslim, zühd 1; Tirmizî, zühd 16; İbn Mâce, zühd 3; Müsned 2/197, 323, 389, 485.

[On İki Hakikat]

Mukaddime12

Birkaç işaretle, Yirmi İkinci, On Dokuzuncu ve Yirmi Altıncı Sözlerde izah edilen bazı meseleleri bildireceğiz.

Birinci İşaret

Hikâyedeki o sersem adam ve emin arkadaşı üç hakikati, kıyaslamayı temsil eder.

Birincisi: Nefs-i emmarem ile kalbim arasındadır.

İkincisi: Yolunu şaşırılmış dinsiz felsefenin takipçileriyle Kur'an-ı Hakîm'in talebeleri arasındadır.

Üçüncüsü: İslam ümmetiyle küfür milleti arasındadır.

Nefs-i emmarenin, o felsefecilerin ve küfür milletinin en müthiş sapkınlığı, Cenâb-ı Hakk'ı tanımamaktır. Hikâyede nasıl ki emin adam, "Bir harf kâtipsiz olmaz, bir köy muhtarsız olamaz." demişti.

Biz de şöyle deriz: Nasıl ki bir kitabın, bilhassa her kelimesinin içinde küçük kalemle yazılmış birer eser ve her harfinde muntazam birer kaside bulunan bir kitabın kâtipsiz olması düşünülemez. Aynen öyle de, şu kâinatın bir Nakkaşının, bir Yaratıcısının olmaması tamamen akıl dışıdır, imkânsızdır.

Zira bu kâinat öyle bir kitaptır ki, her sayfası pek çok kitabı içerir. Hatta her kelimesinin içinde bir kitap, her harfinin içinde bir kaside vardır. Yeryüzü, içinde sayısız kitap bulunan bir sayfadır. Bir ağaç, pek çok sayfası olan bir kelimedir. Bir meyve bir harf, bir çekirdek bir noktadır. O noktada koca ağacın programı, fihristi bulunur. İşte böyle bir kitap ancak celâl ve cemâl vasıflarına, sonsuz kudrete ve hikmete sahip yüce bir Zât'ın kudret kaleminden çıkmış olabilir. Demek, bütün âlemin şahitliğiyle, her şey O'na imanı gerektirir. Yeter ki insan dalâletten sarhoş olmasın...

Nasıl ki bir bina ustasız olamaz. Hele harika sanatlarla, hayret verici nakışlarla, garip süslerle donatılmış, hatta her bir taşına bir saray kadar sanat işlenmiş bir binanın ustasız olmasını hiçbir akıl kabul etmez. O bina, gayet mahir bir sanatkârın varlığını gerektirir. Hem içinde her saat sinema perdeleri gibi, hakiki manzaralar hazırlanan o bina, tam bir intizamla bir elbise gibi değiştirilir. Hatta her bir hakiki perde içinde, küçük küçük, çeşitli menziller icat edilir.

O bina gibi şu kâinat da sonsuz hikmet, ilim ve kudret sahibi bir Yaratıcının varlığını gerektirir. Çünkü şu muhteşem kâinat öyle bir saraydır ki, ay ve güneş onun lambaları, yıldızlar mumlarıdır. Zaman, Sâni-i Zülcelâl'in ona her sene bir başka âlemi takıp gösterdiği bir ip, bir şerittir. O Zât, şu âlemlerin içindeki suretleri her gün muntazam bir şekilde yeniler, hikmetle değiştirir. Bir nimet sofrası yaptığı yeryüzünü her bahar mevsiminde, üç yüz bin çeşit sanatlı eseriyle süsler. Had ve hesaba gelmez türlü ihsanlarıyla doldurur. Bunu öyle bir tarzda yapar ki, o eserler tamamen birbirine karışmış olduğu halde, nihayet derecede farklılıklarıyla birbirinden ayrılır. Bunlar gibi başka örnekleri de düşün... Böyle bir sarayın Sâni'inden nasıl gafil olunabilir?

Nasıl ki, bulutsuz bir günde denizin yüzündeki bütün kabarcıklarda, karadaki bütün parlak şeylerde ve bütün kar tanelerinde güneşin tecellisi, yansıması görüldüğü halde onu inkâr etmek tuhaf bir divanelik ve hezeyan olur. Çünkü o vakit, bir tek güneşi inkâr ederken damlalar, kabarcıklar, kar taneleri sayısınca hakiki güneşçiği kabul etmek lâzım gelir. Her zerreciğin içine ancak bir zerre sığabildiği halde, onda koca bir güneşin hususiyetlerinin var olduğuna inanmak gerekir. Aynen öyle

de, âdeta bir sırayla, her zaman hikmetle değişen ve bir düzen içinde tazelenen şu muntazam kâinatı görüp de Hâlık-ı Zülcelâl'i kusursuz sıfatlarıyla tasdik etmemek, bundan daha berbat bir sapkınlıktır, divaneliktir, bir deli saçmasıdır. Çünkü aksi takdirde, her şeyde, hatta her bir zerrede mutlak bir ilahlık olduğunu kabul etmek lâzımdır.

Mesela, her bir hava zerresi, her çiçeğe, meyveye, yaprağa girip işleyebilir. Eğer Cenâb-ı Hakk'ın memuru olmazsa o zerrenin, içine girdiği her şeyin nasıl meydana geldiğini, suretini ve mahiyetini bilmesi gerekir ki onlarda işini görebilsin. Yani o zerre her şeyi kuşatan bir ilim ve kudrete sahip olmalıdır.

Ya da mesela, toprağın her bir zerresinin birbirinden farklı bütün tohum ve çekirdeklere yuva olması, onların büyümesini sağlaması mümkündür. Eğer toprak Cenâb-ı Hakk'ın memuru olmazsa, otlar ve ağaçlar sayısınca, onların boy atmasını sağlayacak manevî donanıma ve makinelere sahip bulunması gerekir. Veyahut onların nasıl meydana geldiğini bilmesi, hepsine giydirilen suretleri tanınması, o ağaçlara ve otlara bu suretleri dikebilecek bir sanat ve kudret vermesi lâzım gelir. Daha başka varlıkları da düşün; anlayacaksın ki, her şeyde açıkça, Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin çok delili var.

Evet, bir şeyden her şeyi yapmak ve her şeyi bir tek şey yapmak ancak her şeyin Hâlık'ına has bir iştir. ۱۳. وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِۦۗ yüce fermanına dikkat et. Demek, Vâhid ve Ehad Yaratıcı kabul edilmezse varlıklar sayısınca ilahı kabul etmek gerekir.

İkinci İşaret

Hikâyede padişahın yaver-i ekreminden, en büyük memurundan bahsedilmiş ve şöyle denilmişti: Kör olmayan herkes, nişanlarını görünce o zâtın, padişahın emriyle hareket ettiğini ve onun has hizmetkârı olduğunu anlar. İşte o yaver-i ekrem, Resûl-u Ekrem'dir (*aleyhissalâtu vesselam*).

Evet, ışık nasıl güneşi gerektiriyorsa, bu şekilde donatılmış kâinatın öyle mukaddes Sâni'inin de böyle bir Resûl-u Ekrem'i bulunmalıdır. Çünkü nasıl güneşin varlığı ışık vermeksizin mümkün değilse, ulûhiyetin de peygamberler göndermeyip kendini göstermemesi mümkün değildir.

- Hem kusursuz bir güzelliğin, tarif ve işaret edici bir vasıta ile kendini göstermek istememesi hiç mümkün müdür?
- Gayet güzel, benzersiz bir sanatın, bir ilan edici vasıtasıyla bütün dikkatleri üzerine çekip sergilenmek istememesi mümkün müdür?
- Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi içine alan rubûbiyet saltanatının, küçük varlıklardan oluşan sayısız tabakada, birliğini ve her şey kendisine muhtaç olduğu halde hiçbir şeye muhtaç bulunmadığını, iki yönlü bir elçi vasıtasıyla ilan etmek istememesi mümkün müdür? Evet, o zât (*aleyhissalâtu vesselam*) iki yönlüdür: Engin kulluğu yönüyle yaratılmışların ilahî dergâhta elçisi olduğu gibi, Allah'a yakınlığı ve peygamberliği noktasından da o dergâhın tebliğ memurudur.
- Hem hiç mümkün müdür ki, sonsuz güzelliğe sahip bir Zât, güzelliğinin inceliklerini, latifelerini birtakım aynalarda görmek ve göstermek istemesin! Yani o Zât, isimlerinin güzelliklerini sevgili bir resûl vasıtasıyla gösterir. O resûl hem O'nun sevgilisidir, kulluğuyla kendini o Zât'a sevdiren, O'nun güzelliklerine ayna olur; hem de elçisidir, O'nu mahlûkatına sevdiren.
- Hiç mümkün müdür ki, benzeri olmayan mucizelerle, hayret verici ve kıymetli şeylerle dolu hazinelerin sahibi o Zât, ehil bir söz ustası ve mükemmel bir tarif edici vasıtasıyla gizli, kusursuz vasıflarını herkesin nazarına sunmayı dilemesin!

• Hiç mümkün müdür ki, bu kâinatı, bütün isimlerinin kemâlini bildiren eşsiz varlıklarla donatarak seyir için, hayret verici ve ince sanatlarla süslenmiş bir saraya benzetsin de ona bir rehber tayin etmesin!¹⁴

• Hiç mümkün müdür ki, şu kâinatın sahibi, onun yaratılışındaki ve yıkılıp yeniden kurulacak olmasındaki gayenin ne olduğunu, anlaşılması zor sırrını ve mevcudatla alâkalı “Nereden? Nereye? Necisin?” gibi üç zor sorunun cevabını bir elçi vasıtasıyla haber vermesin!

• Hiç mümkün müdür ki, şuur sahiplerine kendini bu güzel, sanatlı varlıklarla tanıtan ve kıymetli nimetlerle sevdiren Sâni-i Zülcelâl, buna karşılık rızasının ve onlardan isteklerinin ne olduğunu bir elçiyle bildirmesin!

• Hiç mümkün müdür ki, insanı şuuruyla pek çok şeye müptela, kabiliyetleriyle engin bir kulluğa hazır surette yaratıp da onun yüzünü bir rehber vasıtasıyla çokluktan birliğe çevirmek istemesin!

Daha bunlar gibi pek çok peygamberlik vazifesi var ki, hepsi ulûhiyetin peygambersiz olamayacağına kesin birer delildir.

Acaba âlemde şu vasıflara ve vazifelere Hazreti Muhammed’den (*aleyhissalâtu vesselam*) daha ehil ve bütün bu sıfatları kendinde toplayan bir insan ortaya çıkmış mıdır? Zaman, peygamberlik rütbesine ve tebliğ vazifesine ondan daha lâyük, daha uygun bir kimseyi göstermiş midir? Hayır, asla ve kat’a!.. O, bütün resûllerin efendisidir. Bütün peygamberlerin imami, bütün asfiyanın, Allah’a yakın zâtların reisidir, Cenâb-ı Hakk’a en yakın zâttır, yaratılmışların en mükemmeli, rehberlerin sultanıdır.

Evet, hakikatleri delilleriyle bilen muhakkik zâtların ittifakla haber verdiği, ayın yarılması ve parmaklarından su akması gibi bine varan mucizesindeki had ve hesaba gelmez peygamberlik delillerinden başka, kırk yönüyle büyük bir mucize ve bir hakikat denizi olan Kur’an-ı Azîmüşşan, onun peygamberliğini güneş gibi göstermeye yeter. Başka risalelerde, bilhassa Yirmi Beşinci Söz’de Kur’an’ın kırka yakın mucizelik yönünden bahsettiğimiz için burada kısa kesiyoruz.

Üçüncü İşaret

Sakın, “Şu küçücük insanın ne önemi var ki, bu koca dünya onun, amellerinin hesabını vermesi için kapansın ve başka bir âlem kurulsun?” diye düşünme. Çünkü şu küçücük insan, yaratılışının kuşatıcılığı itibarı ile bütün varlıklar içinde bir ustabaşı, ilahî saltanatın bir ilancısı ve küllî bir kulluğa mazhar olduğundan büyük kıymete sahiptir.

“İnsan kısacık bir ömürde nasıl ebedî azaba müstahak olur?” diye de düşünme. Zira küfür, Samed Yaraticının muhteşem sanatını anlatan bir mektup derecesindeki ve kıymetindeki şu kâinatı mânâsız, gayesiz bir seviyeye düşürür. Küfür, kâinatı hor görme olduğu gibi, her şeyde cilveleri, nakışları görünen, Cenâb-ı Hakk’ın bütün mukaddes isimlerini inkâr, ret ve O’nun adaletini, doğruluğunu gösteren sınırsız delilleri yalanlama mânâsına geldiğinden sonsuz bir cinayettir. Sonsuz cinayet ise sonsuz azabı gerektirir.

Dördüncü İşaret

Nasıl ki hikâyede geçen on iki “suret” ile şunu görmüştük: Böyle geçici misafirhane gibi bir memleketi bulunan padişahın, haşmetine ve büyük saltanatına yakışır başka, sabit, daimî bir memleketinin bulunmaması hiçbir şekilde mümkün değildir.

Bu fâni âlemin bâki Yaraticısının burayı var edip ebedî bir âlemi yaratmaması da aynı şekilde mümkün değildir.

Evet, Şu benzersiz fakat geçici kâinatın ebedî Sâni'inin burayı vücuda getirip de başka, daimî bir kâinatı yaratmaması hiç mümkün müdür?

Bir sergi, imtihan meydanı ve tarla hükmündeki bu dünyanın Hakîm, Kadîr ve Rahîm Fâtır'ının burayı yaratıp onun bütün gayelerine mazhar olacak ahiret yurdunu yaratmaması imkânsızdır!

İŞte bu hakikate on iki "kapı"dan girilir. O kapılar on iki "hakikat" ile açılır. En kısa ve basit olandan başlayalım:

Birinci Hakikat

Rubûbiyet ve saltanat kapısıdır.

Rab isminin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, tecellisi olan fiillerle rubûbiyet, saltanatıyla da ulûhiyet, kusursuzluğunu göstermek için böyle bir kâinatı gayet yüce gayeler ve yüksek maksatlarla yaratsın da o gayelere iman ve kullukla karşılık veren müminleri mükâfatlandırmasın; inkâr ve hor görmekte karşılık veren dalâlet ehlini cezalandırmassın!

İkinci Hakikat

Kerem ve rahmet kapısıdır.

Kerîm ve Rahîm isimlerinin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, gösterdiği eserlerle sonsuz cömertlik, rahmet, izzet ve gayret sahibi olan Şu âlemin Rabbi, cömertliğine ve rahmetine lâıyk mükâfatlar, izzetine ve gayretine yakışır cezalar vermesin!

Evet, Şu dünyanın haline bakınca, en aciz ve zayıftan¹⁵ HAŞİYE en kuvvetliye kadar her canlıya ihtiyacı olan rızkın verildiği görülüyor. En zayıf ve en aciz canlıya en iyi rızık veriliyor. Her dertliye ummadığı yerden derman yetiştiriliyor. Öyle yüce bir cömertlikle ziyafetler, ikramlar oluyor ki, her Şeyde sonsuz kerem sahibi bir elin işlediğini açıkça gösteriyor.

Mesela o Zât, bahar mevsiminde bütün ağaçları cennet hurileri gibi âdeta parlak ipekli elbiselerle giydirip, çiçek ve meyvelerle süsleyip bize hizmetkâr yapar. Onların nazik birer eli olan dallarıyla çeşit çeşit, en tatlı, benzersiz yemişleri bize ikram eder. Zehirli bir sineğin eliyle şifalı, tatlı balı yedirir. En güzel ve yumuşak elbiseyi bize elsiz bir böcek sayesinde giydirir. Büyük bir rahmet hazinesini küçük bir çekirdekte bizim için saklar. Bütün bunların nasıl güzel bir cömertlik, ne kadar tatlı bir rahmet eseri olduğu açıkça görülür.

İnsandan ve bazı canavarlardan başka –güneş, ay ve yerküreden en küçük varlıklara kadar– her Şeyin vazifesini tam bir dikkatle yapması, hiçbirinin haddini zerrece aşmaması ve muazzam bir heybet altında umumi bir itaatin bulunması, hepsinin büyük bir Celâl ve İzzet Sahibi'nin emriyle hareket ettiğini gösteriyor.

İster bitki veya hayvan, isterse insan olsun, bütün varlıkların aciz ve zayıf yavrularını şefkatle,¹⁶ HAŞİYE süt gibi hoş bir gıda ile beslemesinde ne kadar geniş bir rahmetin cilvesinin işlediği açıkça anlaşılır.

Madem bu âlemede tasarruf eden Zât'ın böyle sonsuz cömertliği, rahmeti, celâl ve izzeti vardır. Elbette sonsuz celâl ve izzet, edepsizlere hadlerinin bildirilmesini ister. Sonsuz cömertlik, sonsuz

ikramı gerektirir. Sonsuz rahmet ise kendine lâıyk ihsanda bulunmak ister.

Halbuki bu fâni dünyada ve kısa ömürde, denizden bir damla gibi, Şu icraatın milyonlarca kısmından ancak biri gerçekleşiyor, görünüyor.

Demek ki, o cömertliğe, o rahmete yakışan bir saadet yurdu olacaktır. Yoksa gündüzü ışığıyla dolduran güneşin varlığını inkâr eder gibi, bu görünen rahmetin varlığını inkâr etmek gerekir.

Çünkü mutlak yokluk, şefkati belâya, sevgiyi yakıcı bir ateşe, nimeti şiddetli bir cezaya, akıı uğursuz bir vasıtaya ve lezzeti eleme çevirir. O zaman da rahmet hakikatının ortadan kalkması gerekir.

Hem o celâl ve izzete uygun bir ceza yeri olacaktır. Çünkü çoğu kez, zalim izzetiyle, mazlum zilletiyle kalıyor, bu dünyadan öyle göçüp gidiyorlar. Demek, hesap büyük bir mahkemeye bırakılıyor, erteleniyor; yoksa görülmeyecek değil.

O Zât bazen dünyada da ceza verir. Geçmiş çağlarda asi ve inatçı kavimlerin helâk olması gösteriyor ki, insan başıboş değildir, her vakit bir celâl ve gayret tokadına maruz kalabilir.

Evet, bütün varlıklar içinde mühim bir vazifesi ve kabiliyeti bulunan insana Rabbi bu kadar kusursuz, sanatlı nimetleriyle kendini tanıtır da, karşılığında insan iman ile O'nu tanımazsa; o Zât rahmetinin bunca süslü meyveleriyle kendini sevdiren de, karşılığında insan ibadetle kendini O'na sevdirmese; Rabbi türlü nimetleriyle sevgisini ve rahmetini gösterir, karşılığında insan Şükür ve hamd ile O'na hürmet etmezse hiç mümkün müdür ki cezasız kalsın, başıboş bırakılsın! İzzet ve gayret sahibi Zât-ı Zülcelâl ona ceza çekeceği bir zindan hazırlamasın!

Hem hiç mümkün müdür ki, o Rahman ve Rahîm Zât; kendini tanııtmasına karşılık iman ile O'nu tanıyan, kendini sevdirmesine karşılık ibadetle O'nu seven, sevdiren ve rahmetine Őükürle, hürmetle karşılık veren müminlere bir mükâfat yurdu hazırlamasın, ebedî saadet vermesin!

Üçüncü Hakikat

Hikmet ve adalet kapısıdır.

Hakîm ve Âdil isimlerinin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki,¹⁷ HAŐIYE zerrelerden güneşlere kadar işleyen hikmet, intizam, adalet ve dengeyle rubûbiyetinin saltanatını gösteren Zât-ı Zülcelâl, himayesine sığınan, iman ve kullukla o hikmete, adalete uygun hareket eden müminlere ikramda bulunmasın; küfür ve azgınlıkla isyan eden edepsizlere hadlerini bildirmesin!

Halbuki bu geçici dünyada o hikmete ve adalete lâıyk işlerin binde biri bile yerine getirilmiyor, hesap erteleniyor. Dalâlet ehlinin çoğu cezasını çekmeden, hidayet ehlinin çoğu da mükâfat görmeden bu dünyadan göçüp gidiyor.

Demek, büyük bir mahkemeye, daimî bir saadet yurduna bırakılıyor.

Açıktır ki, Şu âlemde tasarruf eden Zât, sonsuz bir hikmetle iş görüyor. Buna delil mi istersin? Her Şeyde bir fayda gözetilmesi bunun delilidir. İnsanın bütün uzuvlarında, kemiklerinde, damarlarında, hatta bütün hücrelerinde fayda ve hikmetler gözetildiğini görmüyor musun? Hatta bazı uzuvlara bir ağacın meyveleri kadar hikmet ve fayda konulması, her Şeyin yaratılışında son derece intizam bulunması, bu işlerin sonsuz bir hikmet eliyle görüldüğünün delilidir.

Evet, güzel bir çiçeğin hassas programının küçücük bir tohuma yerleştirilmesi, büyük bir ağacın fihristinin küçücük bir çekirdekte manevî kader kalemiyle yazılması, onlarda sonsuz hikmete sahip

bir kalemin işlediğini gösterir.

Her şeyin yaratılışında benzersiz bir sanat bulunması, onların son derece hikmetle iş gören bir Sâni'in nakışları olduğuna işaret eder. O Zât'ın, şu küçücük insan bedenine bütün kâinatın programını, bütün rahmet hazinelerinin anahtarlarını, bütün isimlerinin aynalarını yerleştirmesi, son derece güzel bir sanat içindeki hikmeti gösterir.

Acaba o Zât'ın rubûbiyetinde hâkim olan hikmetin; rubûbiyetin kanatları altına sığınanların ve ona iman ile itaat edenlerin lütuf görmesini istememesi ve onlara ebedî ihsanlarda bulunmaması hiç mümkün müdür?

Kâinatta işlerin adalet ve denge ile görüldüğüne delil mi istiyorsun? Her şeyin hassas mizanlarla, hususi ölçülerle var edilmesi, yerli yerine konulması, her şeye bu şekilde suret giydirilmesi, bu işlerin sonsuz bir adalet ve denge ile görüldüğünü gösterir.

Her hak sahibine kabiliyeti ölçüsünde hakkının verilmesi, yani vücudunun bütün ihtiyaçlarının karşılanması, yaşaması için gerekenlerin en uygun şekilde yerine getirilmesi, sonsuz adalet sahibi bir elin varlığına işaret eder.

Kabiliyet, fitrî ihtiyaç ve çaresizlik lisanlarıyla istenen her şeye daima cevap verilmesi, sınırsız bir adaleti ve hikmeti gösterir.

Acaba, en küçük bir canlının en küçük ihtiyacına yetişen böyle bir adaletin ve hikmetin, insan gibi en büyük canlının bekâ gibi en büyük ihtiyacını ihmal etmesi hiç mümkün müdür? Onun en büyük talebini ve arzusunu cevapsız bırakması, rubûbiyetin haşmetini ve kullarının hukukunu gözetmemesi mümkün müdür? Halbuki şu fâni dünyada kısa bir hayat geçiren insan, öyle bir adaletin hakikatine mazhar olamaz ve olamıyor.

Demek, büyük bir mahkemeye bırakılıyor.

Zira hakiki adalet, şu küçücük insanın, küçüklüğü ölçüsünde değil, belki vazifesinin ve işlediği cinayetin büyüklüğü, mahiyetinin önemi ölçüsünde mükâfat ve ceza görmesini gerektirir. Madem ebediyet için yaratılan insan şu fâni, geçici dünyada öyle bir adalet ve hikmete mazhar olmaktan çok uzaktır. Elbette Âdil olan o Celîl-i Zülcemâl, Hakîm olan o Cemîl-i Zülcelâl Zât'ın ebedî bir cehennemi ve cenneti vardır.

Dördüncü Hakikat

Cömertlik ve güzellik kapısıdır.

Cevâd ve Cemil isimlerinin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, sonsuz bir cömertlik, tükenmez servet, bitmez hazineler, benzersiz, ölümsüz bir güzellik ve kusursuz, bâki bir kemâl; bir saadet yurdu ve ziyafet makamında ebediyen kalacak muhtaç şükredenleri, kendisine arzu ve hayranlık duyan, ayna olan seyircileri istemesin?

Evet, dünyayı bu kadar nakışlı, sanatlı nimetlerle süslemek, ay ile güneşi ona lamba kılmak, yeryüzünü bir nimet sofrası haline getirerek en güzel yiyeceklerle doldurmak, meyveli ağaçları birer kap yapıp her mevsimde birçok defa yenilemek, sınırsız bir cömertliği gösterir.

Böyle sonsuz bir cömertlik, öyle tükenmez hazineler ve engin bir rahmet, içinde arzu edilen her şeyin bulunduğu daimî bir ziyafet sofrası ve saadet yurdu ister.

Hem kesinlikle ister ki, o ziyafetten lezzet alanlar orada ebediyen kalsın, yokluk ve ayrılıkla elem

çekmesinler. Zira elemin bitmesi lezzet olduğu gibi, lezzetin sona ermesi de elemidir. Halbuki öyle bir cömertlik, elem çektirmek istemez. Demek, bâki bir cennet ve içinde ebediyen kalacak muhtaç misafirler ister.

Çünkü sonsuz bir cömertlik, sınırsızca ihsan etmeyi, nimet vermeyi diler. Sınırsız ihsan, sonsuz minnettarlık ve nimetler ister. Bu ise ihsana mazhar olan şahsın varlığının devamını ister, ta ki nimetlerden devamlı istifade ederek o daimî nimetlere karşı şükrünü ve minnettarlığını gösterebilir. Yoksa kısa süren, yokluk ile acılaştıran az bir lezzet, öyle bir cömertliğe yakışmaz.

Şu âlemin her tarafındaki, ilahî sanatın görüldüğü sergilere bak. Bütün bitki ve hayvanlardaki Rabbanî mühürlere dikkat et,¹⁸ HAŞİYE rubûbiyetin güzelliklerini ilan eden peygamberlere ve evliyaya kulak ver. Nasıl hep beraber Sâni'-i Zülcelâl'in kusursuz icraatını,¹⁹ harika sanatlarına işaret ederek gösteriyor, bildiriyor ve bakışları O'na çeviriyorlar!

Demek, bu âlemin Sâni'-inin pek mühim, hayret verici, gizli ve kusursuz vasıfları vardır. Bu harika sanatlarla onları göstermek ister. Çünkü gizli, kusursuz kemâl, kendisini takdir edenlerin, beğenip mâşâllah diyerek seyredenlerin karşısında sergilenmek ister. Daimî kemâl, daima görünmek ister; kendisini takdir edip beğenenlerin devamlı var olmasını diler. Zira fâni bir takdir edicinin nazarında, kemâlâtın kıymeti düşer.²⁰ HAŞİYE

Hem kâinatın yüzüne yayılmış şu gayet güzel, sanatlı, parlak ve süslü varlıklar, ışığın güneşi göstermesi gibi, benzersiz, manevî bir cemâlin inceliklerini bildirir, eşsiz ve saklı bir güzelliğin latifelerini haber verirler.²¹ HAŞİYE Kusurdan, noksandan arınmış o güzellik, o mukaddes cemâlin cilvesiyle, Cenâb-ı Hakk'ın her bir isminde çok gizli definelere bulunduğu işaret eder.

İşte bu kadar eşsiz, yüce, gizli bir güzellik; inceliklerini ve derecesini kıyaslayacağı şeyleri, şuur sahibi, kendisine arzu duyan bir aynada seyretmek ister. Sevgili cemâline başkalarının nazarıyla bakmak için görünmeyi de arzu eder. Yani kendi güzelliğine iki şekilde bakmak ister: Başka başka renkteki aynalarda bizzat seyrederek ve kendisine iştihak duyan seyircilerin, hayran takdir edicilerin gözüyle... Demek ki, güzellik ve cemâl, görmek ve görünmek ister. Görmek ve görünmek ise arzulu seyircileri ve hayran takdir edicilerin varlığını gerektirir. Güzellik, ebedî olduğundan, kendisine arzu duyanların varlığının devamını ister. Çünkü daimî bir güzellik, geçici bir âşığa razı olamaz.

Zira dönmek üzere yokluğa mahkûm olan bir seyircinin sevgisi, yokluk düşüncesiyle düşmanlığa döner. Hayreti, hafife almaya; hürmeti, hor görmeye doğru meyleder. Çünkü bencil insan, bilmediği şeye düşman olduğu gibi, elinin yetişmediğine de karşıdır. Sonsuz bir sevgiye, hadsiz bir şevk ve takdire lâayık olan bir güzelliğe, üstü kapalı bir düşmanlık, kin ve inkâr ile karşılık verir. İşte kâfirin, Allah'ın düşmanı olmasının sırrı buradan anlaşılıyor.

Madem o sonsuz cömertlik, o benzersiz güzellik ve o kusursuz vasıflar; şükredenlerin, onlara arzu duyanların ve takdir edicilerin ebedî olmasını gerektirir. Halbuki şu dünya misafirhanesinde herkesin biraz durup sonra hemen kaybolduğunu görüyoruz. İnsan, o cömertliğin ihsanını ancak bir parça tadar. İştahı açılır fakat yiyemeden gider. O güzelliğin ve kemâlin de az bir ışığına, belki zayıf bir gölgesine ancak bir an bakıp doymadan dünyadan ayrılır.

Demek, daimî bir seyir yerine gidiliyor.

Kısacası: Şu âlem her şeyiyle Sâni'-i Zülcelâl'in varlığının kesin delili olduğu gibi, o Yüce Sâni'in sıfatları ve kutsî isimleri de ahirete işaret eder, onu gösterir ve gerektirir.

Beşinci Hakikat

Hazreti Muhammed'in (aleyhissalâtu vesselam) kulluğu ve şefkat kapısıdır.

Mucîb ve Rahîm isimlerinin cilvesidir.

En küçük canlının en basit ihtiyacını görüp tam bir şefkatle, ummadığı yerden ona el uzatan ve en gizli bir mahlûkunun en gizli sesini işitip ona yardım eden, hal diliyle ve sözle istenen her şeye cevap veren sonsuz şefkat ve merhamet sahibi bir Rab; hiç mümkün müdür ki, en büyük kulunun,²² HAŞİYE en sevgili mahlûkunun en büyük ihtiyacını görüp de karşılansın, en yüce duayı işitip kabul etmesin! Evet, mesela zayıf, yavru hayvanların rızık ve terbiyelerinde görülen lütuf ve kolaylık, şu kâinatın Mâlikinin rubûbiyetindeki sonsuz rahmeti gösteriyor. Rubûbiyetinde bu derece rahmet ve şefkat bulunan bir Zât, hiç mümkün müdür ki, varlıkların en faziletlisinin, en üstününün en güzel duasını kabul buyurmasın! On Dokuzuncu Söz'de izah edilen şu hakikati burada tekrar şöyle söyleyelim:

Ey nefsimle beraber beni dinleyen arkadaşı! Temsilî hikâyede, “Herkes bir adada toplanmış. Padişahın yaver-i ekremi, en büyük memuru bir nutuk okuyor.” demiştik. O hikâyenin işaret ettiği hakikat şudur: Gel! Bu zamandan sıyrılıp hayalen Saadet Asrı'na ve Arap yarımadasına gidelim. Resûl-u Ekrem'i (aleyhissalâtu vesselam) vazife başında, kulluğunu yerine getirirken görüp ziyaret edelim. Bak! O zât nasıl peygamberliğiyle, hidayetiyle ebedî saadetin var edilmesinin ve ona ulaşmanın sebebiyse, kulluğu ve duasıyla da o saadete ve cennetin yaratılmasına vesiledir.

İşte bak! O zât, dairesi öyle geniş bir namazda, öyle yüce bir ibadetle ebedî saadet için dua ediyor ki, âdeta bu yarımada, hatta bütün yeryüzü onunla birlikte namaz kılar, niyaz eder. Çünkü onun kulluğu, ümmetinin kulluğunu kapsadığı gibi, muvafakat sırrıyla, bütün peygamberlerin kulluk hikmetlerini de içerir.

Hem o geniş dairedeki namazı öyle büyük bir cemaatle kılar ve dua eder ki, âdeta Hazreti Âdem'den asrımıza kadar gelmiş, hatta kıyamete kadar gelecek bütün nuranî ve kâmil insanlar ona uyup duasına “âmin” derler.²³ HAŞİYE

Bak! O zât herkesin muhtaç olduğu bekâ için dua ediyor. Sadece yeryüzündekiler değil, belki gök ehli, hatta bütün varlıklar duasına ortak olup hal diliyle, “Ey Rabbimiz! Evet, onun istediklerini ver, duasını kabul et. Biz de istiyoruz.” diyorlar.

Hem bak, ebedî saadeti öyle hüzünle, aşkla, iştiyakla, öyle tevazu ile yalvararak istiyor ki,²⁴ bütün kâinatı ağlatıp duasına ortak ediyor.

Öyle bir gaye için saadet dileyip dua ediyor ki, insanı ve bütün varlıkları aşağıların en aşağısı olan mutlak fânîlik derecesine düşmekten, kıymetsizlikten, faydasızlıktan, gayesizlikten; en yüksek mertebe olan bekâyâ, kıymete, yüce vazifeye, Samed Yaratıcının bir mektubu derecesine çıkarıyor.

Bak! Öyle yüksek, öyle yakaran bir sesle istiyor ve öyle tatlı, öyle merhamet dileyen bir niyaz ile yalvarıyor ki, âdeta sesini bütün varlıklara, göklere, arşa işittirip onları kendinden geçirerek duasına “Âmin Allahım, âmin” dedirtiyor.²⁵ HAŞİYE

Saadeti ve bekâyâ öyle Semî' ve Kerim bir Kadîr'den, öyle Basîr ve Rahîm bir Alîm'den istiyor ki, o Zât, en küçük canlının en gizli arzusunu, yakarışını görür, işitir, kabul buyurur ve ona merhamet eder. Yapılan dua hal diliyle de olsa ona cevap verir. Bunu, her şeyi görerek öyle hikmetle, merhametle yapar ki, o terbiyenin ve idarenin Semî', Basîr, Kerim ve Rahîm bir Zât'a has olduğuna şüphe bırakmaz.

Bütün insanlığı arkasına alıp, şu yeryüzünde Arş-ı Âzama doğru el kaldırıp insanın kulluğunun özünü içeren “ubudiyet-i Ahmediyeye”²⁶ (*aleyhissalâtu vesselam*) hakikati içinde dua eden, insanlığın en şerefli, zaman ve mekânın içinde benzeri olmayan Fahr-i Kâinat (*aleyhissalâtu vesselam*) acaba ne istiyor, dinleyelim:

Bak! Kendine ve ümmetine ebedî saadet istiyor. Bekâ ve cennet istiyor. Hem de bunu, varlıkların aynasında güzelliklerini gösteren, Cenâb-ı Hakk’ın bütün kutsî isimleriyle istiyor, o isimlerden şefaât talep ediyor, görüyorsun. Eğer ahireti gerektiren sayısız sebep ve delil olmasaydı, yalnız o zâtın tek duası bile, Hâlîk-ı Rahîm’in kudretine baharımızın yaratılışı kadar hafif gelen cennetin var edilmesine vesile olurdu.²⁷ HAŞİYE

Evet, baharda yeryüzünü bir mahşer haline getiren, ölümden sonra dirilişin yüz binlerce numunesini gösteren Kadîr-i Mutlak’a, cennetin yaratılması nasıl ağır gelebilir?

Nasıl ki Resûl-u Ekrem’in (*aleyhissalâtu vesselam*) peygamberliği, şu imtihan meydanının açılmasına sebebiyet vermiş ve o,²⁸ لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ 28 sırrına erişmiştir. Aynı şekilde, onun kulluğu da ebedî saadet âleminin yaratılmasına vesile olmuştur.

Hiç mümkün müdür ki, şu âlemin bütün akılları hayrette bırakan düzeni, geniş rahmet içindeki kusursuz sanat ve rubûbiyetin benzersiz güzelliği, o duaya cevap vermemekle çirkinliği, merhametsizliği, intizamsızlığı kabul etsin! En ufak, en önemsiz istekleri, sesleri noksansız işitip ihtiyaçları karşılasın da, en mühim, lüzumlu arzuları kıymetsiz görüp işitmesin, anlamasın, cevapsız bıraksın! Hâşâ ve kellâ, yüz bin defa hâşâ! Böyle bir güzellik, öyle bir çirkinliği kabul edip çirkin hale gelemes.²⁹ HAŞİYE

Demek ki, Resûl-u Ekrem (*aleyhissalâtu vesselam*), peygamberliğiyle dünyanın kapısını açtığı gibi, kulluğuyla da ahiretin kapısını açmıştır.

عَلَيْهِ صَلَوَاتُ الرَّحْمَنِ مَلَأَ الدُّنْيَا وَدَارَ الْجَنَانِ، أَلَلَّهُمْ صَلَّ وَسَلَّمْ عَلَى عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ ذَلِكَ الْحَبِيبُ الَّذِي هُوَ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَفَخْرُ الْعَالَمِينَ وَحَيَاةَ الدَّارَيْنِ وَوَسِيلَةَ السَّعَادَتَيْنِ وَذُو الْجَنَاحَيْنِ وَرَسُولُ الثَّقَلَيْنِ وَعَلَى إِلَهٍ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَعَلَى إِخْوَانِهِ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ امِينٍ³⁰

Altıncı Hakikat

Haşmet ve ebediyet kapısıdır.

Celîl ve Bâki isimlerinin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, güneşlerden, ağaçlardan zerrelere kadar bütün varlıkları itaatkâr birer asker hükmüne getirip idare eden bir rubûbiyetin haşmeti, şu dünya misafirhanesinde geçici bir hayat süren perişan fânilerin üstünde dursun da, bâki bir saltanat dairesini ve rubûbiyetin tecelli edeceği ebedî, yüce bir makamı yaratmasın!

Evet, şu kâinatta mevsimlerin değişmesi gibi haşmetli icraatlar, gezegenlerin uçak misali hareketleri gibi muazzam işler, yerkürenin insana beşik, güneşin lamba olması gibi müthiş emirler ve ölmüş, kurumuş yeryüzünü diriltmek, süslemek gibi büyük değişimler, perde arkasında her şeye gücü yeten bir terbiye edicinin muhteşem bir saltanatla hükmettiğini gösteriyor. Böyle bir rubûbiyet saltanatı, kendine lâıyk kullar ve mazharlar ister.

Halbuki mahiyeti her şeyi içine alan en kıymetli kulların, şu dünya misafirhanesinde perişan bir surette, geçici olarak toplandıklarını görüyorsun. Bu misafirhane her gün dolar, boşalır.

Bütün o kullar, hizmet ve tecrübe için şimdilik şu imtihan meydanında bulunuyorlar. Meydan, her saat değişiyor. Hepsi, Sâni-i Zülcelâl'in kıymetli ikramlarının örneklerini ve harika, benzersiz bir sanatla yaratılmış eserlerini âlem çarşısının sergilerinde, ticaret nazarıyla birkaç dakika durup seyrediyor, sonra kayboluyor. Şu sergiler ise her an değiştiriliyor. Gelen gider, giden gelmez.

İşte bu vaziyet açıkça gösteriyor ki, şu misafirhanenin, şu meydanın ve sergilerin arkasında, ebedî bir saltanata mazhar olacak daimî saraylar, meskenler, şu dünyada gördüğümüz numunelerin ve suretlerin en hâlis, en yüksek asıllarıyla dolu bağlar ve hazineler vardır. Demek, buradaki çabalar orası içindir. Cenâb-ı Hak burada çalıştırır, orada ücret verir. Herkesin orada, hazırlığına göre –eğer kaybetmezse– bir saadeti olacaktır. Evet, öyle ebedî bir saltanatın şu fâni, geçici şeylerin üstünde durması imkânsızdır.

Bu hakikate, şu temsilin dürbünüyle bak: Mesela sen yolda giderken bir han görüyorsun. Büyük bir zât o hanı misafirlerine yapmış. Onların bir gece gezmeleri ve ibret almaları için hanın süslenmesine milyonlarca altın sarf etmiş.

Misafirler o süslemelerin pek azına kısa bir süre bakıp, o nimetlerden biraz tadıp doymadan gidiyorlar. Fakat her misafir kendine has fotoğraf makinesiyle handa gördüklerinin suretini alıyor. Hanın sahibi olan büyük zâtın hizmetkârları da misafirlerin hareketlerini çok dikkatle kaydediyor. Ve görüyorsun ki, o zât her gün, o kıymetli süslerin çoğunu bozup gelecek yeni misafirler için başka süslemeler yapıyor.

Bunu gördükten sonra, yola şu hanı yapan zâtın daimî, pek ihtişamlı meskenlerinin, tükenmez, kıymetli hazinelerinin bulunduğu ve onun sonsuz cömertliğinden hiç şüphen kalır mı? O zât, şu handa yaptığı ikram ile kendi makamında bulunan asıl nimetlerine karşı misafirlerinin iştahını açıyor ve onlar için hazırladığı hediyelere heveslerini uyandırıyor.

Aynen bunun gibi, dünya misafirhanesindeki vaziyete sarhoşça değil dikkatlice baksan şu dokuz esas anlarsın:

Birinci Esas: O han gibi bu dünya da kendisi için var edilmemiştir. Onun, bu sureti kendi kendine alması imkânsızdır. Dünya, canlıların kabile kabile gelerek konup göçtükleri, sürekli dolup boşalan, hikmetle yapılmış bir misafirhanedir.

İkinci Esas: Şu hanın içinde oturanlar misafirdir. Rabb-ı Kerîm, onları selamet yeri olan cennete davet ediyor.³¹

Üçüncü Esas: Şu dünyadaki süslemeler, güzellikler yalnız lezzet almak veya gezip görmek için değildir. Çünkü biraz lezzet verse, ayrılıkla uzun zaman elem çektirir. Dünya lezzetlerini tattırır, iştahını açar fakat seni doyurmaz. Zira ya onun ömrü kısadır ya da senin... Doymaya yetmez. Demek, kıymeti yüksek, müddeti kısa olan şu süsler ve güzellikler, ibret³² HAŞİYE ve şükür içindir; daimî olan asıl güzelliklere teşvik ve başka, çok yüce gayeler içindir.

Dördüncü Esas: Şu dünyadaki göz alıcı nimetler,³³ HAŞİYE cennette müminler için Rahman'ın rahmetiyle hazırlanan nimetlerin örnekleri, suretleri hükmündedir.

Beşinci Esas: Şu sanatlı, fâni şeyler, biraz görünüp kaybolmak için değil; kısa bir zaman var olup istenen vaziyetlere girmeleri, suretlerinin alınması, mânâlarının bilinmesi, neticelerinin kaydedilmesi, mesela cennette ebediyen kalacaklara daimî manzaralar hazırlanması ve bekâ âleminde başka gayelere vesile olmak için yaratılmıştır.

Her şeyin bekâ için yaratıldığı, görünüşteki fâniliğin, vazifenin tamamlanması ve terhis mânâsına geldiği şuradan anlaşılıyor: Fâni bir şey, bir yönüyle yokluğa gider fakat pek çok yönüyle bâki kalır.

Mesela, kudret kelimelerinden olan şu çiçeğe bak! Bize kısa bir süre tebessüm ederek bakar, sonra hemen fânilik perdesinde saklanır. Ağızdan çıkan fakat binlerce misalini kulaklara bırakan bir kelime gibidir; kendisini görenler sayısınca, mânâlarını bâkileştirir. Vazifesi olan mânâyı ifade ettikten sonra, onu gören her şeyin hafızasında resmini ve her bir tohumunda manevî mahiyetini bırakıp öyle gider. Âdeti her hafıza ve her tohum, onun güzel suretini muhafaza etmek için birer fotoğraf makinesi ve bekâsı için birer menzildir.

En basit hayat mertebesindeki sanatlı bir varlık böyleyse, en yüksek hayat tabakasındaki, ölümsüz bir ruha sahip insanın bekâ ile ne kadar alâkadar olduğu anlaşılır. Çiçekli ve meyveli koca bitkilerin her birinin ruha bir parça benzeyen oluşum kanunları ve sureti, tam bir intizamla, karmakarışık değişimler sırasında, zerre kadar tohumlarda saklanır. Öyleyse her şeyi içinde barındıran ve yüksek bir mahiyetteki, haricî bir vücut giydirilmiş, şuur sahibi, nuranî bir ‘kanun-u emrî’ olan insan ruhunun da bekâ ile ne derece irtibatının ve alâkasının bulunduğu anlaşılır.

Altıncı Esas: İnsan, istediği yerde gezinmesi için ipi boğazına dolanıp da başıboş bırakılmış bir hayvan gibi değildir. Aksine, bütün amellerinin sureti alınır ve bütün fiilleri bir hesap için kaydedilir.³⁴

Yedinci Esas: Güz mevsiminde, yaz ve bahar âleminin güzel varlıklarının yok olması idam değil, vazifelerinin tamamlanmasıyla terhisleridir.³⁵ HAŞİYE Yeni baharda gelecek canlılar ve yeni vazifeliler için yer hazırlamaktır. Şuur sahiplerine vazifesini unutturan gaflete ve şükürü unutturan sarhoşluğa karşı ilahî bir ikazdır.

Sekizinci Esas: Şu fâni âlemin ebedî Sâni’inin başka, bâki bir âlemi vardır, kullarını oraya sevk ve teşvik eder.

Dokuzuncu Esas: Öyle bir Rahman, öyle bir âlemde, has kullarına öyle ikramlar sunacak ki, ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne de şimdiye kadar kimsenin aklından geçmiştir.³⁶ Âmennâ...

Yedinci Hakikat

Muhafaza ve görüp gözetme kapısıdır.

Hafız ve Rakib isimlerinin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, yüce bir fitrattaki, yeryüzünün halifeliği gibi yüksek bir rütbedeki³⁷ ve ‘emanet-i kübra’ya³⁸ sahip çıkmakla vazifeli insanın kâinattaki rubûbiyete temas eden amelleri; gökte ve yerde, karada ve denizde, yaş kuru, küçük büyük, basit veya kıymetli her şeyi tam bir intizam ve dengeyle koruyup gözeten, bir tür hesapla onların neticelerini eleyen bir muhafaza içinde kaydedilmesin! Yaptıkları hesap eleğinden geçirilmesin, adalet terazisinde tartılmasın ve insan hak ettiği cezayı çekip mükâfatı görmesin! Hayır, asla!..

Evet, şu kâinatı idare eden Zât, her şeyi bir düzen ve denge içinde kaydediyor. Bu, ilim ile hikmetin, irade ile kudretin neticesidir. Her varlığın gayet sanatlı, muntazam ve dengeli yaratıldığını görüyoruz. Bir canlının hayatı boyunca değiştirdiği suretler muntazam olduğu gibi, genel görünüşü de bir ahenk içindedir.

Zira görüyoruz ki, Hafız-ı Zülcelâl, vazifesinin bitmesiyle ömrüne son verilen ve şu görünen âlemden

göçüp giden her şeyin birçok suretini koruyucu levhalar hükmündeki³⁹ HAŞİYE hafızalarda ve bir tür misalî aynalarda saklıyor. Onların hayat programlarını çekirdeklerine, meyvelerine nakşedip yazıyor. Görünen ve görünmeyen aynalarda bâkileştiriyor. Mesela, insanın hafızası, ağacın meyvesi, meyvenin çekirdeği ve çiçeğin tohumu, bu muhafaza kanununun ne çok şeyi kuşattığını gösteriyor.

Görmüyor musun, koca baharın hep çiçekli, meyveli bütün bitkileri ve onların kendilerine göre bütün programları, oluşum kanunları ve suretleri, belli sayıdaki tohumcukların içinde yazılıyor, saklanıyor. Cenâb-ı Hak, yeni bir mevsimde, onlara göre bir hesap içinde programlarını neşredip tam bir intizam ve hikmetle koca bir bahar âlemini daha meydana getiriyor, muhafazasının ne derece geniş bir dairede cereyan ettiğini gösteriyor. Acaba geçici, basit, önemsiz şeyler böyle muhafaza edilirse, insanın gayb, ahiret ve ruhlar âleminde, her şeyi kuşatan bir rubûbiyet içinde mühim neticeler verecek amellerinin korunup gözetilmek suretiyle eksiksiz kaydedilmemesi mümkün müdür? Hayır ve asla!

Evet, şu muhafaza ediciliğin bu şekilde tecellisinden anlaşılıyor ki, şu varlıkların Mâlîki, mülkünde olup biten her şeyin yolunda gitmesine büyük özen gösterir. Hâkimiyetine son derece dikkat eder. Saltanatının rubûbiyetinde de azamî dikkati gözetir. O kadar ki, en küçük bir hadiseyi, en ufak bir hizmeti bile kaydettirir. Mülkünde olup biten her şeyin suretini türlü türlü şeylerde saklar.

Şu muhafaza, mühim bir hesap ve amel defterinin açılacağına, bilhassa mahiyetçe en yüksek, en aziz, en şerefli varlık olan insanın büyük amellerinin, mühim fiillerinin mühim bir hesaptan ve teraziden geçirileceğine, amel defterinin neşredileceğine işarettir.

Acaba hilafet⁴⁰ ve emanetle⁴¹ aziz olan, rubûbiyetin küllî icraatına şahitlik yaparak kesret dairelerinde Cenâb-ı Hakk'ın birliğini ilan eden, pek çok varlığın tesbihat ve ibadetlerine müdahale edip kumandan ve şahit derecesine çıkan insanın kabre girip rahatça yatması ve uyandırılmaması hiç mümkün müdür? Küçük-büyük her amelinden hesaba çekilmemesi, mahşere gidip de o büyük mahkemeyi görmemesi mümkün müdür? Hayır, asla!..

Gelecekte gerçekleşmesi⁴² HAŞİYE mümkün olan her şeye gücü yeten, geçmiş zamandaki bütün olup bitenler kudret mucizelerine şahadet eden, kıyamet ve haşre benzer kış ile baharı her vakit gözümüzün önünde var eden bir Kadîr-i Zülcelâl'den, insan nasıl yokluğa gidip kaçabilir, toprağa girip saklanabilir?

Madem dünyada bunların hesabı gerektiği gibi görülüp hüküm verilmiyor; elbette büyük bir mahkemeye, daimî bir saadet makamına gidilecektir.

Sekizinci Hakikat

Vaat ve tehdit kapısıdır.

Cemîl ve Celîl isimlerinin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, mutlak Alîm ve Kadîr olan, şu sanatlı eserlerin Sâni'i, bütün peygamberlerin yanlışlığına ihtimal bulunmayacak bir kesinlikle haber verdikleri, bütün siddıkların ve evliyanın ittifakla şahitlik ettikleri, sıkça tekrarlanan ilahî vaat ve tehditlerini yerine getirmeyip –hâşâ– acz ve cehalet gösterebilir! Halbuki vaat ettiği ve tehditle bildirdiği şeyler, kudretine hiç ağır gelmez, O'nun için pek hafif ve kolaydır. Geçmiş bahardaki sayısız varlığı, gelecek baharda kısmen aynı⁴³ HAŞİYE kısmen benzer⁴⁴ HAŞİYE şekilde yeniden yaratması kadar kolaydır.

O'nun vaadini yerine getirmesi, bize ve her şeye çok lâzımdır. O'na, rubûbiyetinin saltanatına yakışan

budur.

Vaadinde durmaması ise iktidarının izzetine zıttır, ilminin enginliğine aykırıdır. Zira vaadinde durmamak ya cehaletten ya da aczden ileri gelir.

Ey inkârcı! Küfrün ve inkârın ile ne kadar ahmakça bir cinayet işlediğini biliyor musun? Kendi yalancı vehmini, saçmalayan aklını, aldatıcı nefsini tasdik edip, hiçbir şekilde, sözünde durmamaya ve yalana mecburiyeti olmayan, bunlar hiçbir şekilde izzetine, haysiyetine yakışmayan; her şeyin, doğruluğuna ve adaletine şahitlik ettiği bir Zât'ı yalanlıyorsun! Sonsuz küçüklüğün içinde sonsuz büyük bir cinayet işliyorsun! Elbette, ebedî, büyük bir cezayı hak edersin. Cehennem ehlerinden bazılarının bir dişinin dağ kadar olacağı haber verilmiş.⁴⁵ Bu, cinayetlerinin büyüklüğüne bir ölçü olarak söylenmiştir. Sen, güneşin ışığına gözünü kapayan bir yolcuya benziyorsun. O yolcu, kafasının içindeki hayale bakar da vehmi, bir yıldız böceği gibi kafa fenerinin ışığıyla dehşetli yolunu aydınlatmak ister.

Bütün varlıklar hak söyleyen dosdoğru kelimeleri, kâinattaki hadiseler doğru söyleyen, konuşan birer ayeti olan Cenâb-ı Hak, madem vaat etmiş, elbette yapacaktır. Büyük bir mahkeme kuracak, daimî bir saadet makamı verecektir.

Dokuzuncu Hakikat

Hayat verme ve öldürme kapısıdır.

Hayy-ı Kayyum, Muhyî ve Mümit isimlerinin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki; ölmüş, kurumuş koca yeryüzüne hayat veren ve o diriltme içinde her birinin haşri insanın haşri gibi hayret verici olan üç yüz binden fazla canlı türünü haşr ü neşredip kudretini gösteren, o son derece karışık haşr ü neşr sırasında her şeyi birbirinden ayırt ederek ilminin enginliğini bildiren, bütün semavî fermanlarıyla insanın da öldükten sonra diriltileceğini vaat edip kullarının bakışını ebedî saadete çeviren, bütün varlıkları baş başa, omuz omuza, el ele verdirip emir ve iradesi dairesinde döndüren, onları birbirine yardımcı ve itaatkâr kılmakla rubûbiyetinin büyüklüğünü gösteren ve insanı kâinat ağacının en kapsamlı, en nazik, en nazenin, en nazlı, niyaz eden meyvesi suretinde yaratıp kendine muhatap kabul ederek her şeyi ona boyun eğdirmekle insana ne kadar kıymet verdiğini gösteren bir Kadîr-i Rahîm, bir Alîm-i Hakîm, kıyameti yaratmasın! Ölülerini diriltmesin veya diriltemesin! İnsana yeniden hayat vermesin veya veremesin! Büyük bir mahkeme kuramasın, cennet ve cehennemi yaratamasın! Hâşâ ve kellâ!..

Evet, şu âlemi idaresi altında tutan yüce Zât her asırda, her sene, her gün bu dar, geçici yeryüzünde, o büyük haşrin ve kıyamet meydanının pek çok benzerini, örneğini, işaretlerini yaratıyor.

Mesela: Bahardaki yeniden dirilişte, beş-altı gün içinde küçük ve büyük hayvanların, bitkilerin üç yüz binden fazla türünün haşr ü neşredildiğini görüyoruz. O Zât, bütün ağaçların, otların köklerini ve bazı hayvanları aynen diriltiyor. Başkalarını da aynıymışçasına bir benzerlikle var ediyor. Görünüşte farkları pek az olan tohumcuklar o kadar karışmışken, birbirlerinden kusursuzca ayırt edilerek o kadar sürat, genişlik ve kolaylık içinde tam bir düzen ve denge ile altı gün veya altı haftada ihya ediliyor. Bu işleri yapan Zât'a bir şeyin ağır gelmesi hiç mümkün müdür? O'nun, gökleri ve yeri altı günde yaratamamasını, insanı bir sedâ ile diriltememesini akıl kabul eder mi? Hâşâ!

Acaba mucizeler gösteren bir kâtip, harfleri karışmış veya silinmiş üç yüz bin kitabı tek bir sayfada birbirine karıştırmaksızın, hatasız, eksiksiz, gayet güzel bir şekilde, beraberce, bir saatte yazsa ve

biri sana, “Şu kâtip kendi telif ettiği, senin suya düşen kitabını yeniden, bir dakika içinde hafızasından yazacak.” dese, “Yapamaz, inanmam.” diyebilir misin?

Veya kendi iktidarını göstermek ya da ibret ve seyir için bir işaretle dağları kaldıran, memleketleri değiştiren, denizi karaya çeviren mucizeler sahibi bir sultan düşünelim. Onu tanıdığın halde görsen ki, büyük bir taş dereye yuvarlanmış, o sultanın ziyafete davet ettiği misafirlerinin yolunu kesmiş, geçemiyorlar. Biri sana, “O zât, o taşı, ne kadar büyük olursa olsun, bir işaretle kaldıracak. Misafirlerini yolda bırakmayacak.” dese, sen “Hayır, kaldırmaz.” veya “Kaldıramaz!” diye cevap versen...

Veyahut bir zât büyük bir orduyu bir günde baştan meydana getirdiği halde biri sana, “O zât bir boru sesiyle, istirahat için dağılmış olan taburları toplar, emri altına alır.” dese, sen de “İnanmam!” desen ne kadar akılsızca hareket ettiğini anlarsın...

İşte şu üç temsili anladıysan, bak: Nakkaş-ı Ezelî, gözümüzün önünde kışın beyaz sayfasını çevirip bahar ve yazın yeşil yaprağını açar. Yeryüzü sayfasında üç yüz binden fazla çeşidi, kudret ve kader kalemiyle en güzel surette yazar. İç içe oldukları halde, hiçbirisi diğerine karışmaz. Beraber yazar, fakat biri ötekine mâni olmaz. Mahiyet ve görünüş bakımından birbirlerinden ayırdırlar, fakat o Zât hiç şaşırılmaz, yanlış yazmaz.

Evet, koca bir ağacın programını bir nokta gibi küçücük bir çekirdeğe yerleştirip orada saklayan Hakîm-i Hafız hakkında, “Vefat edenlerin ruhlarını nasıl muhafaza eder?” diye sorulur mu?

Yerküreyi bir sapan taşı gibi çeviren Kadîr Zât için, “Ahirete giden misafirlerinin yolundan bu dünyayı nasıl kaldıracak?” denir mi?

Bütün canlıları cisimlerinin taburlarında hiçten, baştan, kusursuz bir intizamla toplayan, zerreleri ⁴⁶ كُنْ فَيَكُونُ emriyle kaydedip yerleştiren, ordular var eden Zât-ı Zülcelâl için, “Bir vücutta birbiriyle tanışan aslî zerreleri ve unsurları bir sedâ ile tekrar nasıl bir araya getirebilir?” diye sorulur mu?

Bahardaki yeniden dirilişe benzeyen, dünyanın her devrinde, her asrında, hatta gece ile gündüzün değişiminde, havada bulutların yaratılıp yok edilmesinde haşre misal ve işaret olacak ne kadar çok nakış bulunduğunu gözünle görüyorsun. Hatta kendini hayalen bin sene öncesinde farz etsen, sonra zamanın iki tarafı olan geçmiş ile geleceği karşılaştırsan; asırlar, günler adedince haşir ve kıyamet misallerini göreceksin. Bu kadar misale rağmen bedenen tekrar dirilmeyi hâlâ akıldan uzak görüp inkâr edersen, bunun ne kadar divanelik olduğunu sen de anlarsın.

Bak, en büyük ferman olan Kur’an, bahsettiğimiz hakikate dair ne diyor:

فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ⁴⁷

Kısacası: Haşre mâni hiçbir şey yoktur ve her şey onu gerektirir.

Evet, hayret verici şeylerin bir mahşeri olan şu koca yeryüzünü küçük bir canlı gibi öldürüp ona hayat veren, insan ve hayvanlara hoş bir beşik, güzel bir gemi yapan, şu misafirhanede güneşi onlara ışık ve ısı verici bir lamba haline getiren, göklerdeki küreleri meleklerine binek kılan bir Zât’ın, bu kadar muhteşem ve ebedî rubûbiyeti, bu derece muazzam ve geniş hâkimiyeti elbette, yalnız bu geçici, devamsız, kararsız, önemsiz, değişken, fâni, eksik, kusurlu dünya işleri üzerine kurulamaz ve onun üzerinde durmaz.

Demek, o Zât’a yaraşır, daimî, sabit, yok olmaz, muhteşem bir başka diyar, bâki başka bir memleket vardır. Bizi onun için çalıştırıyor, oraya davet ediyor. Oraya gideceğimize, zahirden hakikate geçen

ve o Zât'ın huzuruna yakınlıkla şereflenen bütün nuranî ruh sahipleri, kalbi münevver kutub zâtlar ve akli nurlanmış bütün âlimler şahadet ediyor. Bir mükâfat ve ceza hazırlandığını ittifakla haber veriyor, o Zât'ın tekrar tekrar bildirdiği pek kuvvetli vaatlerini ve pek şiddetli tehditlerini naklediyorlar.

Vaadinde durmamak, hem zillet hem de zilleti kabul etmektir; hiçbir şekilde O'nun mukaddes celâline yanaşamaz. Tehdidinden dönmek ise ya affetmekten ya da acizlikten ileri gelir. Halbuki küfür, mutlak bir cinayettir,⁴⁸ HAŞİYE affi mümkün değil. Ve Kadîr-i Mutlak, aczden münezzehtir ve uzaktır.

Şahitler ve haberciler, yolları, meşrepleri, mezhepleri farklı olduğu halde tam bir ittifakla bu meselenin özünde birleşirler. Sayıca tevatür derecesinde, mahiyetçe icma kuvvetindedirler. Her biri insanlığın birer yıldızı, bir topluluğun reisi, bir milletin azizi konumundadır. Şu meselede söz sahibi ve ispat ehlidirler.

Hem bir ilimde veya sanatta iki ihtisas sahibi, başka binlerce kişiye yeğdir. Bir haberi doğrulayan iki kişi, binlerce inkârcıya tercih edilir. Mesela, ramazan hilâlinin görüldüğünü haber veren iki adam, binlerce inkârcının sözünü geçersiz kılar.

Sözün özü: *Dünyada bundan daha doğru bir haber, daha sağlam bir dava, daha açık bir hakikat olamaz. Demek, dünya şüphesiz bir tarladır.⁴⁹ Mahşer bir harman yeridir. Cennet ve cehennem ise birer mahzendir.*

Onuncu Hakikat

Hikmet, inayet, rahmet ve adalet kapısıdır. Hakîm, Kerim, Âdil ve Rahîm isimlerinin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, şu geçici dünya misafirhanesinde, şu devamsız imtihan meydanında ve şu değişen yeryüzü sergisinde bu derece açık bir hikmetin, inayetin, bu derece üstün bir adaletin ve geniş bir merhametin eserlerini gösteren, bütün mülkün gerçek sahibi yüce Allah'ın memleketi dairesinde, mülk ve melekût âlemlerinde daimî meskenleri, bâki makamları ve oralarda ikâmet eden kulları bulunmasın! Ve şu görünen hikmetin, inayetin, adaletin ve merhametin hakikatleri hiçe insin!..

Hiç mümkün müdür ki, o Hakîm Zât, insanı bütün varlıklar içinde kendine küllî muhatap ve kuşatıcı bir ayna yapıp rahmet hazinelerindeki her şeyi ona tattırsın, tartırsın, tanıtsın ve kendini bütün isimleriyle bildirsın, onu sevsin ve sevdirdin de, sonra o biçare insanı ebedî memleketine göndermesin! O daimî saadet makamına çağırıp mesut etmesin!

Hiç akıl kabul eder mi ki, çekirdek kadar her bir varlığa bir ağaç kadar vazife yüklesin, ağacın çiçekleri kadar hikmet yerleştirdin, meyveleri kadar fayda taksın da bütün o vazifelere, hikmetlere, faydalara yalnız dünyaya yönelik, bir çekirdek kadar gaye versin! O varlığın bir hardal tanesi kadar önemi olmayan dünyevî hayatını maksat yapsın! O vazifeleri, hakiki ve lâıyk gayelerini vermeleri için, mânâ âlemine çekirdekler ve ahiret âlemine tarla haline getirmesin! Ve bu kadar mühim merasimleri maksatsız, boş, abes bıraksın! Asıl gayelerini ve lâıyk meyvelerini vermeleri için onların yüzünü mânâ âlemine ve ahirete çevirmesin!

Evet, hiç mümkün müdür ki, bunları böyle hakikate ters yapmakla kendi gerçek vasıfları olan Hakîm, Kerim, Âdil, Rahîm isimlerinin zıtlarıyla –hâşâ, sümme hâşâ– vasıflanmış görünüp hikmet ve keremini, adalet ve rahmetini gösteren bütün kâinatı yalanlasın! Bütün varlıkların şahitliğini reddetsin, delil oluşlarını iptal etsin!

Hiç akıl kabul eder mi ki, insana saçının telleri adedince vazife yüklesin de, yalnız bir saç teli

hükümünde dünyevî bir ücret versin; hakiki adaletine ve hikmetine zıt, mânâsız iş yapsın!

Hiç mümkün müdür ki, her bir canlıda, belki onların dil gibi her bir uzvunda, bir ağaca taktığı neticeler ve meyveler miktarınca hikmet, fayda gözetmekle kendisinin bir Hakîm-i Mutlak olduğunu ispat edip gösterebilir, sonra bütün hikmetlerin en büyüğü, bütün faydaların en mühimi ve bütün neticelerin en gereklisi olan; hikmeti hikmet, nimeti nimet, rahmeti rahmet yapan ve bütün hikmetlerin, nimetlerin, rahmetlerin, faydaların kaynağı ve gayesi olan bekâyı, kendisine kavuşmayı ve ebedî saadeti vermesin! Bütün icraatını abes kılsın! Her bir taşında binlerce nakış, her tarafında binlerce süs ve her köşesinde binlerce kıymetli eşya bulunan bir saray kurup sonra ona bir çatı yapmayarak kendini her şeyin çürümesine, boş yere bozulmasına izin veren bir zâta benzetsin! Hâşâ ve kellâ!.. Mutlak hayırdan hayır gelir. O Mutlak Cemâl Sahibi Zât'tan güzellik gelir, o Mutlak Hakîm'den abes bir şey gelmez.⁵⁰

Evet, her kim fikren tarihte yolculuk edip geçmişe gitse, bu gördüğümüz dünya, imtihan meydanı ve şu sergi gibi, seneler sayısınca yok olmuş menziller, meydanlar, sergiler, âlemler görecektir. Hepsi sureti ve mahiyetiyle birbirinden farklı olduğu halde; intizam, hayret vericilik, Sâni'in kudret ve hikmetini göstermek bakımından birbirine benzer.

O geçici menzillerde, o devamsız meydanlarda, o fâni sergilerde apaçık bir hikmetin intizamı, bir inayetin işaretleri, çok yüce bir adaletin emareleri ve son dereceengin bir merhametin neticeleri görülür. O yolcu basiretsiz değilse şüphesiz bilir ki: O hikmetten daha kusursuz bir hikmet olamaz. Eserleri görünen o inayetten daha güzel bir inayet mümkün değildir. Emareleri görünen o adaletten daha üstün bir adalet yoktur ve neticeleri görünen o merhametten daha geniş bir merhamet düşünülemez.

Farz-ı muhal olarak eğer şu işleri idare eden, misafirleri ve misafirhaneyi değiştiren ebedî Sultan'ın memleketinde daimî menziller, yüce mekânlar, sabit makamlar, bâki meskenler ve oralarda ikamet eden mesut kullar bulunmazsa; ışık, hava, su, toprak gibi kuvvetli ve kuşatıcı dört manevî unsur olan hikmet, adalet, inayet ve merhametin hakikatlerini ve açıkça görünen varlıklarını inkâr etmek gerekir. Çünkü şu geçici dünyanın ve dünyadaki her şeyin, bu unsurların tam hakikatine mazhar olamadığı malûmdur. Eğer başka yerde de onlara tam mazhar olacak bir mekân bulunmazsa, o vakit gündüzü dolduran ışığı görüp güneşin varlığını inkâr etmek derecesinde bir divanelikle; her şeyde bulunan şu gözümüzün önündeki hikmeti, nefsimizde ve pek çok eşyada her vakit şahit olduğumuz inayeti, şu pek kuvvetli işaretleri görünen adaleti⁵¹ HAŞİYE ve her yerde açıkça gördüğümüz merhameti inkâr etmek lâzım gelir. Ve şu kâinatta gördüğümüz hikmetli icraatın, cömertçe işlerin ve merhametle sunulan ihsanların sahibinin –hâşâ, sümme hâşâ– eğlenceye düşkün bir oyuncu, gaddar bir zalim olduğunu kabul etmek gerekir. Oysa bu, sonsuz derecede akıl dışıdır, imkânsızdır, gerçeğin zıddıdır. Her şeyin varlığını, hatta kendi varlıklarını inkâr eden ahmak Sofistler bile bunu düşünmeye kolay kolay yanaşamazlar.

Kısacası: Şu görünen icraat, dünyadaki geniş hayat kanunu, ölümle gelen süratli ayrılıklar, haşmetli toplanmalar, çabuk dağılmalar, büyük merasimler ve tecelliler ile onların bu fâni âlemdeki, kısa bir zamanda mâlumumuz olan ufak neticeleri, önemsiz ve geçici gayeleri arasında denge yoktur. Aksini düşünmek, âdeta küçük bir taşın büyük bir dağ kadar hikmetler, gayeler yüklemeye; büyük bir dağa, küçük bir taş gibi geçici, ufak bir gaye vermeye benzer. Bu, hiçbir akla ve hikmete uymaz.

Demek, şu varlıklar ve gördükleri işler ile dünyaya ait gayeleri arasındaki bu derece nispetsizlik, bu

varlıkların yüzlerinin kesinlikle mânâ âlemine dönük olduğunu, meyvelerini orada verdiklerini gösterir. Gözleri Cenâb-ı Hakk'ın kutsî isimlerine bakar, gayeleri o âleme dönüktür. Özleri dünya toprağı altında, sümbülleri misal âleminde boy atıp açığa çıkar. İnsan, kabiliyeti ölçüsünde burada eker, ahirette mahsulünü alır. Evet, her şeyin ilahî isimlere ve ahiret âlemine dönük yüzüne baksan, birer kudret mucizesi olan her çekirdeğin bir ağaç kadar gayesi olduğunu görürsün. Birer hikmet kelimesi olan her çiçeğin⁵² HAŞİYE bir ağacın bütün çiçekleri kadar mânâları vardır. Birer sanat harikası ve rahmet manzumesi olan her meyvede, bir ağacın bütün meyveleri kadar hikmet bulunur. Onların bize rızık olması, o binlerce hikmetten yalnızca biridir ki, mânâlarını ifade ettiklerini, ölüp midemize defnedilmekle vazifelerinin bittiğini bildirir.

Madem bu fâni şeyler, başka bir âlemde bâki meyveler verir, daimî suretler bırakır, ebedî mânâlar ifade eder ve daimî tesbihat yapar. İnsan, onların bekâya dönük şu yüzüne bakmakla insan olur, fânide bâkiye yol bulur.

Demek ki, her şeyin hayat ve ölüm arasında yuvarlanmasında, toplanıp dağılmasında başka bir maksat var. Teşbihte hata olmaz: Bu, taklit ve temsil için teşkil ve tertip edilen sahnelere benzer. Suretler alınsın, düzenlensin, sinema perdesinde art arda gösterilsin diye nasıl büyük masraflarla her şey kısa bir sürede toplanıp dağıtılıyorsa, aynen onun gibi, bu kısa dünya hayatının bir gayesi de, suretlerin alınıp terkip edilmesi, amellerin neticelerinin saklanmasıdır. Ta ki, büyük bir meydanda hesap görülsün ve insanın daimî bir saadet makamına kabiliyeti büyük bir sergide gösterilsin. Hadis-i şerifte “Dünya ahiretin tarlasıdır.” buyrulur bu hakikat ifade ediliyor.

Madem dünya var ve dünyada şu görünen eserleriyle hikmet, inayet, rahmet ve adalet var. Elbette, dünyanın varlığı gibi kesin olarak ahiret de vardır. Madem dünyada her şey bir yönüyle o âleme bakıyor, demek ki oraya gidiliyor. Ahireti inkâr etmek, dünyayı ve içindekileri de inkâr etmek demektir.

Ecel ve kabir insanı beklediği gibi, cennet ve cehennem de bekliyor ve insanın yolunu gözlüyor.

On Birinci Hakikat

İnsanîyet kapısıdır. Hakk isminin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, hakkıyla ibadete lâayık olan Cenâb-ı Allah, insanı şu kâinatta mutlak, umumi rubûbiyetine ve bütün âlemlere karşı en kıymetli kul; ilahî hitabına lâayık, düşünen bir muhatap; isimlerine mazhar en kuşatıcı ayna; ism-i âzamın ve her isimde bulunan ism-i âzamlık mertebesinin tecellisine ermiş, ‘ahsen-i takvim’ suretinde yaratılmış en güzel kudret mucizesi olarak; rahmet hazinelerinin içindekileri tartmak ve tanımak için gereken ölçülere ve duygulara sahip; sonsuz nimetlerine en çok muhtaç, fânilikten en çok elem çeken, bekâya en çok arzu duyan; bütün canlılar içinde en nazik, en nazlı, en fakir ve en muhtaç; dünya hayatında en çok elemi tadan, en bedbaht ve donanımı bakımından en yüksek bir surette yaratsın da, onu kabiliyetli ve lâayık olduğu, arzu duyduğu ebedî âleme göndermesin! İnsanın hakikatini yok ederek kendi adaletine taban tabana zıt ve hakikat nazarında çirkin bir haksızlık yapsın!

Mutlak Hâkim ve Rahîm Cenâb-ı Hak; insana yerlerin, göklerin ve dağların yüklenmekten çekindiği emanet-i kübraya⁵³ tahammül kabiliyeti verdiği halde, onun kendi küçücük ölçüleriyle, Hâlık'ının her şeyi kuşatan sıfatlarını, küllî icraatını, sonsuz tecellilerini bilmesini sağladığı; onu yeryüzünde en nazik, nazenin, nazlı, aciz, zayıf varlık olarak yaratmasına rağmen bütün bitki ve hayvanlara bir çeşit nizam memuru yaptığı; onların tesbihat ve ibadetlerine müdahale ettirdiği; kâinattaki ilahî icraata

küçük ölçekte bir misal yapıp rubûbiyetini fiilen ve sözle kâinata ilan ettirdiği ve insanı meleklerine tercih edip ona hilafet rütbesini⁵⁴ verdiği halde, hiç mümkün müdür ki, bütün bu vazifelerinin gayesi, neticesi ve meyvesi olan ebedî saadeti ihsan etmesin! Onu bütün yaratılmışlar içinde en bedbaht, en çaresiz, en belâlı, en dertli hale düşürüp en aşağı seviyeye atarak en mübarek, nuranî ve mutluluğa götürücü bir hikmet hediyesi olan aklı insana en uğursuz ve karanlık bir azap vasıtası haline getirsin! Mutlak hikmetine büsbütün zıt ve mutlak rahmetine tamamen aykırı bir şekilde merhametsizlik etsin! Hâşâ ve kellâ!..

Sözün Özü: Temsilî hikâyede bir kumandanın cüzdanına ve defterine bakmıştık. Rütbesi, vazifesi, maaşı, hareket düsturları ve teçhizatı bize göstermişti ki, o rütbeli asker, şu geçici meydan için değil, gideceği daimî bir memleket için çalışıyor. Aynen öyle de, hakikatleri delilleriyle bilen ve varlığın perde arkasını keşfen gören zâtlar, insanın kalb cüzdanındaki, akıl defterindeki latifelerinin, his ve kabiliyetlerinin tamamen ebedî saadeti kazanmak için verilmiş ve insanın orası için donatılmış olduğunda birleşirler.

Mesela, aklın bir hizmetkârı ve tasvircisi olan hayal gücüne dense ki, “Sana bir milyon sene ömür ve dünya saltanatı verilecek, fakat sonunda mutlak hiçliğe gömüleceksin.” Vehim aldatmamak, nefsi karışmamak şartıyla “Oh” yerine “Ah” diyecek ve elem çekecektir.

Demek, fâni olan en büyük şey, insanın en küçük latifesini doyuramıyor. İşte insandaki bu kabiliyet ve onun ebediyete uzanmış emelleri, kâinatı kuşatan fikirleri, ebedî saadetin türlü lezzetlerine dönük arzuları, onun bâki bir âlem için yaratıldığını ve oraya gideceğini gösterir. Bu dünya onun için bir misafirhane ve ahiretin bekleme salonudur.

On İkinci Hakikat

Peygamberlik ve vahiy kapısıdır.

“Bismillahirrahmanirrahîm”in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, bütün peygamberlerin mucizeleriyle sözünü doğruladıkları, bütün evliyanın keşif ve kerametleriyle davasını tasdik ettikleri ve bütün asfîyanın araştırmalarıyla doğruluğuna şهادette buldukları Resûl-u Ekrem’in (*sallallahu aleyhi ve sellem*) hakikat olarak meydana gelmiş binlerce mucizesine dayanıp bütün kuvvetiyle ve kırk yönden mucize olan Kur’an-ı Hakîm’in şüphe götürmez binlerce ayetine istinat ederek bütün kesinliğiyle açtığı ahiret yolunu ve cennet kapısını, sinek kanadı kadar kuvveti bulunmayan boş vehimler kapatabilsin!

Ölümden sonra diriliş, temelleri öyle sağlam bir hakikattir ki, yerküreyi kaldıracak, tutup atacak bir kuvvetin bile onu sarsamayacağı geçen “Hakikat”lerden anlaşıldı. Zira o hakikati Cenâb-ı Hak bütün isim ve sıfatlarının gereği olarak tespit ediyor, Resûl-u Ekrem (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bütün mucizeleri ve delilleriyle doğruluyor, Kur’an-ı Hakîm bütün hakikatleri ve ayetleriyle ispatlıyor ve şu kâinat, bütün yaratılış kanunları ve hikmetli işleyişiyle ona şهادet ediyor.

Hiç mümkün müdür ki, Vâcibü’l-Vücûd ile –kâfirler hariç– bütün mevcudat ölümden sonra dirilmenin ve hesap gününün varlığı konusunda ittifak etmiş olsun da tüy kadar kuvveti bulunmayan şüpheler ve şeytanî kuruntular, o dağ gibi sağlam, yüce hakikati sarssın, yerinden oynatsın! Hâşâ ve kellâ!..

Sakın haşir delillerinin anlattığımız bu “On İki Hakikat” ile sınırlı olduğunu zannetme! Hayır, yalnız

Kur'an-ı Hakîm, geçen şu on iki hakikati bize ders verdiği gibi, meselenin daha binlerce yönüne işaret ediyor. Onlardan her biri, Hâlık'ımızın bizi bu fâni âlemden bâki bir âleme göndereceğine kuvvetli birer delildir.

Hem sakın haşri gerektiren ilahî isimlerin, yalnız bahsettiğimiz Hakîm, Kerim, Rahîm, Âdil, Hafîz ile sınırlı olduğunu düşünme! Hayır, kâinatın idaresinde tecelli eden bütün ilahî isimler ahireti gerektirir, hatta zorunlu kılar.

Haşri gösteren yaratılış kanunlarının, şu anlattıklarımızdan ibaret olduğunu da zannetme! Her varlığın sağa sola açılan perdeler gibi öyle keyfiyetleri vardır ki, bir yönü Yüce Yaratıcı'ya şehadet ettiği gibi, diğer yönü haşri gösterir.

Mesela, insanın 'ahsen-i takvim' üzere yaratılışındaki güzellik Sâni'i gösterdiği gibi, o en güzel, kuşatıcı suretteki kabiliyetlerinin kısa bir zamanda yok olup gitmesi haşre işaret eder. Bazen bir yönden iki nazarla bakılsa hem Sâni'i hem de haşri gösterir.

Mesela, nasıl ki pek çok şeyde görülen hikmetin tanzimi, inayetin süslemeleri, adaletin dengesi ve rahmetin ikramları, onların Sâni, Hakîm, Kerim, Âdil, Rahîm bir Zât'ın kudret elinden çıktığına işaret eder. Aynen öyle de, kuvvetleri ve sınırsızlıklarıyla bu sıfatların mazharı olan şu fâni varlıkların sıradan bir şekilde ve az yaşamalarına bakılırsa, ahiret görünür. Demek ki, her şey hal diliyle **أَمَنْتُ بِاللَّهِ** ⁵⁵ **وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ** sözlerini okuyor ve okutuyor.

12 Giriş.

13 “Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih (tenzih) ediyor olmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44).

14 Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem), bir rehber olarak gönderildiğini ifade buyurmaktadır: İbn Mâce, mukaddime 17; Dârimî, mukaddime 32; et-Tayâlisî, el-Müsned s. 298; İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd s. 488.

15 HAŞİYE Helâl rızıkın iktidar ile elde edilmediğine, acze binaen verildiğine kesin bir delil, güçsüz yavruların rızıklarını kolayca kazanması ve kuvvetli canavarların yiyecek sıkıntısı çekmesi; zekâsız balıkların semizliği ve zeki, kurnaz olan tilki ve maymun gibi hayvanların rızık derdiyle vücutça zayıf düşmesidir. Demek ki rızık, kuvvet ve irade ile ters orantılıdır. Kuvvetine ve iradesine güvenen, o derece geçim derdine düşer.

16 HAŞİYE Evet, mesela aç bir aslanın zayıf yavrusunu kendi nefesine tercih ederek, bulduğu eti yemeyip yavrusuna vermesi, korkak tavuğun yavrusunu korumak için köpeğe, aslana saldırması ve incir ağacının çamur yiyerek yavrusu olan meyvelerine hâlis süt vermesi, sonsuz Rahîm, Kerim, şefkat sahibi bir Zât'ın emriyle hareket ettiklerini kör olmayana açıkça gösteriyor. Bitki ve hayvan gibi şuursuz varlıkların gayet şuurlu ve hikmetli işler görmesi, onları idare eden sonsuz ilim ve hikmet sahibi bir Zât'ın varlığına, zorunlu olarak, işarettir. Onlar, o Zât'ın adıyla hareket ediyorlar.

17 HAŞİYE Bu risalede “hiç mümkün müdür” ifadesi çokça tekrar ediliyor, çünkü mühim bir sırrı ifade eder. Şöyle ki: Küfür ve inkârın çoğu, iman esaslarını akla uzak görmekten ileri gelir. İnkârcılar, haşri akıldan uzak ve imkânsız görür. İşte Haşir Risalesi'nde, asıl akıldan uzaklığın, imkânsızlığın, mantıksızlığın, hatta mutlak imkânsızlık derecesinde zorluğun küfür ve inkâr yolunda olduğu açık bir şekilde gösterilmiştir. Hakiki imkân ve akla uygunluk, hatta vücûb derecesinde kolaylık, iman yolunda ve İslamiyet caddesindedir. Kısacası, yolunu şaşırılmış felsefeciler imanı akıldan uzak görmekle inkâra gider. Onuncu Söz, akıldan uzaklığın ve mantıksızlığın hangi tarafta olduğunu “hiç mümkün müdür” tabiriyle gösteriyor. İnkârcıların ağzına bir şamar vuruyor.

18 HAŞİYE Evet, kemik gibi kuru bir ağacın ucundaki tel gibi incecik bir dalda gayet nakışlı, süslü bir çiçek ve gayet sanatlı, benzersiz bir meyve, elbette gayet sanatkâr, mucize ve hikmet sahibi bir Yaratıcının sanatını şuur sahiplerine ilan eder. İşte bitkilere hayvanları da kıyasla...

19 Bkz. “Yedi kat göğü birbiriyle tam uyum içinde yaratan O'dur. Rahman'ın yaratmasında hiçbir nizamsızlık göremezsin. Çevir de bak gözünü, görebilir misin bir kusur? Sonra tekrar tekrar gözünü çevir de bak, gözün bulamadığından bir kusur, eli boş ve bitkin geri döner.” (Mülk sûresi, 67/3-4).

20 HAŞİYE Evet, darbimeselerde geçtiği gibi: Bir dünya güzeli, bir zaman kendisine âşık olan basit bir adamı huzurundan kovmuş. Adam teselli bulmak için onun hakkında, “Ne kadar çirkindi!” demiş. O güzelin güzelliğini inkâr etmiş. Yine bir vakit bir ayı, gayet tatlı bir üzüm asmasının altına girmiş. Üzümleri yemek istemiş ama eli yetişmemiş. Asmaya da çıkamayınca teselli bulmak için kendi diliyle, “Bu üzüm ekşidir.” diyerek gümlüyüp gitmiş.

21 HAŞİYE Ayna gibi varlıklar birbiri ardınca yok olup gittikten sonra arkalarından gelenlerin üstünde ve yüzlerinde aynı güzellik cilvesinin bulunması, güzelliğin onlara ait olmadığını, onların münezzeh ve mukaddes bir cemâle işaret ettiklerini gösterir.

22 HAŞİYE Evet, bin üç yüz elli sene süren saltanatı bugün de devam eden, o zamandan beri üç yüz elli milyondan fazla insanın yolundan gittiği [bu rakam bugün dört misline çıkmıştır], ümmetinin her gün kendisine biatını yenilediği, mükemmelliğine şahadet ettiği, tam bir itaatle emirlerine boyun eğdiği, yeryüzünün yarısını ve insanlığın beşte birini manevî rengine boyayan, onların kalblerinin sevgilisi ve ruhlarının terbiye edicisi olan o zât, elbette, şu kâinata tasarruf eden Rabbin en büyük kuludur.

Kâinatı pek çok varlık o zâtın mucizesinin birer meyvesini taşımak suretiyle onun vazifesini ve memuriyetini alkışlıyor. Elbette o zât, şu kâinatın Hâlık'ın en sevgili kuludur. İnsanlığın her şeyiyle arzuladığı bekâ gibi insanı en aşağı dereceden en yüce mertebeye çıkaran bir dileği, elbette o en büyük kul herkes adına, bütün ihtiyaçlara cevap veren Cenâb-ı Hak'tan isteyecektir.

23 HAŞİYE Evet, saadet asrından bugüne kadar ümmetin bütün salât ve selamları Hazreti Muhammed'in (aleyhissalâtü vesselam) duasına birer âmin ve umumi bir iştiraktır. Hatta ona getirilen her salâvat, ümmetinin her bir ferdinin her namazda ona salât ü selâm getirmesi, kametten sonra Şafililerin dua etmesi, onun ebedî saadet hususundaki duasına gayet kuvvetli ve umumi bir "âmin"dir. İşte bütün insanlığın hal diliyle, bütün kuvvetiyle istediği bekâyı ve ebedî saadeti, insanlık adına Hazreti Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) istiyor ve insanlığın hayırlıları, onun arkasında âmin diyor. Acaba şu duanın kabule lâyık olmaması hiç mümkün müdür?

24 Bkz. Tirmizî, deavât 30.

25 HAŞİYE Evet, şu âlemi idare eden Zât'ın bütün tasarruflarının şuurla, ilimle, hikmetle gerçekleştiği açıkça görüldüğü halde, o Zât'ın, kulları içindeki en seçkin ferdin hareketlerinden habersiz olması hiçbir şekilde mümkün değildir.

Hem o Mutasarrıf-ı Âlîm'in, o seçkin kulunun hareketlerinden ve dualarından haberdar olduğu halde ona karşı kayıtsız kalması, hiçbir şekilde mümkün değildir.

Hem her şeyi dilediğince idare eden Kadîr-i Rahîm'in, o kulunun dualarına kayıtsız kalmadığı halde o duaları kabul etmemesi mümkün değildir.

Evet, Hazreti Muhammed'in (aleyhissalâtü vesselam) nuruyla âlemin şekli değişmiştir. İnsanın ve bütün kâinatın hakiki mahiyetleri o nur ile meydana çıkmıştır. Şu kâinatı varlıkların, Samed Yaratıcının isimlerini okutan birer mektup, birer vazifeli memur ve bekâyâ mazhar, kıymetli, mânidar birer mahlûk oldukları anlaşılmıştır. Eğer o nur olmasaydı, her şey mutlak fâniliğe mahkûm ve kıymetsiz, mânâsız, faydasız, abes, karmakarışık, tesadüf oluncağı, evhamlı bir karanlık içinde kalırdı.

İşte şu sırdandır ki: İnsanlar Hazreti Muhammed'in (aleyhissalâtü vesselam) duasına âmin dedikleri gibi, yerden göklere, serâdan süreyyaya kadar bütün varlıklar da onun nuruyla iftihar edip ona alâka gösteriyor. Zaten Hazreti Muhammed'in (aleyhissalâtü vesselam) kulluğunun ruhu, duadır. Kâinatı hareketler ve görülen vazifeler de bir çeşit duadır. Mesela bir çekirdeğin hareketi, bir ağaç olmak için Yaratıcısına bir duadır.

26 Peygamber Efendimiz'in kulluğu.

27 HAŞİYE Evet, ahirete nispeten gayet dar bir sayfa hükmünde olan yeryüzünde had ve hesaba gelmez harika sanat numunelerini, haşır ve kıyametin misallerini göstermek ve üç yüz bin kitap hükmündeki muntazam eserleri, o tek sayfada hatasız yazıp işlemek, elbette geniş ahiret âleminde güzel ve muntazam cennetin yaratılmasından daha zordur. Evet, cennet bahardan ne kadar yüksek ise bahar bahçelerinin yaratılması da cennetin yaratılmasından o derece zor ve hayret vericidir, denilebilir.

28 "Sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım.": Aliyyülkârî, el-Esrâru'l-Merfûa s. 385; el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ 2/214; eş-Şevkânî, el-Fevâidü'l-Mecmûa s. 326. Ayrıca yakın ifadeler için bkz. et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-Evsat 6/314; et-Taberânî, el-Mu'cemü's-Sağır 2/182; el-Hallâl, es-Sünne 1/237; el-Hâkim, el-Müstedrek 2/672; el-Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve 5/489; ed-Deylemî, el-Müsned 5/227.

29 HAŞİYE Evet, hakikatlerin başka bir şeye dönüşmesi, ittifakla, imkânsızdır. Bir şeyin kendi zıddına dönmesi ise imkânsız içinde imkânsızdır. Ve bin derece imkânsız olan, bir şeyin hem kendi mahiyetinde kalması hem de zıddının aynısı olmasıdır. Mesela, sonsuz bir güzellik, hakiki güzellik iken hakiki çirkinlik olamaz. İşte şu örnekte, gözle görülen ve varlığı kesin olan bir rubûbiyetin güzelliği, kendi mahiyetinde daim iken, çirkinliğe dönüşemez. Bunun aksini söylemek, akıl dışı ve bâtil örneklerin en tuhafıdır.

30 Rahman olan Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâlüh), dünya ve cennetler dolusu rahmeti, Peygamber Efendimiz'in (sallallahü aleyhi ve sellem) üzerine olsun. Allahım! Kulun ve resûlün olan, iki cihannın efendisi, iki âlemin iftihar kaynağı, iki dünyanın hayatı, iki cihan saadetinin vesilesi, zülcenâheyn (yani iki taraflı), cinlerin ve insanların peygamberi olan Habîbine, bütün âl ve ashabına, nebi ve resûl kardeşlerine salât ve selam et. Âmin.

31 Selamet yeri olan cennet (darü's-selam) için bkz. Yûnus sûresi, 10/25; En'âm sûresi, 6/127.

32 HAŞİYE Evet, madem her şeyin kıymeti, ince sanatı gayet yüksek ve güzel olduğu halde müddeti kısa, ömrü azdır. Demek ki, bunlar numunelerdir, başka şeylerin sureti hükmündedirler. Ve madem bunlar, misafirlerin bakışlarını asıllarına çeviren bir mahiyettedir. Öyleyse şu dünyadaki o çeşitli güzellikler, nimetler, elbette bir Rahman-ı Rahîm'in rahmetiyle, sevdiği kullarına hazırladığı cennet nimetlerinin numuneleridir denilebilir ve öyledir.

33 HAŞİYE Evet, her varlığın çeşitli gayeleri ve hayatının türlü neticeleri vardır. Onların varlığı, inkârcıların ve sapkınların zannettiği gibi dünyaya, nefse bakan gayelerden ibaret değildir. Öyle olsaydı, abes ve hikmetsiz bir hal alırdı. Her şeyin varoluş gayesi ve hayatının

neticeleri üç kısımdır:

Birincisi ve en yücesi, Yaraticısına bakar: O şeye taktığı sanat harikalarını Şahid-i Ezelî'nin nazarına geçit resmi suretinde arz etmektedir. Zira o nazara karşı bir an yaşamak kâfi gelir. Hatta vücuda gelmeden, potansiyel halde, niyet hükmünde olan kabiliyet yine kâfidir. İşte hızla yok olup giden güzel varlıklar ve vücuda gelmeyen, yani sümbül vermeyen birer sanat harikası olan çekirdekler, tohumlar tamamen bu gayeyi gösterir. Faydasızlık ve abes onlara uğramaz. Demek, hayatıyla, varlığıyla Yüce Yaraticı'nın kudret mucizelerini ve sanat eserlerini sergileyip yine o Sultan'ın nazarına arz etmek her şeyin birinci gayesidir.

İkinci kısım, şuur sahibi varlıklara bakar. Her şey, Sâni'-i Zülcelâl'in hakikatleri bildiren birer mektubu, tatlı birer kasidesi, hikmetli birer kelimesi hükmündedir ki, meleklerin, cinlerin, hayvanların ve insanların nazarına sunulur, onları durup düşünmeye davet eder. Demek ki, ona bakan bütün şuur sahibi varlıklar için ibretli bir tefekkür vesilesidir.

Üçüncü kısım, o şeyin nefesine bakar. Lezzet içinde, rahat yaşamak gibi küçük neticelerdir.

Mesela, bir sultanın büyük gemisinde dümencilik eden bir hizmetkârın vazifesindeki gayenin yüzde biri kendi küçük ücretine, yüzde doksan dokuzu sultana aittir. Bunun gibi, her şeyin nefesine ve dünyaya ait gayesi bir ise, Yaraticısına ait gayesi doksan dokuzdur.

Gayelerin çokluğunda, birbirine zıt görünen hikmet ve iktisat ile sonsuz cömertliğin bir arada bulunmasının sırrı şudur: Bir gayede cömertlik hükmeder, Cevâd ismi tecelli eder. Meyveler, tohumlar, o tek gaye için hesapsızdır, sonsuz cömertliği gösterirler. Fakat umumi gayeler bakımından hikmet hükmeder, Hakîm ismi tecelli eder. Bir ağacın ne kadar meyvesi varsa belki her meyvenin o kadar gayesi vardır. Bunlar beyan ettiğimiz şu üç kısma ayrılır. Bütün bu gayeler, sonsuz bir hikmeti ve iktisadı gösteriyor. Zıt gibi görünen sonsuz hikmet, sonsuz cömertlikle bir arada bulunuyor. Mesela ordunun bir gayesi, asayiş sağlamaktır. Bu gaye için yeterli sayıda, hatta daha fazla asker vardır. Fakat sınırı korumak ve düşmanla savaş gibi diğer vazifeler için, bu mevcut ancak yeter. Bunlar tam bir hikmetle dengededir. İşte hükümetin hikmeti, haşmet ile bir arada bulunuyor. O halde, o orduda fazlalık yoktur, denilebilir.

34 Bkz. Kehf sûresi, 18/49; Kaf sûresi, 50/17-18; İnfîtâr sûresi, 82/10-12.

35 HAŞİYE Evet, rahmetin erzak hazinelerinden olan bir ağacın dallarının ucundaki meyveler, çiçekler, yapraklar ihtiyarlayıp vazifelerinin sona ermesiyle gitmelidirler ki, arkalarından gelenlere kapı kapanmasın. Yoksa rahmetin enginliğine ve arkadan gelecek benzerlerinin hizmetine set çekilir. Hem o meyveler, tazeliklerinin sona ermesiyle çürür. İşte bahar da, mahşer gibi kalabalık, meyveli bir ağaçtır. Her asırdaki insanlık âlemi, ibret veren birer ağaçtır. Yeryüzü ise içinde benzersiz eserlerin toplandığı, meyveleri ahiret pazarına gönderilen, hayret uyandıran bir ağaçtır.

36 Bkz. Secde sûresi, 32/17; Zuhruf sûresi, 43/71; Buhârî, bed'ü'l-halk 8, tefsîru sûre (32) 1, tevhid 35; Müslim, îmân 312, cennet 2-5; Tirmizî, cennet 15, tefsîru sûre (32) 2, (56) 1; İbn Mâce, zühd 39; Dârimî, rıyak 98, 105; Müsned 2/313, 370, 407, 416, 438, 462, 466, 495, 506, 5/334.

37 Bkz. Bakara sûresi, 2/30; En'âm sûresi: 6/165; Yûnus sûresi, 10/14; Enbiyâ sûresi, 21/105; Neml sûresi, 27/62; Kasas sûresi, 28/5; Fâtır sûresi, 35/39.

38 Bkz. Ahzâb sûresi, 33/72.

39 HAŞİYE Yedinci Suret'in haşiyesine bakınız.

40 Bkz. Bakara sûresi, 2/30; En'âm sûresi: 6/165; Yûnus sûresi, 10/14; Enbiyâ sûresi, 21/105; Neml sûresi, 27/62; Kasas sûresi, 28/5; Fâtır sûresi, 35/39.

41 Bkz. Ahzâb sûresi, 33/72.

42 HAŞİYE Evet, âlemin yaratılışının başlangıcına kadar olan geçmiş zaman, bütünüyle vakalardan meydana gelir. Her bir gün, her bir sene, her bir asır, kudret kalemiyle yazılan birer satır, birer sayfa, birer kitaptır. Kudret eli, ayetlerinin mucizelerini onlarda tam bir hikmet ve intizam ile yazmıştır. Şu zamandan kıyamete, cennete, ebediyete kadar olan gelecek zaman ise bütünüyle imkânattır, yani olması imkân dâhilindeki şeylerden meydana gelir. Geçmiş zaman, vakalardır; gelecek ise imkânlardan meydana gelir. İşte zamanın o iki silsilesi karşılaştırılsa, dünü yaratan ve dünü mahsus varlıkları icat eden Zât'ın, yarını da yaratmaya gücünün yettiği açık bir şekilde görülür. Aynen öyle de, geçmiş zamanın varlıklarının ve harikalarının, bir Kadîr-i Zülcelâl'in mucizeleri olduğuna şüphe yoktur. O varlıklar, o Kadîr Zât'ın gücünün, bütün geleceğin ve olması mümkün şeylerin yaratılmasına yettiğine kesin bir şekilde şahadet eder.

Evet, nasıl ki bir elmayı yaratacak zâtın, elbette dünyadaki bütün elmaları yaratmaya ve koca baharı var etmeye muktedir olması gerekir. Baharı yaratamayan, bir elmayı yaratamaz. Zira elma, o tezgâhta dokunur. Bir elmayı yaratan, baharı da yaratabilir. Bir elma, bir ağacın, bir bahçenin, hatta kâinatın küçük bir örneğidir. Koca bir ağacın bütün programını taşıyan çekirdeği itibarı ile o elma öyle bir sanat harikasıdır ki, onu yaratanın her şeye gücü yetmelidir. Aynen öyle de, bugünü yaratan, kıyamet gününü de yaratabilir ve baharı icat edecek Zât, ancak haşri yaratmaya gücü yeten Zât olabilir. Geçmişteki bütün âlemleri zamanın şeridine tam bir hikmet ve intizam ile takıp gösteren, elbette istikbal şeridine de başka âlemleri takıp gösterebilir ve gösterecektir. Pek çok Söz'de, bilhassa Yirmi İkinci Söz'de kesin bir şekilde ispat ettiğimiz gibi: Her şeyi yapamayan, hiçbir şeyi yapamaz ve bir tek şeyi yaratan, her şeyi yaratabilir. Eşyanın yaratılışı bir tek zâta verilse, bütün eşyanın varlığını açıklamak, bir tek şeyin varlığını açıklamak kadar kolay olur. Eğer çeşitli sebeplere dayandırılırsa, bir tek şeyin yaratılışı, kâinattaki her şeyin yaratılması kadar zahmetli olur ve imkânsızlık derecesinde zorlaşır.

43 HAŞİYE Ağaç ve otların kökleri gibi...

44 HAŞİYE Yapraklar, meyveler gibi..

45 Bkz. Müslim, cennet 44; Tirmizî, sıfatü cehennem 3; İbn Mâce, zühd 38; Müsned 2/26, 328, 334, 537, 3/29, 366.

46 “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da oluverir.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-İ İmran sûresi, 3/47, 59; En’âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; Meryem sûresi, 19/35; Yâsîn sûresi, 36/82; Mü’min sûresi, 40/68).

47 “İşte bak, Allah’ın rahmetinin eserlerine, ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor! İşte bunları yapan kim ise, ölüleri de O diriltecektir. O, her şeye hakkıyla kadirdir.” (Rûm sûresi, 30/50).

48 HAŞİYE Evet, küfür, her şeyin kıymetini düşürüp her şeyi mânâsızlıkla itham eder. Bütün kâinatı aşağılama, ilahî isimlerin varlıkların aynalarındaki cilvelerini inkâr ve onları hor görmedir. Küfür, varlıkların Cenâb-ı Hakk’ın birliğine şهادetlerini reddettiğinden ve bütün yaratılmışları yalanla itham ettiğinden, insanın kabiliyetlerini öyle bozar ki, hayrı kabul etmeye liyâkat bırakmaz. Hem küfür, büyük bir zulümdür. Bütün varlıkların ve ilahî isimlerin hukukuna tecavüzdür. İşte bu hukukun muhafazası ve kâfirin nefsinin hayra kabiliyetsizliği, küfrün affedilmemesini gerektirir. إِنَّ الشَّرْكَ أَظْلَمُ عَظِيمٍ cümlesi bu mânâyı ifade eder.

49 “Dünya, ahiretin tarlasıdır.” mânâsındaki hadis için bkz. el-Gazâlî, İhyâu Ulûmi’ d-Dîn 4/19; es-Sehâvî, el-Makâsîdül-Hasene s. 497; Aliyyülkârî, el-Esrâru’l-Merfûa s. 205; el-Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ 1/495. Ayrıca, aynı hususu değişik şekilde ifade eden Şûrâ sûresi, 42/20. ayete ve el-Hâkim, el-Müstedrek 4/348; Ebû Nuaym, Hilyetü’l-Evliyâ 10/53; ed-Deylemî, el-Müsned 2/228’e de bakılabilir.

50 Cenâb-ı Hakk’ın, Cemîl-i Mutlak olduğuna ve güzelliği sevdiğine dair bkz. Müslim, îmân 147; Müsned 1/399, 4/133, 134, 151; İbn Hibbân, es-Sahîh 12/280; Ebû Ya’lâ, el-Müsned 2/320.

51 HAŞİYE Evet, adalet iki kısımdır: Biri müspet, diğeri menfi kısım. Müspet adalet, hak sahibine hakkını vermektir. Bu tür adalet, dünyada açıkça görülür. Çünkü Üçüncü Hakikat’te ispat edildiği gibi, her şeyin kabiliyet, ihtiyaç ve çaresizlik dilleriyle Fâtır-ı Zülcelâl’den bütün istekleri ve yaşamaları için lâzım olan şeyler, onlara belli ölçülerle verilir ve bu apaçık görülür. Demek, adaletin bu kısmı, varlık ve hayat derecesinde şüphesiz mevcuttur.

İkinci kısım adalet ise menfidir, haksızları, zalimleri terbiye etmektir. Onlara gereken cezânın verilmesidir. Şu tür adalet gerçi bu dünyada tamamen ortaya çıkmaz. Fakat o hakikatin varlığını hatırlatacak sayısız işaret vardır. Mesela, Âd ve Semud kavimlerinden bu zamanın inkârda inat eden kavimlerine kadar gelen ikaz silleleri ve azap kırbaç, gayet yüce bir adaletin hükmettiğini kesinlikle gösteriyor.

52 HAŞİYE Soru: Örnekleri neden en çok çiçeklerden, tohumlardan ve meyvelerden veriyorsun?

Cevap: Çünkü onlar kudret mucizelerinin en benzersizleri, en harikaları, en nazeninleridir. Tabiat ve inkâr ehli ile yolunu şaşırılmış felsefeciler, kader ve kudret kaleminin onlarda yazdığı ince hattı okuyamadıkları için bu meselede boğulmuş, tabiat bataklığına düşmüşlerdir.

53 Emanet-i Kübra: Büyük emanet. Bkz. “Biz emaneti göklere, yere, dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten kaçındı, zira sorumluluğundan korktular, ama onu insan yükledi. İnsan bu emanetin hakkını gözetmediği için gerçekten çok zalim, çok cahil bulunuyor.” (Ahzâb sûresi, 33/72).

54 Bkz. Bakara sûresi, 2/30; En’âm sûresi: 6/165; Yûnus sûresi, 10/14; Enbiyâ sûresi, 21/105; Neml sûresi, 27/62; Kasas sûresi, 28/5; Fâtır sûresi, 35/39.

55 “Allah’a ve ahiret gününe iman ettim.”

Hâtime56

Geçen **On İki Hakikat**, birbirini doğrular, tamamlar ve birbirine kuvvet verir. Hepsi birleşerek neticeyi gösterir. Hangi vehmin haddi var ki, şu demir gibi, hatta elmas gibi on iki sağlam suru delip geçebilsin ve sarsılmaz olan haşre iman hakikatini sarsabilsin!

⁵⁷ مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةً ayet-i kerimesi şunu ifade ediyor: “Cenâb-ı Hakk’ın kudreti için bütün insanların yaratılması ve öldükten sonra diriltilmesi, bir tek insanın yaratılışı ve haşri kadar kolaydır.” Evet, öyledir. *Nokta* adlı risalenin haşir bahsinde, bu ayetin ifade ettiği hakikati etraflıca yazmıştım. Burada yalnız bir kısım temsillerle meselenin özüne işaret edeceğiz. Geniş izah istersen *Nokta* risalesine bakabilirsin.⁵⁸

Mesela, ⁵⁹ وَاللَّهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى –temsilde hata olmaz– nasıl ki “nuraniyet” sırrıyla, güneşin cilvesi kendi iradesiyle bile olsa, bir zerreye verdiği ışığı, aynı kolaylıkla sayısız şeffaf şeye de verir.

“Şeffaflık” sırrıyla, şeffaf bir zerrenin küçücük göz bebeği, güneşin aksini almakta, denizin geniş yüzüne eşittir.

“İntizam” sırrıyla, bir çocuk, parmağıyla oyuncak gemisini çevirdiği gibi, kocaman bir savaş gemisini de döndürebilir.

“İmtisal” (itaat) sırrıyla, bir kumandan bir tek askeri “Marş!” emriyle hareket ettirdiği gibi, koca bir orduyu da aynı kelimeyle harekete geçirebilir.

“Denge” sırrıyla, uzayda hakiki, hassas ve o derece büyük bir terazi farz edelim; kefelere konulan iki cevizi hissedip tarttığı gibi, iki güneşi de içine alıp tartabiliyor olsun. O terazi iki kefesinde bulunan cevizlerden birini göğe çıkararak, ötekini yere indiren kuvvetle, iki güneşten birini arşa kaldırıp diğerini zemine indirebilir.

Madem şu basit, noksan, fâni mümkinat âleminde nuraniyet, şeffaflık, intizam, itaat ve denge sırlarıyla, en büyük şey en küçük şeye eşit olur. Hadsiz hesapsız şeyler tek bir şeye denk görünür.

Elbette, Kadîr-i Mutlak’ın Zât’ına ait, sonsuz ve kusursuz kudretinin nuranî tecellileri, eşyanın perde arkasının şeffaflığı, hikmet ve kaderin intizamı, eşyanın yaratılış kanunlarına tam itaati, mümkinatın varlık ve yokluğun eşitliğinden ibaret olan imkânındaki denge sırlarıyla; az-çok, büyük-küçük her şey O’nun için eşittir. Ve o Zât, bütün insanları tek bir insan gibi, bir sedâ ile diriltebilir.

Bir şeyin kuvvetinin veya zayıflığının mertebeleri, onun zıddıyla anlaşılabilir. Mesela sıcaklığın derecesi, soğukun müdahalesidir. Güzelliğin mertebeleri, çirkinliğin müdahalesiyle ortaya çıkar. Işığın tabakaları, karanlığa bakarak anlaşılır. Fakat bir şey zâtî, yani kendinden ise, varlığı bir başkasına muhtaç değilse zıddı ona müdahale edemez; çünkü o zaman zıtların bir arada bulunması gerekir. Bu ise imkânsızdır, akıl dışıdır. Demek, zâtî olan bir şeyde mertebe yoktur.

Madem Kadîr-i Mutlak’ın kudreti zâtîdir, varlığı bir başkasına muhtaç değildir ve mutlak kemâldedir. Şu halde zıddı olan aczin o kudrete karışması mümkün değildir. Bir baharı yaratmak, Zât-ı Zülcelâl için bir çiçeği yaratmak kadar kolaydır. Eğer sebeplere dayandırılırsa, bir çiçeğin var edilmesi bir baharınki kadar zor olur. Hem bütün insanları diriltip haşretmek o Zât için bir insanı diriltmek gibidir.

Haşir meselesinin başından buraya kadar anlattığımız temsiller ve hakikatleri, Kur’an-ı Hakîm’in feyzindedir. Nefsi teslime, kalbi kabule hazırlamak içindir. Asıl söz ise Kur’an’ındır. Söz O’dur ve

فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ 60

فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ 61

قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ 62

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ 63

يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ 63

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا 64

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ 65

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا 66

وَأُخْرِجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا 67

وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا 68

يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا 69

بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ 70

لَهَا 71

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ 72

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ 73

وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ 74

فَأَمَّا الْفَارِغَةُ 75

فَمَا أَقَارِعُهَا 76

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ 77

يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ 78

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ 79

فَأَمَّا مَنْ 80

تَقَلَّتْ مَوَازِينُهُ 81

فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ 82

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ 83

فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ 84

وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَ 85

نَارٌ حَامِيَةٌ 86

وَاللَّهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ 87

Kur'an'ın bunlar gibi başka apaçık ayetlerini de dinleyip “inandık ve tasdik ettik” diyelim.

امْنْتُ بِاللَّهِ وَمَلَّانِكْتِهِ وَكُتِبَهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبِالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَىٰ وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ وَأَنَّ الشَّفَاعَةَ حَقٌّ وَأَنَّ مُنْكَرًا وَنَكِيرًا حَقٌّ وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ 69

اللَّهُ هُمْ صَلَّ عَلَىٰ الطُّفِّ وَأَشْرَفِ وَأَكْمَلِ وَأَجْمَلِ ثَمَرَاتِ طُوبَاءِ رَحْمَتِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ وَوَسِيلَةً لِّوُصُولِنَا إِلَىٰ أَرْزِينِ وَأَحْسَنِ وَأَجْلَىٰ وَأَعْلَىٰ ثَمَرَاتِ تِلْكَ الطُّوبَاءِ الْمُتَدَلِّيَةِ عَلَىٰ دَارِ الْآخِرَةِ أَيُّ الْجَنَّةِ. اللَّهُمَّ أَجِرْنَا وَأَجِرْ وَالِدَيْنَا مِنَ النَّارِ وَأَدْخِلْنَا وَأَدْخِلْ وَالِدَيْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ بِجَاهِ نَبِيِّكَ الْمُخْتَارِ آمِينَ 70

Şu risaleyi insaf ile okuyup değerlendiren arkadaş! “Onuncu Söz’ü niçin bir anda, bütünüyle anlayamıyorum?” diye düşünüp üzülme. Çünkü İbn Sina gibi bir felsefe dâhisi bile “Haşre iman ederiz, fakat akıl bu yolda gidemez.” diye hüküm vermiştir.

Hem bütün İslam âlimleri, “Haşir, naklî bir meseledir, delili nakildir. Ona akıl ile varılamaz.” diye ortak bir hükme varmışlardır. Elbette bu kadar derin ve mânen pek yüksek bir yol, birdenbire herkesin akılla ulaşacağı bir yol haline gelmez. Taklidî imanın bile azaldığı, teslimiyetin zayıfladığı şu asırda, bize Kur’an-ı Hakîm’in feyziyle ve Hâlîk-ı Rahîm’in merhametiyle o derin ve mânen yüksek yolda bu kadar ilerlemek ihsan edildiği için binlerce şükretmeliyiz. Çünkü bu, imanımızın kurtulmasına yeter. Anladığımız kadarına memnun olup, tekrar okuyup düşünerek daha iyi anlamaya çalışmalıyız.

Haşir meselesine akıl yoluyla varılamamasının bir sırrı da şudur: O büyük hakikat, ism-i âzamın tecellisiyle gerçekleştiğinden, Cenâb-ı Hakk’ın ism-i âzaminin ve her isminin en üst mertebedeki tecellisiyle ortaya çıkan büyük icraatı görmek ve göstermekle, bahar gibi kolay ispat edilir, kesin bir şekilde anlaşılır ve tahkikî iman kazanılır.

İşte Onuncu Söz’de Kur’an’ın feyziyle haşir öyle görülüyor ve gösteriliyor. Yoksa akıl, yetersiz ve küçük düsturlarıyla kendi başına aciz kalır, taklide mecbur olur.

57 “Ey insanlar, sizin hepinizi yaratmak veya öldükten sonra diriltmek bir tek kişiyi diriltmek gibidir.” (Lokman sûresi, 31/28).

58 Nokta risalesi, Mesnevî-i Nûriye'nin sonunda yer almaktadır. Ayrıca Üstad Hazretleri orada, aynı konuyla ilgili olarak, Sünûhât isimli küçük risalenin giriş kısmına da göndermede bulunmaktadır.

59 “En yüce sıfatlar Allah'ındır.” (Nahl sûresi, 16/60).

60 “(De ki:) En kesin ve mükemmel delil, Allah'ındır.” (En'âm sûresi, 6/149).

61 “İşte bak Allah'ın rahmetinin eserlerine, ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor! İşte bunları yapan kim ise ölüleri de O diriltecektir. O, her şeye hakkıyla kadirdir.” (Rûm sûresi, 30/50).

62 “(Nasıl yaratıldığını unutarak, bir de misal fırlattı Bize;) ‘Çürümüş vaziyetteki o kemikleri kim diriltecek!’ diye. De ki: Onları ilk defa inşa eden diriltir, hem O her türlü yaratmayı bilir.” (Yâsîn sûresi, 36/78-79).

63 “Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Gerçekten kıyamet saatinin depremi müthiş bir olaydır. Onu göreceğiniz gün... Çocuğunu emziren anne, dehşetten çocuğunu unutup terk eder. Hamile olan her kadın ceza günü çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş olmuş görürsün, halbuki gerçekte onlar sarhoş değildirler. Fakat Allah'ın azabı pek çetindir.” (Hac sûresi, 22/1-2).

64 “Allah, o hak Mabud'dur ki kendisinden başka ilah yoktur. Kıyamet günü hepinizi bir araya toplayacaktır. Bunda hiç şüphe yoktur. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?” (Nisâ sûresi, 4/87).

65 “İyi ve hayırlı insanlar Naîm cennetinde, nimetler içindedirler. Yoldan sapan kâfirler ise ateştedir.” (İnfitâr sûresi, 82/13-14).

66 “Yer o müthiş depremiyle sarsıldığı zaman... Ve yer bağrındaki ağırlıkları çıkardığı zaman... İnsan şaşkın şaşkın: “Ne oluyor buna!” dediği zaman... İşte o gün yer, üstünde olan biten her şeyi anlatır; çünkü Rabbin ona bunları vahyeder. İşte o gün bölükler hâlinde insanlar, kabirlerinden çıkıp Yüce Divan'a dururlar, ta ki yaptıklarının karşılığını görüp alırlar. Zerre ağırlığınca hayır yapan onu bulur, zerre ağırlığınca şer yapan da onu bulur. ” (Zilzâl sûresi, 99/1-8).

67 “Kâria... Nedir o kâri'a? Kâriayı, o kapıları döven ve dehşetiyle kalplere çarpan o kıyamet felaketini sen nereden bileceksin ki! O gün insanlar uçuşan kelekler gibi şuraya buraya fırlatılır, dağlar atılmış yüne döner. Artık kimin tartıları ağır basarsa, memnun kalacağı bir hayata girer. Kimin tartıları da hafif gelirse, onun barınağı da Hâviye olur. Onun ne olduğunu bilir misin? Hâviye bir kızgın mı kızgın ateştir!” (Kâria sûresi, 101/1-11).

68 “Bütün göklerin ve yerin gaybını bilmek de Allah'a mahsus. Kıyametin oluş işi ise, başka değil, ancak bir göz açıp kapamada yahut daha da kısa bir anda olur biter. Şüphe yok ki Allah her şeye kâdirdir.” (Nahl sûresi, 16/77).

69 “Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah Teâlâ'dan geldiğine, ölümden sonra dirilişin hak olduğuna, cennetin hak olduğuna, cehennem ateşinin hak olduğuna, şefaatin hak olduğuna, Münker ve Nekir'in hak olduğuna, Allah'ın kabirlerdeki ölüleri tekrar dirilteceğine iman ettim. Allah'tan başka ibadete lâyık ilah bulunmadığına ve Muhammed'in Allah Resûlü olduğuna şahadet ederim.” Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi vesellem) teheccüd namazında okuduğu duada bunların gerçek olduklarını ifade buyurmaktadır: Buhârî, teheccüd 1, deavât 10, tevhid 8, 24, 35; Müslim, salâtü'l-müsâfirîn 199; Muvatta, Kur'ân 34; Tirmizî, deavât 29, 32. Bunlara inanmanın hükmüyle ilgili ayrıca bkz. el-Eş'arî, el-İbâne 1/27; el-Eş'arî, Makâlâtü'l-İslâmiyyîn 1/293; el-Lâlekâî, İ'tikâdü Ehli's-Sünne 1/177, 4/833; el-Beyhakî, el-İ'tikâd 1/226.

70 Allahım! Rahmetinin ağacı Tûbâ'nın en latîf, en şerefli, en mükemmel ve en güzel meyvesi olan zâta salât ve selam et. Ki Sen onu hem âlemlere rahmet olarak, hem de ahiret yurdunu yani cenneti gösteren şu Tûbâ'nın en süslü, en güzel, en parlak ve en yüce meyvelerine kavuşma vesilemiz olarak gönderdin. Allahım, bizi, anne ve babamızı ateşten korusun. Bizi, anne ve babamızı, ebrâr ile beraber, seçkin Peygamberinin hürmetine cennete dahil et. Âmin.

Onuncu Söz'ün Mühim Bir Zeyli⁷¹ ve Lâhikasının Birinci Parçası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَسُدْبَحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ۝ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ۝ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۝ وَكَذَلِكَ نُخْرِجُكُمْ مِنْ الْأَرْضِ وَإِنَّمَا لِلنَّاسِ لِسُنُّونَ وَالْأَرْضُ لِلرَّحْمَنِ ۝ وَإِنَّمَا الْآيَاتُ لِقَوْمٍ يُتَفَكَّرُونَ ۝ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاجْتِذَافَ الْأَسْنَتِكُمْ وَالْوَأْنِكُمْ إِن فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ ۝

وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۝ إِن فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ۝ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۝ إِن فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ۝ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنْ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ۝ وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَه قَانِثُونَ ۝ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ۝ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ⁷²

İmanın bir kutbunu gösteren bu semavî, yüce ayetlerin ve haşri ispat eden şu kutsî, muazzam işaretlerin en büyük noktelerinden ve delillerinden biri Dokuzuncu Şua'da beyan edilecek. Cenâb-ı Hak'ın hoş bir inayetidir ki: Bundan otuz sene önce Eski Said, yazdığı tefsire giriş mahiyetindeki *Muhakemât* adlı eserin sonunda, "İkinci Maksat: Kur'an'da haşre işaret eden iki ayet tefsir ve beyan edilecek. ⁷³تَخَوُّ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ" demiş ama gerisini yazmamıştı. Hâlık-ı Rahîm'ime haşrin delilleri ve işaretleri adedince şükür ve hamd olsun ki, otuz sene sonra bunu başarmayı ihsan eyledi. Evet, bundan dokuz-on sene önce o iki ayetten ilki olan:

فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ إِنَّ ذَلِكَ لَمُحِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ⁷⁴

ilahî fermanının iki parlak, çok kuvvetli delilini ve tefsirini, Onuncu Söz ile Yirmi Dokuzuncu Söz'ü lütfetti, inkârcıları susturdu. İşte dokuz-on sene sonra da haşre imanının hücum edilemez şu iki sağlam kalesinden ikinci ayet olan yukarıdaki yüce ayetin tefsirini bu risale ile ikram etti. Dokuzuncu Şua, bu ayetlerle işaret edilen "dokuz yüce makam"ı ve mühim bir "Mukaddime" kısmını içerir.

⁷¹ Ek, ilave.

⁷² "Haydi siz akşama girerken, sabaha çıkarken Allah'ı takdis ve tenzih edin, namaz kılın. Gözlerde ve yerde hamd, güzel övgü O'na mahsustur. İkinci vaktinde de, öğleye girerken de O'nu takdis ve tenzih edin, namaz kılın. O, ölüden diriye çıkarır, diriden ölüyü çıkarır ve ölmüş toprağa hayat verir. İşte siz de öldükten sonra böylece diriltileceksiniz. O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri, sizi topraktan yaratmış olmasıdır. Sonra dünyaya yayılmış beşeriyet haline geldiniz. O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de, kendilerine ısınmanız için, size içinizden eşler yaratması, birbirinize karşı sevgi ve şefkat var etmesidir. Elbette bunda, düşünen kimseler için ibretler vardır. O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, lisanlarınızın ve renklerinizin farklı olmasıdır. Elbette bunda bilen ve anlayan kimseler için ibretler vardır. O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de, geceleyin veya gündüzün uyumanız ve O'nun geniş lütfundan geçim vesilelerini aramanızdır. Elbette bunda işiten kimseler için ibretler vardır. O'nun delillerinden biri de, kâh korku, kâh ümit vermek için size şimşegi göstermesi, gökten bir su indirip ölmüş toprağa onun sayesinde hayat vermesidir. Elbette bunda aklını çalıştıran kimseler için ibretler vardır. O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de, göğün ve yerin, Kendisinin buyruğu ile kaim olmaları, belirlenen yerde sapsağlam işlerinin başında bulunmalarıdır. Sonra sizi yattığınız yerden bir çağırıyor mı, birden kabirlerinizden çıkıverirsiniz! Gözlerde ve yerde kim varsa O'nundur. Onların hepsi, isteyerek veya istemeyerek O'na divan durmaktadır. Mahlûkları ilkin yoktan yaratan, ölümden sonra da dirilten O'dur. Bu diriltme O'na göre pek kolaydır. Gözlerde ve yerde en yüce sıfatlar O'nundur. O Aziz ve Hakîmdir: Mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir." (Rûm sûresi, 30/17-27).

⁷³ Öyleyse: Rahman Rahîm Allah'ın adıyla.

⁷⁴ "İşte bak, Allah'ın rahmetinin eserlerine, ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor! İşte bunları yapan kim ise, ölüleri de O diriltecektir. O, her şeye hakkıyla kadirdir." (Rûm sûresi, 30/50).

Mukaddime75

(Ahiret inancının ruha pek çok faydasını ve hayatî, kuşatıcı neticelerinden birini kısaca anlatan, insan hayatı ve bilhassa toplum hayatı için ne kadar lüzumlu ve zaruri olduğunu ortaya koyan, öldükten sonra dirilmenin pek çok delilinden bir tek küllî delili özetle gösteren ve bunun ne derece açık, şüphe götürmez bir hakikat olduğunu bildiren iki “nokta”dır.)

Birinci Nokta

Ahiret inancının, insanın şahsî ve toplum hayatında en temel esas ve saadetin, faziletin kaynağı olduğunu gösteren yüzlerce delilden sadece dört tanesine bir ölçü mahiyetinde işaret edeceğiz.

Birinci delil: İnsanlığın hemen hemen yarısını meydana getiren çocuklar, kendilerine dehşetli ve ağlatıcı görünen ölümlere yalnız cennet fikriyle dayanabilirler. Böylece gayet zayıf ve nazik vücutlarında manevî bir kuvvet ve her şey karşısında çabuk incinen ruhlarında cennet inancıyla bir ümit bulup mutlu yaşayabilirler.

Mesela, bir çocuk cennet fikriyle, vefat etmiş küçük kardeşi veya arkadaşı hakkında, “O öldü, cennetin bir kuşu oldu. Cennette geziyor, bizden daha güzel yaşıyor.” der. Yoksa her vakit etraflarında kendileri gibi çocukların ve büyüklerin ölümleri o zayıf biçarelerin endişeli nazarlarına çarpar, tahammüllerini ve manevî kuvvetlerini yerle bir ederek gözleriyle beraber ruh, kalb, akıl gibi bütün latifelerini de öyle ağlatır ki, o çocuklar ya mahvolur ya da insanî hasletlerini kaybeden divane birer bedbaht haline gelir.

İkinci delil: İnsanlığın yarısı olan ihtiyarlar, yaklaştıkları kabre ancak ahiret inancı ile tahammül edebilir ve çok alâkadar oldukları hayatlarının yakında bitecek, güzel dünyalarının kapanacak olması karşısında bir teselli bulabilirler. Çocuk gibi her şeyden çabuk etkilenen ruhlarında ve mizaçlarında, ölüm ve yokluktan gelen elemli ve dehşetli ümitsizliğe ancak bâki bir hayat ümidiyle dayanabilirler. Yoksa şefkate lââyık o muhteremler, sükûnete ve kalb istirahatına çok muhtaç o endişeli anne-babalar, ruhlarında öyle bir feryat koparır, kalblerinde öyle bir ızdırap hissederler ki, bu dünya onlara karanlık bir zindan, hayat da boğucu bir azap olur.

Üçüncü delil: Toplum hayatının temeli olan gençlerin, delikanlıların coşkun hislerini, haddi aşan kötü arzularını tecavüzlerden, zulümlerden ve başkalarına zarar vermekten yalnız cehennem fikri alıkoyar ve toplumda huzurun devamını sağlar. Cehennem endişesi bulunmazsa, “Kuvvetli olan hükmeder” kaidesine o sarhoş delikanlılar, heveslerinin peşine düşüp biçare zayıflara, acizlere dünyayı cehennem eder ve yüksek insanlığı gayet süflî bir hayvanlığa dönüştürürler.

Dördüncü delil: İnsan için dünya hayatındaki en mühim merkez ve itici kuvvet, dünya saadeti için bir cennet ve sığınak, aile hayatıdır. İnsanın evi, onun küçük dünyasıdır. O evde aile hayatı ve saadeti, ancak samimi, ciddi ve vefalı bir şekilde hürmet ve hakiki, fedakârca bir merhamet ile sürdürülebilir. Bu hakiki hürmet ve samimi merhamet de ebedî bir arkadaşlığın, daimî bir beraberliğin ve sonsuz bir zamanda, sınırsız bir hayatta baba-oğul, kardeş, hayat arkadaşı münasebetlerinin devam edeceği fikriyle ve inancıyla sağlanabilir.

Mesela insan, “Hanımım, ebedî âlemde, sonsuz bir hayatta, daimî eşim olacak. Şimdilik ihtiyarlayıp çirkinleşmişse de zararı yok. Çünkü gelecek ebedî bir güzelliği var. Böyle daimî bir arkadaşlığın hatırı için her fedakârlığı yapar, ona merhamet ederim.” diyerek o ihtiyar hanımına, sanki bir huriymişçesine sevgiyle, şefkatle, merhametle davranabilir. Yoksa kısacık, bir-iki saatlik, görünüşte

bir beraberlikten sonra ebedî bir ayrılığa uğrayan arkadaşlık, elbette geçici ve temelsizdir. Ancak hayvanlardaki gibi cinsî bir alâkayla mecazî bir merhamet ve yapmacık bir hürmet duygusu verebilir. Başka menfaatler ve insana üstün gelen hisler, o hürmeti ve merhameti mağlup eder, dünya cennetini cehenneme çevirir.

İşte haşre imanın yüzlerce neticesinden biri, toplum hayatıyla alâkalıdır. Bu tek neticenin de yüzlerce farklı yönünden ve faydasından, yukarıdaki dört delile ötekiler kıyaslansa anlaşılır ki: *Öldükten sonra diriltilip mahşer meydanında toplanacağız. Bu, insanlığın yüce hakikati ve küllî duası derecesinde kesindir.* İnsanın midesindeki ihtiyacın varlığının, yiyeceklerin varlığını göstermesinden daha açıktır, haşrin gerçekleşeceğini bundan daha kuvvetli bir şekilde bildirir. Eğer haşir hakikatinin neticeleri insanlıktan çıksa, insanın o çok mühim, yüksek ve canlı mahiyetinin, murdar ve mikrop yuvası bir leş hükmüne ineceği açıkça görülür.

Toplumların idaresi, ahlâkı ve yaşayışı ile çok alâkadar olan idarecilerin, siyasetçilerin ve ahlâkçıların kulakları çınlasın! Gelsinler, bakalım bu boşluğu neyle doldurabilir, bu derin yaraları nasıl tedavi edebilirler?

İkinci Nokta

Haşir hakikatinin sayısız delilinden, diğer iman esaslarından gelen şهادetlerin özünden çıkan bir delili kısaca beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Hazreti Muhammed'in (*aleyhissalâtü vesselam*) peygamberliğini ve doğruluğunu gösteren bütün mucizeler, bütün deliller birden haşir hakikatini de ispat eder. Çünkü onun (*aleyhissalâtü vesselam*) hayatındaki bütün davaları, Allah'ın birliğinden sonra haşir hakikati etrafında toplanıyor.

Hem bütün peygamberleri tasdik eden ve ettiren mucizeleri, delilleri aynı hakikate şهادet ediyor.

⁷⁶وَبِرُسُلِهِ kelimesindeki şahitliği iyice sağlamaştıran ⁷⁷وَكُتِبَهِ şهادeti de aynı hakikati gösteriyor. Şöyle ki:

Başta Kur'an-ı Mucizü'l-Beyan'ın doğruluğunu ispatlayan bütün mucizeler, deliller ve hakikatler, hep beraber haşre şahitlik eder. Çünkü Kur'an'ın hemen hemen üçte birinde haşir hakikati vardır. Birçok kısa sûrenin başında gayet kuvvetli haşir ayetleri yer alır. Kur'an, açıkça ve işaretlerle, binlerce ayetiyle aynı hakikati haber verir, ispat eder.

Mesela:

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ⁷⁸

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ⁷⁹

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا⁸⁰

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ⁸¹ إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ⁸²

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ⁸³ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ⁸⁴

gibi ayetler, otuz-kırk surenin başında, haşrin kâinatın en mühim ve zaruri hakikati olduğunu bütün kesinliğiyle gösterir. Başka ayetler de çeşit çeşit delillerle insanı o hakikatin varlığına ikna eder.

Acaba gözümüzün önünde, İslamî ilimlerdeki çeşitli kaidelerle ve yaratılış kanunlarıyla ilgili hakikatleri bir tek ayetinin tek işaretiyle ders veren bir kitabın, böyle binlerce delille güneş gibi ortaya koyduğu haşir inancının hakikat olmamasına ihtimal var mı? Onun inkârı, güneşin yokluğunu,

hatta kâinatın var olmadığını kabul etmek gibidir. Bu ise son derece akıl dışı ve saçma olmaz mı?

Acaba bir sultanın bir tek işaretini yalan çıkarmamak için bazen bir ordu harekete geçip çarpıştığı halde, âlemin o pek ciddi ve izzetli Sultan'ının binlerce sözünün, vaadinin ve tehdidinin boş olması hiçbir şekilde mümkün müdür? Bunların hakikat olmaması akla sığar mı?

Acaba on üç asırdır aralıksız olarak sayısız ruha, akla, kalbe, nefse hak ve hakikat dairesinde hükmeden, onları terbiye ve idare eden manevî Sultan-ı Zîşan'ın bir tek işareti böyle bir hakikati ispatlamaya yeterken, binlerce açık delille haşrin ispatından sonra, o hakikati tanımayan katmerli cahil bir ahmak için cehennem azabı gerekmez mi ve bu, adaletin ta kendisi olmaz mı?

Her biri birer devre hükmeden bütün semavî suhuf ve mukaddes kitaplar da kendi asırlarına ve devirlerine göre, bütün zamanlara hükmeden Kur'an'ın etraflıca, izahlı tekrarlarla beyan ve ispat ettiği haşir hakikatini kesin bir surette kabul etmiş; özetle, perdeli ve kısa bir şekilde, fakat kuvvetli iddia ve delilleriyle ortaya koymuştur. Onlar da Kur'an'ın davasını binlerce imza ile tasdik eder.

Bu bahis münasebetiyle *Münacât* risalesinin sonundaki, “ahiret gününe iman” esasına, öteki iman esaslarının, özellikle “peygamberlerin” ve “mukaddes kitapların” şahitliğini, bir yakarış suretinde ifade eden pek kuvvetli, özlü ve bütün şüpheleri ortadan kaldıran bir haşir delilini buraya alıyoruz. *Münacât*'ta şöyle denilmiştir:

Ey Rabb-i Rahîmim! Resûl-u Ekrem'inin (*aleyhissalâtü vesselam*) rehberliği ve Kur'an-ı Hakîm'in dersiyile anladım ki: Başta Kur'an ve Resûl-u Ekrem olmak üzere bütün mukaddes kitaplar ve peygamberler, bu dünyada, her tarafta numuneleri görülen celâl ve cemâl cilvesi taşıyan isimlerinin tecellilerinin ebedî âlemde daha parlak bir şekilde devam edeceğini gösterirler. Bu fânî âlemde rahîmane cilveleri, misalleri görülen ihsanların o saadet yurdunda daha şaşıla bir tarzda süreceğine, bu kısa dünya hayatında o numuneleri zevkle seyredenlerin ve onlara muhabbetle eşlik edip arzu duyanların, ebedî âlemde de beraber olacaklarına icma ve ittifakla şahitlik ve işaret ederler.

Yüzlerce açık mucizesiyle Resûl-u Ekrem (*aleyhissalâtü vesselam*) ve şüphesiz ayetleriyle Kur'an-ı Hakîm başta olmak üzere nuranî ruh sahipleri olan bütün peygamberler, nurlu kalblerin kutubları olan veliler, keskin ve aydınlanmış akılların madenleri olan sıddıklar ve bütün semavî suhuf ile mukaddes kitaplar da senin çok tekrar ettiğin binlerce vaadine ve tehdidine; kudret, rahmet, inayet, hikmet, celâl ve cemâl gibi ahireti gerekli kılan kutsî sıfatlarına, icraatına, celâlinin izzetine ve rubûbiyetinin saltanatına; ahiretin izlerini ve haberlerini bildiren hadsiz keşiflerine, müşahedelerine ve ilmelyakîn, aynelyakîn derecesindeki imanlarına dayanarak insanlara ebedî saadeti müjdeliyorlar. Dalâlet ehli için cehennem, hidayet yolundakiler için ise cennetin bulunduğunu haber veriyor, buna kuvvetli bir imanla şahadet ediyorlar.

Ey Kadîr-i Hakîm! Ey Rahman-ı Rahîm! Ey sözünde mutlaka duran sonsuz kerem sahibi! Ey izzet, büyüklük ve celâl sahibi Kahr-ı Zülcelâl!..

Sen, bunca sadık dostunu, vaadini, sıfat ve icraatını yalancı çıkarmaktan; rubûbiyet saltanatının şüphesiz gereklerini yalanlayıp yapmamaktan; sevdiğin, tasdik ve itaatle kendilerini sana sevdiren makbul kullarının ahirete dair hadsiz dualarını ve davalarını reddetmekten, dinlememekten; küfür ve isyan ile seni vaadinde durmamakla itham eden, azamet-i kibriyana dokunan, celâlinin izzetine dokunduran, ulûhiyetinin haysiyetine ilişen ve şefkatli rubûbiyetini müteessir eden sapkınları ve kâfirleri haşri inkârlarında tasdik etmekten yüz binlerce derece mukaddes, sonsuz derece uzak ve yücesin. Böyle hadsiz bir zulümden ve çirkinlikten, senin o nihayetsiz adaletini, cemâlini ve

rahmetini, sonsuz derece takdis ediyoruz.

Ve bütün kuvvetimizle iman ediyoruz ki: O yüz binlerce sadık elçinin, saltanatının o çok doğru ilancıları olan peygamberlerin, asfiya ve evliyanın, senin ahiretteki rahmet hazinelerine, bekâ âlemindeki ihsanlarının definelerine ve o saadet yurdunda tamamen ortaya çıkacak güzel isimlerinin harika cilvelerine hakkalyakîn, aynelyakîn, ilmelyakîn suretinde şهادetleri hak ve hakikattir. Onların işaretleri doğrudur ve birbirini destekler. Müjdeleri sadık ve gerçektir. Onlar bütün hakikatlerin kaynağı, güneşi ve himaye edicisi olan “Hak” isminin en güçlü parıltısının büyük haşır hakikati olduğuna iman ederek emrinle senin kullarına hak dairesinde ders veriyor ve ölümden sonra dirilişin, hakikatin ta kendisi olduğunu öğretiyorlar.

Ya Rab! Onların ders verip öğrettiklerinin hakkı ve hürmeti için, bize ve bütün Risale-i Nur talebelerine kâmil iman ver ve o iman ile ahirete gitmeyi nasip et! Bizi o zâtların şefaatine eriştir, âmin...

Nasıl ki, Kur'an'ın, belki bütün semavî kitapların doğruluğunu ispat eden deliller ve Habibullah'ın (*aleyhissalâtü vesselam*), belki bütün nebilerin peygamberliklerini ispat eden mucizeler, onların en büyük davası olan ahiretin bir hakikat suretinde ortaya çıkacağını da gösterir. Aynen öyle de, Vâcibü'l-Vücûd'un varlığına ve birliğine şهادet eden pek çok delil, dolayısıyla rubûbiyetin ve ulûhiyetin en büyük neticesi ve mazharı olan o saadet yurdunun ve bekâ âleminin varlığına işaret eder. Çünkü –gelecek makamlarda beyan ve ispat edileceği gibi– Vâcibü'l-Vücûd Zât'ın varlığı, sıfatları, pek çok ismi ve rubûbiyet, ulûhiyet, rahmet, inayet, hikmet, adalet gibi vasıfları, bu vasıflardan ortaya çıkan icraatı ahireti gerektirir. Bunlar, bâki bir âlemi vücûb derecesinde lüzumlu kılar, mükâfat ve ceza için haşri zaruret derecesinde ister.

- Evet, madem ezeli ve ebedi Allah var; elbette O'nun ulûhiyet saltanatının daimi bir makamı olan ahiret de vardır.
- Madem bu kâinatta ve canlılar üzerinde gayet haşmetli, hikmetli ve şefkatli, mutlak bir rubûbiyet var ve görünüyor. Elbette o rubûbiyetin haşmetini kıymetsizlikten, hikmetini gayesizlikten ve şefkatini merhametsizlikten kurtaran ebedi bir saadet yurdu olacak ve oraya gidilecektir.
- Madem gözle görülen bu sınırsız nimetler, ihsanlar, lütuflar, ikramlar, inayet ve rahmet, gayb perdesi arkasında Rahman ve Rahim bir Zât'ın bulunduğunu sönmemiş akıllara, ölmemiş kalblere gösterir. Elbette nimet vermeyi bir oyun olmaktan, ihsanı aldatmaktan, inayeti düşmanlıktan, rahmeti azaptan, lütuf ve ikramı ihanetten kurtaran, ihsanı ihsan ve nimeti nimet yapan, bâki bir âlemde sonsuz bir hayat olacaktır.
- Madem bahar mevsiminde yeryüzünün dar sayfasında yüz binlerce kitabı birbiri içinde hatasız yazan bir kudret kalemi gözümüzün önünde yorulmadan işliyor. O kalemin sahibi, yüz bin defa, “Bu dar yerde karışık ve harfleri iç içe yazılan bahar kitabından daha kolay bir şekilde, geniş bir mekânda, güzel ve yok olmaz bir kitabı yazacağım ve size okutacağım” diye vaat etmiş ve bütün fermanlarında o kitaptan bahsediyor. Elbette o kitabın aslı yazılmıştır. Haşır ve neşir ile o kitap tamamlanacak ve herkesin amelleri ona kaydedilecektir.
- Hem madem bu yeryüzü, sayısız varlığın ve sürekli değişen yüz binlerce tür canlıının meskeni, kaynağı, fabrikası, sergisi, mahşeri olması itibarı ile kâinatın kalbi, merkezi, özü, neticesi ve yaratılış sebebi hükmündedir, çok büyük önem taşır; küçüklüğüyle beraber koca göklere denk tutulmuştur.

Semavî fermanlarda daima ⁸⁵ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ buyrulur.

• Hem madem insan, bu mahiyetteki yeryüzünün her tarafına, pek çok canlıya hükmeder, çoğu varlığı emri altına alıp etrafında toplar, hevesine ve ihtiyaçlarına göre güzelce düzenler, sergiler, donatır ve antika gibi pek çok eşsiz türü bir liste gibi derleyip süsler. Bu şekilde yalnız insanların ve cinlerin değil, belki gök ehlinin ve bütün kâinatın da dikkatini çeker, Kâinat Sahibi'nin takdirini kazanır. Böylece gayet büyük bir kıymete yükselen insan, sanatıyla ve ilmiyle; kâinatın yaratılış hikmeti, büyük neticesi, aziz meyvesi ve yeryüzünün halifesi⁸⁶ olduğunu gösterir. Ve dünyada âlemin Sâni'inin mucizeli sanatlarını gayet güzel bir şekilde sergileyip tanzim eder. Buna rağmen isyanı ve küfrüyle beraber dünyada bırakılır, azabı ertelenir, bu hizmeti için kendisine mühlet verilir, hatta başarı ihsan edilir.

• Hem madem bu mahiyetteki insan, mizaç ve yaratılış itibarı ile gayet zayıf ve acizdir. Çok kudret, hikmet ve şefkat sahibi, her şeyde tasarruf eden bir Zât; acz ve fakırla beraber sınırsız ihtiyaçları ve elemeleri olan insan için, onun kuvvetinin ve iradesinin çok üstünde, koca yerküreyi insana gerekli her çeşit madene mahzen, her çeşit yiyeceğe ambar ve hoşuna gidecek her türlü malın bulunduğu bir dükkân şekline getirmiştir. O Zât, insana bakar, istediğini verir ve onu besler.

• Hem madem bütün bunları yapan Rabbi, insanı sever, kendini ona sevdendir. Bâkidir, ebedî âlemleri vardır, her işi adaletle ve hikmetle görür. Bu kısa dünya hayatında, kısacık insan ömründe ve geçici, fâni yeryüzünde o Hâkim-i Ezelî'nin haşmetli saltanatı ve ebedî hâkimiyeti tam tecelli etmez. İnsanın, kâinatın intizamına, adaletine, dengesine ve güzelliğine zıt çok büyük isyanları, zulümleri, onu şefkatle besleyen velinimetini Rabbine karşı ihaneti, inkârı, küfrü bu dünyada cezasız kalır. Gaddar zalimler, hayatlarını rahat bir şekilde; biçare mazlumlar ise zorluklar içinde geçirir. Ve bütün kâinatta eserleri görünen şu mutlak adaletin mahiyeti, o gaddar zalimlerin ve ümitsiz mazlumların eşit şekilde vefatlarına tamamen zıttır, dirilmemek üzere ölmelerine müsaade etmez, bunu kaldırmaz.

• Hem nasıl ki, kâinatın sahibi, kâinatta bu dünyayı ve dünyada insanı seçip ona çok büyük bir makam ve kıymet vermiştir. Aynı şekilde, insanların içinden de rubûbiyetinin gayelerine uyan, kendilerini iman ve teslim ile O'na sevdiren hakiki insanlar olan peygamberleri, evliya ve asfiyayı seçip kendine dost ve muhatap yapmıştır. Onlara mucizelerle ve yardımlarıyla ikramda bulunmuş, düşmanlarına semavî tokatlar ile azap etmiştir. Bu kıymetli, sevimli dostları arasından da, onların imamı ve iftihar vesilesi olan Hazreti Muhammed'i (*aleyhissalâtü vesselam*) seçmiştir. Şu mühim yeryüzünün yarısını ve kıymetli insanlığın beşte birini asırlardır onun nuruyla aydınlatıyor. Âdeta bu kâinat kendisi için yaratılmış gibi, bütün gayeler onunla (*aleyhissalâtü vesselam*), onun dini ve Kur'an'ı ile ortaya çıkıyor. Hem o zât (*aleyhissalâtü vesselam*) çok kıymetli ve milyonlarca sene yaşayacak kadar sonsuz hizmetlerinin ücretini sonsuz bir zamanda almaya lâayık iken, ona bile zorluklar içinde ve cihadla geçen altmış üç sene gibi kısacık bir ömür verilmiştir. Acaba hiç imkân ve ihtimal var mı ki, o zât bütün dostlarıyla beraber dirilmesin ve şimdi de ruhuyla diri ve hayatta olmasın! Ebedî yokluk ile mahvolsun! Hâşâ, yüz bin defa hâşâ ve kellâ!.. Evet, bütün kâinat ve âlemin hakikati, onun (*aleyhissalâtü vesselam*) dirileceğini dava eder ve ona hayat vermesini Kâinatın Sahibi'nden ister.

• Ve madem Yedinci Şuâ olan *Ayetü'l-Kübrâ* risalesinde, her biri bir dağ kuvvetindeki otuz üç muazzam delil, bu kâinatın bir elden çıktığını ve bir tek Zât'ın mülkü olduğunu ispat etmiştir. O deliller, Cenab-ı Hakk'ın kemâlâtının kaynağı olan birliğini ve ehadiyetini açıkça göstermiştir. Birlik ve ehadiyet ile bütün varlıklar, o Vâhid Zât'ın emrine uyan askerleri ve itaatkâr memurları hükmüne geçer. Ve ahiretin varlığıyla, O'nun kusursuzluğu kıymetsizlik, mutlak adaleti alay edercesine bir

merhametsizlik, her şeyde görünen hikmeti gayesizlik, geniş rahmeti boşuna azap etmek ve kudretinin izzeti acz gibi ithamlardan kurtulur, mukaddes hale gelir.

Elbette, şüphesiz, Allah'a imanın yüzlerce nüktesinden "madem" kelimesiyle başlayan bu on hakikatin gerektirdiği gibi, kıyamet kopacak, haşr ü neşr olacak, bir ceza ve mükâfat yeri açılacaktır. Ta ki, yeryüzünün anlattığımız önemi, merkeziliği ve insanın kıymeti ortaya çıksın, yeryüzünün ve insanın Hâlıkı ve Rabbi olan Mutasarrıf-ı Hakîm'in bahsettiğimiz adaleti, hikmeti, rahmeti ve saltanatı yerini bulsun. Ve o Bâki Rabbin hakiki dostları ve O'na arzu duyanlar ebedî yokluktan kurtulsun. O dostların en büyüğü ve en kıymetlisi, bütün kâinatı memnun ve minnettar eden kutsî hizmetlerinin mükâfatını görsün. O Ebedî Sultan'ın kemâlâtı kusur, kudreti acz, hikmeti oyun ve adaleti zulüm ithamlarından kurtulsun, arınsın.

Kısacası: *Madem Allah var, elbette ahiret vardır.*

Nasıl ki zikredilen üç iman esası, bütün delilleriyle haşrin varlığını gösteriyor. Aynı şekilde, **وَبِمَلَائِكَتِهِ** ⁸⁷ **وَبِالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى** olan iki iman esası da haşri gerektirir, kuvvetli bir surette bekâ âlemine şahadet ve işaret eder. Şöyle ki:

Meleklerin varlığını ve kulluk vazifelerini ispatlayan bütün deliller, sayısız şahitlik ve onlarla konuşmalar,⁸⁸ aynı zamanda ruhlar âleminin, gayb âleminin, bekâ âleminin, ahiretin, ileride cinler ve insanlar ile şenlendirilecek olan saadet yurdunun, cennet ve cehennemin de varlığını gösterir. Çünkü melekler bu âlemleri Allah'ın izniyle görebilir ve oralara girerler. Hazreti Cebrail gibi, insanlar ile görüşen,⁸⁹ Cenâb-ı Hakk'a yakın bütün melekler, o âlemlerin varlığını ve oralarda gezdiklerini ittifakla haber veriyorlar. Görmediğimiz Amerika kıtasının var olduğunu, oradan gelenlerin haber vermesiyle gözümüzle görmüşçesine bildiğimiz gibi, meleklerin şüphe götürmeyecek şekilde, yüz tevatür kuvvetinde bildirmesiyle bekâ âleminin, ahiretin, cennet ve cehennemin varlığına da o kesinlikte iman etmek gerekir ve öyle iman ederiz.

Yirmi Altıncı Söz olan *Kader Risalesi*'ndeki, kadere iman esasını ispat eden bütün deliller de aynı zamanda haşri, amellerin neşredilip o büyük terazide tartılacağını gösterir. Çünkü her şeyin mukadderatını gözümüzün önünde nizam ve mizan levhalarına kaydetmek; her canlının hayatını hafızalarda, çekirdeklerde ve başka misalî levhalarda saklamak ve ruh sahiplerinin, bilhassa insanın amel defterini muhafaza edilen levhalarda tespit edip onlara geçirmek gibi, kuşatıcı bir kader, hikmetli bir takdir ve her şeyi muhafaza altına alan titiz bir kayıt; ancak o büyük mahkemede umumi bir hesap neticesinde, sonsuz bir mükâfat ve ceza için olabilir. Yoksa her şeyi kuşatan o inceden inceye kayıt ve muhafaza tamamen mânâsız, faydasız kalır, hikmete ve hakikate zıt olur. Hem ölümden sonra bir hesap günü gelmezse kader kalemiyle yazılan şu kâinat kitabının bütün hakiki mânâları bozulur, varlığının hiçbir mânâsı kalmaz. O ihtimali kabul etmek, kâinatın varlığını inkâr gibi akıl dışı bir hezeyandır.

Kısacası: *İmânın diğer beş esası da bütün delilleriyle, haşri ve ahiretin varlığını gösterir, onu ister ve ona şahitlik eder.*

İşte haşir hakikatinin, büyüklüğüne uygun böyle muazzam, sarsılmaz direkleri ve delilleri bulunduğu için Kur'an-ı Mucizü'l-Beyan'ın hemen hemen üçte biri haşirden ve ahiretten bahsediyor. Kur'an, onu bütün hakikatlerine temel ve ana esas yapıyor, her şeyi onun üstüne kuruyor.

("Mukaddime" burada son buldu.)

Zeylin İkinci Parçası

(Baştaki ayetlerin mucizevî bir şekilde işaret ettiği dokuz tabaka olan haşir delillerine dair dokuz makamdan “Birinci Makam”):

Ölümden sonra dirilişi ifade eden,

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ۝ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ۝ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ⁹⁰

fermanının gösterdiği açık ve kesin delil, beyan ve izah edilecek, inşallah. ⁹¹ HAŞİYE

Otuzuncu Lem'anın Beşinci Nüktesinin

Dördüncü Remzi ⁹²

Hayatın yirmi sekizinci vafında, onun, imanın altı şartına bakıp onları ispat ettiği, onların birer hakikat olarak meydana çıkmalarına işaretlerde bulunduğu bildirilmiştir. ⁹³

Evet, madem bu kâinatın en mühim neticesi, meyvesi ve yaratılış hikmeti hayattır; elbette o yüce hakikat, bu fâni, kısacık, noksan, elemli dünya ile sınırlı değildir. Yirmi dokuz maddede mahiyetinin büyüklüğü anlaşılan hayat ağacının gayesi, neticesi ve büyüklüğüne lâayık meyvesi, ebedî ahiret hayatıdır; taşıyla, ağacıyla, toprağıyla canlı olan o saadet yurdundaki hayattır. Yoksa bu hadsiz mühim meyvelerle donatılan hayat ağacının, şuur sahipleri için, bilhassa insan için meyvesiz, faydasız, hakikatsiz olması gerekecek. Sermaye ve donanım bakımından, mesela bir serçeden yirmi derece yüksek, kâinattaki ve canlılar arasındaki en mühim, en kıymetli mahlûk olan insan, hayat saadeti bakımından bir serçeden yirmi derece aşağı düşüp bedbaht, alçak bir biçare haline gelecek. Çok kıymetli bir nimet olan akıl da geçmiş zamanı hüzünle ve geleceği korkuyla düşünerek insanın kalbini sürekli incitip bir lezzete dokuz elem karıştırdığından, en musibetli belâlardan birine dönüşecek. Bu ise yüz derece bâtıldır. Demek ki, şu dünya hayatı, ahirete iman esasını kesin bir şekilde ispat ediyor ve her baharda haşrin üç yüz binden fazla örneğini bize gösteriyor.

Acaba senin bedeninde, bahçende ve vatanında hayatın için gerekli, uygun olan bütün ihtiyaçları ve donanımı, hikmet, inayet ve rahmetle hazırlayan, hepsini vaktinde yetiştiren, hatta midenin bekâ ve yaşama arzusuyla ettiği hususi ve basit rızık duasını bilen, işiten, o duayı kabul buyurduğunu sayısız leziz yiyeceklerle gösteren ve mideyi memnun eden, her şeyin tasarrufunu elinde tutan Kadîr bir Zât, hiç mümkün müdür ki, seni bilmesin, görmesin? İnsanın en büyük gayesi olan ebedî hayat için gereken sebepleri hazırlamasın? Hem insanın en büyük, en mühim, kendisine en lâayık umumi bekâ duasını; ahiret âlemini ve cenneti yaratarak kabul etmesin? Ve kâinattaki en mühim varlık, yeryüzünün sultanı ve neticesi olan insanın arş ve ferşi çınlatan kapsamlı ve çok kuvvetli duasını işitmeyip ona küçük bir mide kadar kıymet vermesin, onu memnun etmesin, kusursuz hikmetini ve sonsuz rahmetini inkâr ettirsin? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ!

Hem hiç mümkün müdür ki, en basit hayat mertebesindeki bir canlının pek gizli sesini duysun, derdini dinlesin, nazını çeksın, ona derman versin, onu tam bir itina ve alâka ile beslesin, her şeyi ona dikkatle hizmet ettirsin, büyük mahlûkatını ona hizmetkâr kılsın da; en büyük ve kıymetli, bâki ve nazlı bir hayat mertebesindeki insanın gök gürlemesi gibi yüksek sesini işitmesin? Onun çok mühim bekâ duasını, nazını, niyazını nazara almasın! Âdeta bir askerın teçhizatını tam bir itina ile versin, onu idare etsin de itaatkâr ve muhteşem orduya hiç bakmasın! Zerreyi görsün de güneşi görmesin! Sivrisineğın sesini işitsin, fakat gök gürlütüsünü duymasın! Hâşâ, yüz bin defa hâşâ!

Hem hiçbir şekilde akıl kabul eder mi ki, sonsuz rahmet, muhabbet ve şefkat sahibi, sanatını çok seven, kendini çok sevdiren ve O'nu sevenleri daha da seven Kadîr ve Hakîm bir Zât; O'nu en çok seven, sevimli ve sevilen, Sâni'ine yaratılışı gereği tapan insanı ve onun hayatının ta kendisi ve özü olan ruhu ebedî ölümle idam edip o sevgili dostunu ve habibini ebediyen küstürsün, darılsın, müthiş inciterek rahmet sırrını ve muhabbet nurunu inkâr etsin ve ettirsin! Yüz bin defa hâşâ ve kellâ!

Bu kâinatı tecellileriyle süsleyen mutlak bir güzellik ve bütün varlıkları sevindiren mutlak bir rahmet, böyle sonsuz ve mutlak bir çirkinlikten, zulümden ve merhametsizlikten, elbette sonsuz derece uzaktır, mukaddestir.

Netice: Madem dünyada hayat var, elbette insanlardan hayatın sırrını anlayanlar ve onu boş yere harcamayanlar, kötü yolda kullanmayanlar bekâ âleminde, ebedî cennette, sonsuz bir hayata kavuşacaklardır.⁹⁴ Âmennâ!⁹⁵

Hem nasıl, yeryüzündeki parlak şeylerin güneşin akisleriyle parlaması ve denizlerin yüzündeki kabarcıkların ışığın parıltılarıyla parlayıp sönmesi, arkalarından gelen kabarcıkların da yine hayalî güneşçiklere ayna olması açıkça gösteriyor ki: O parıltılar, yüksekteki bir tek güneşin akislerinin cilveleridir ve güneşin varlığını çeşitli dillerle bildiriyor, ışık parmaklarıyla ona işaret ediyorlar. Aynen öyle de, Hayy ve Kayyûm Rabbimizin Muhyî isminin en büyük cilvesiyle, O'nun kudretiyle yeryüzündeki ve denizlerdeki canlıların parlayıp arkalarından gelenlere yer vermek için "Ya Hayy!" diyerek gayb perdesi ardına gizlenmeleri; ebedî bir hayata sahip Hayy ve Kayyûm Zât'a ve O'nun varlığının vücûbiyetine şahittir ve O'nu gösterir. Yine bunun gibi, Allah'ın bütün varlıkların düzenle idaresinde eseri görülen ilmüne şahadet eden ve kâinatı hükmü altında tutan kudreti ispatlayan, kâinatın düzeninde ve idaresinde hüküm süren iradeyi ve dilemeyi ispat eden ve Allah'ın kelâmının, vahyinin kaynağı olan peygamberlik vazifelerini ispatlayan bütün alâmetler, mucizeler ve bunun gibi, yedi ilahî sıfatı gösteren deliller; hepsi birleşerek Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un hayatına delâlet, şahadet ve işaret ediyor.

Zira nasıl ki, bir şeyde görme kabiliyeti varsa onun hayatı da vardır; işitme duyusu varsa, bu, hayatın belirtisidir; konuşma vasfı varsa bu, hayatın varlığına işaret eder; irade varsa hayatı gösterir. Aynen öyle de, bu kâinatta eserleri sayesinde varlıkları kesin ve açık olan mutlak kudret, kuşatıcı irade ve her şeyi içine alan ilim gibi sıfatlar bütün delilleriyle Hayy ve Kayyûm Yaratıcının hayatına, O'nun varlığının vücûbiyetine⁹⁶ şahadet eder. O Zât'ın, bir gölgesiyle bütün kâinatı aydınlatan ve bir cilvesiyle ahiret âlemine zerrelereyle beraber hayat veren ebedî varlığının delilidirler.

Hem hayat, "meleklerle iman" esasına da bakar, işaretlerle onu da ispat eder. Çünkü madem kâinatta en mühim netice hayattır ve yeryüzüne en çok yayılmış olan, kıymetlerinden dolayı çok yaratılan ve yeryüzü misafirhanesini gelip geçen kafilerle şenlendiren, canlılardır. Ve madem yeryüzü bu kadar canlı türüyle dolmuştur, onların sürekli yenilenmesinin ve çoğaltılmasının hikmetiyle her vakit dolar boşalır. Ve en kıymetsiz, çürümüş maddelerden dahi çok sayıda canlı yaratılarak o maddeler gözle görülemeyecek kadar küçük canlıların bir mahşeri olur. Hem madem hayatın süzölmüş, en saf özü olan şuur ve akıl, en latif ve sabit cevheri olan ruh bu dünyada çok fazla yaratılıyor; âdeta yeryüzü hayat, akıl, şuur ve ruhtar ile canlandırılıp öyle şenlendirilmiş. Elbette, yeryüzünden daha latif, daha nuranî, daha büyük, daha mühim olan gökcisimlerinin ölü, cansız, hayatsız, şuursuz kalması imkân dışındadır.

Demek ki, gökleri, güneşi, yıldızları şenlendirecek, onlara canlı vaziyeti verecek, göklerin

yaratılışının neticesini gösterecek ve ilahî hitaba mazhar olacak şuur sahibi, canlı ve göklere yaraşır sakinler, hayat sırrıyla, elbette mevcuttur. İşte onlar, meleklerdir.

Hem hayatın mahiyetinin sırrı, “peygamberlere iman” esasına da bakar, onu da işaretlerle ispat eder. Evet, madem kâinat, hayat için yaratılmıştır ve hayat da Hayy ve Kayyûm olan o Ezelî Yaratıcının en büyük cilvelerindedir, mükemmel bir nakışı ve en güzel sanatıdır. Ve ebedî hayat, resûllerin gönderilmesiyle ve kitapların indirilmesiyle kendini gösterir. (Evet, eğer semavî kitaplar ve peygamberler olmasaydı, o ezelî hayat bilinemezdi. Nasıl ki bir adamın diri, canlı olduğu konuşmasıyla anlaşılır; aynen öyle de, bu kâinatın perdesi altındaki gayb âleminin arkasında konuşan, emir ve yasaklarını bildirip kullarına hitap eden bir Zât’ın kelimelerini, hitabını gösteren, peygamberler ve onlara indirilmiş kitaplardır.) Elbette, şu kâinattaki hayat, kesin bir şekilde Hayy-ı Ezelî’nin varlığının vücûbiyetine şahadet eder ve o Ezelî Zât’ın parıltıları, tecellileri, münasebetleri olan “peygamberlerin gönderilmesi” ve “kitapların indirilmesi” esaslarına bakar, onları işaretlerle ispatlar. Ve bilhassa Resûl-u Ekrem’in (*aleyhissalâtu vesselam*) peygamberliği ve Kur’an’ın vahyi, hayatın ruhu ve aklı hükmünde olduğundan, onların doğruluğu bu hayatın varlığı gibi kesindir, denilebilir.

*Evet, nasıl ki hayat, bu kâinattan süzülmüş bir özür. Şuur ve his de hayattan süzülmüştür, hayatın birer özüdür. Ve akıl da şuurdan ve histen süzülmüştür, şuurun bir özüdür. Ruh ise hayatın hâlis ve saf bir cevheri, sabit ve müstakil zâtıdır. Aynen öyle de, Resûl-u Ekrem’in (*aleyhissalâtu vesselam*) maddî ve manevî hayatı, kâinatın hayatından ve ruhundan süzülmüştür, özün özüdür. Onun (*aleyhissalâtu vesselam*) peygamberliği ise kâinatın his, şuur ve aklından süzülmüş en saf özüdür. Belki Resûl-u Ekrem’in (*aleyhissalâtu vesselam*) maddî ve manevî hayatı, eserlerinin şahadetiyle, kâinatın hayatının hayatıdır. Onun (*aleyhissalâtu vesselam*) peygamberliği, kâinatın şuurunun şuru ve nurudur. Ve Kur’an’ın vahyi, capcanlı hakikatlerinin şahitliğiyle, kâinatın ruhu ve aklıdır.*

*Evet, evet, evet! Eğer Resûl-u Ekrem’in (*aleyhissalâtu vesselam*) peygamberliğinin nuru çıkıp gitse kâinatın ömrü son bulacak. Eğer Kur’an gitse⁹⁷ kâinat divane olacak ve yerküre aklını kaybedecek, belki şuuruz kalan başını bir gezegene çarpıp kıyameti koparacak.*

Hem hayat, “kadere iman” esasına bakıp işaretlerle onu da ispat eder. Çünkü madem hayat, şu görünen âlemin ışığıdır ve onu kuşatır, varlığın neticesi ve gayesidir, kâinatın Hâlık’ının en geniş aynası, Rabbanî icraatın en mükemmel örneği, fihristi ve –temsilde hata olmasın– bir çeşit programı hükmündedir. Elbette hayat sırrı, gayb âlemindeki, yani geçmiş ve gelecekteki varlıkların, manevî hayatları hükmünde olan intizam, nizam, bilinme ve görülme, meydana çıkma ve yaratılış kanunlarına uymaya hazır bir vaziyette bulunmalarını gerektiriyor.

Nasıl ki bir ağacın asıl çekirdeği, kökü, hatta dallarının en ucundaki ve meyvelerindeki çekirdekleri dahi aynen ağaç gibi bir çeşit hayata sahiptir. Onlar, belki ağacın hayat kanunlarından daha ince kanunları taşır. Hem nasıl ki, bu gördüğümüz bahardan önceki güzün bıraktığı tohumlar, kökler ve bu bahar geçtikten sonra gelecek mevsimlere bırakacağı çekirdeklerle kökler de tıpkı bu bahar gibi hayat cilvesi taşıyor ve hayat kanunlarına tâbidir. Aynen öyle de, kâinat ağacının bütün dal ve budaklarının birer geçmişi ve geleceği vardır. Onların, geçmiş ve gelecek hallerinden, vaziyetlerinden oluşan birer silsilesi bulunur. Her varlık türünün ve onun fertlerinin Cenâb-ı Hakk’ın ilminde çeşitli hallerle farklı var oluşları bir ilmî varlık silsilesi meydana getirir. Ve maddî varlık gibi o ilmî varlık da umumi hayatın manevî bir cilvesine mazhardır ki, kader kalemiyle yazılmış hayat programı o mânidar ve

canlı kader levhalarından alınır.

Evet, gayb âleminin bir çeşidi hükmündeki ruhlar âleminin, hayatın ta kendisi, özü ve hayat için gerekli olan ruhlarla dolu bulunması, elbette geçmiş ve gelecek denilen gayb âleminin diğer dairesinin, yani ikinci kısmının da hayat cilvesine mazhar olmasını ister ve gerektirir. Hem her bir şeyin ilmî varlığındaki kusursuz düzen, mânidar vaziyetler, canlı meyveler, tavırlar; o şeyin bir tür manevî hayata sahip olduğunu gösterir. Evet, ezelî hayat güneşinin bir parıltısı hükmündeki bu hayat cilvesi, elbette yalnız şu görünen âlemle, içinde bulunduğumuz zamanla ve maddî varlıkla sınırlı olamaz; belki her bir âlem, kabiliyetine göre hayatın cilvesine mazhardır. Ve o cilve sayesinde kâinat bütün âlemleriyle canlı ve parlaktır. Yoksa, dalâlet nazarıyla bakıldığında görüldüğü gibi, geçici ve görünüşte bir hayatın ardında her bir âlem, büyük ve müthiş birer cenaze ve karanlık birer virane olurdu.

İşte, “kaza ve kadere iman” esası da geniş bir şekilde hayat sırrıyla anlaşılıyor ve sabit hale geliyor. Yani, nasıl ki şu görünen âlemin ve mevcut, gözümüzün önündeki eşyanın, düzeniyle ve neticeleriyle canlı olduğu görülüyor; aynen öyle de, gayb âleminden sayılan geçmiş ve gelecek mahlûkların dahi mânen canlı, manevî ve ilmen sabit birer varlıkları mevcuttur. Kaza ve Kader levhası vasıtasıyla o manevî hayatın neticesi, mukadderat şeklinde görünür, ortaya çıkar.

75 Giriş.

76 “Allah’ın resûllerine iman ederim.”

77 “Allah’ın kitaplarına iman ederim.”

78 “Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman...” (Tekvîr sûresi, 81/1).

79 “Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Gerçekten kıyamet saatinin depremi müthiş bir olaydır.” (Hac sûresi, 22/1).

80 “Yer o müthiş depremiyle sarsıldığı zaman...” (Zilzâl sûresi, 99/1).

81 “Gök yarıldığı zaman...” (İnfitâr sûresi, 82/1).

82 “Gök yarıldığı zaman...” (İnşikak sûresi, 84/1).

83 “Onlar birbirine neyi sorup duruyorlar?” (Nebe sûresi, 78/1).

84 “Ğâşiyenin, dehşeti her tarafı saracak olan o felâketin mahiyeti hakkında elbet sen de bilgi sahibi oldun.” (Ğâşiyâ sûresi, 88/1).

85 “Göklerin ve yerin Rabbi” (Ra’ d sûresi, 13/16; İsrâ sûresi, 17/102; Kehf sûresi, 18/14; Meryem sûresi, 19/65; Enbiyâ sûresi, 21/56; Şuarâ sûresi, 26/24; Sâffât sûresi, 37/5; Sâd sûresi, 38/66; Zuhuruf sûresi, 43/82; Duhân sûresi, 44/7; Nebe sûresi, 78/37).

86 Bkz. Bakara sûresi, 2/30.

87 “Meleklerle, kadere, hayır ve şerrin Allah Teâla’dan geldiğine iman ederim.”

88 Bkz. Hûd sûresi, 11/69-72, 78; Meryem sûresi, 19/17-21; Buhârî, bed’ü’l-halk 6; Müslim, îmân 7, fezâilü’s-sahâbe 90, 91, 100; Tirmizî, îmân 4, menâkıb 63; Ebû Dâvûd, sünnet 16; Nesâî, îmân 6.

89 Hazreti Cebrâil’in (aleyhisselam), Dihye isimli sahâbi suretinde insanlara görüldüğüne dair bkz. Buhârî, menâkıb 25, fezâilü’l-Kur’ân 1; Müslim, îmân 271, fezâilü’s-sahâbe 100; Tirmizî, menâkıb 12; Nesâî, îmân 6; Müsned 2/107, 3/334. Ayrıca Cenâb-ı Hakk’ın (celle celâlüh), İsrâiloğulları’ndan üç kişiye, onları imtihan etmek üzere bir melek gönderdiğine dair bkz. Buhârî, enbiyâ 50; Müslim, zühd 10.

90 “Haydi siz akşama girerken, sabaha çıkarken Allah’ı takdis ve tenzih edin, namaz kılın. Göklerde ve yerde hamd, güzel övgü O’na mahsustur. İkinci vaktinde de, öğleye girerken de O’nu takdis ve tenzih edin, namaz kılın. O, ölüden diriye çıkarır, diriden ölüyü çıkarır ve ölmüş toprağa hayat verir. İşte siz de öldükten sonra böylece diriltileceksiniz.” (Rûm sûresi, 30/17-19).

91 HAŞİYE O makam daha yazılmamıştır.

92 Buradan itibaren Zeylin Üçüncü Parçası’na kadar olan kısım, Otuzuncu Lem’a’nın, Hayy isminin bir cilvesinden bahseden Beşinci Nüktesi’nin Dördüncü Remzi olup, Lem’alar’da da yer almaktadır.

93 Bu kısım, “hayat” meselesinin haşirle münasebetinden dolayı burada yer almıştır. Meselenin sonunda, kader esasına pek ince ve derin bir şekilde işaret edilir.

94 Bu hakikati ifade eden bazı ayet-i kerimeler için bkz. Bakara sûresi, 2/25, 82; Âl-i İmran sûresi, 3/133-136; A’râf sûresi, 7/42; Yûnus

sûresi, 10/26; Hûd sûresi, 11/23; Nisâ sûresi, 4/122; Nahl sûresi, 16/30-31, 97.

95 İnanđık, iman ettik.

96 Vücûbiyet: Vacip, zorunlu, kendinden olma.

97 Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), kıyamete yakın bir dönemde, Kur'an'ın yeryüzünden çekilip alınacağını ifade buyurmaktadır: İbni Mâce, fiten 26; İbni Hibbân, es-Sahîh 15/267; el-Hâkim, e-Müstedrek 4/520, 587.

Zeylin Üçüncü Parçası

Haşir hakkında bir soru: Kur'an'da tekrarlanan ⁹⁸وَإِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً ve ⁹⁹وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحٍ الْبَصَرِ beyanları, o büyük haşrin bir anda, çok kısa sürede meydana geleceğini gösteriyor. Sınırlı akıl, bu son derece harika ve benzersiz meseleyi tam anlayamaz. Kabul etmek için gözle görülür bir örnek ister.

Cevap: Haşirde, ruhların bedenlere dönmesi, bedenlerin diriltilmesi ve inşası var. Bunlar üç meseledir.

Birinci Mesele

Ruhların bedenlerine dönmesine örnek: Gayet düzenli bir ordunun, istirahat için her tarafa dağılmışken yüksek bir boru sesiyle toplanmasıdır. Evet, İsrail'in borusu olan Sûr, ordunun borazanından daha geri olmadığı gibi, ebediyet tarafında ve zerrelere âlemindeyken ezel yönünden gelen ¹⁰⁰أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ hitabını işiten ve ona ¹⁰¹قَالُوا بَلَىٰ ile cevap veren ruhlar, elbette ordunun askerlerinden çok daha düzenli ve itaatkârdırlar. Yalnız ruhların değil, kâinattaki bütün zerrelere, Cenâb-ı Hakk'ın bir ordusunun itaatkâr askerleri olduğunu Otuzuncu Söz kesin delillerle ispat etmiştir.

İkinci Mesele

Bedenlerin diriltilmesine örnek: Çok büyük bir şehirde, şenlikli bir gecede, bir tek merkezden, yüz binlerce elektrik lambasının âdeta zamansız, bir anda yanması gibi, bütün yeryüzünde de bir tek merkezden yüz milyonlarca lambaya ışık vermek mümkündür. Madem Cenâb-ı Hakk'ın elektrik gibi bir nimeti, misafirhanesindeki bir hizmetkârı ve lambası, Hâlık'ından aldığı terbiye ve intizam dersiyse bu hale mazhar oluyor. Elbette O'nun elektrik gibi binlerce nuranî hizmetkârının temsil ettikleri ilahî hikmetin muntazam kanunları dairesinde, o büyük haşir göz açıp kapayıncaya kadar gerçekleşebilir.

Üçüncü Mesele

Bedenlerin hep beraber, bir defada inşasına örnek: Bahar mevsiminde, birkaç gün içinde sayıca insanların tamamından binlerce kat fazla olan ağaçların bütün yapraklarıyla beraber, önceki baharın aynısı gibi birden, mükemmel bir şekilde inşası... Yine ağaçların bütün çiçeklerinin, meyvelerinin ve yapraklarının, geçmiş baharın mahsulleri gibi, şimşek hızıyla var edilmesi... Baharın başlangıcında sayısız tohumcuğun, çekirdeğin, kökün birden, beraberce uyanması, büyümesi ve canlanması... Ölümler misali, kemikten ibaretmiş gibi ayakta duran bütün ağaçların cenazelerinin bir emir ile hep beraber "ölümden sonra diriliş" hakikatine mazhar olması... Küçücük hayvan cinslerinin sayısız mensubunun son derece benzersiz bir şekilde diriltilmesi... Bilhassa, daima yüzünü, gözünü, kanadını temizlemekle bize abdesti ve temizliği hatırlatan, yüzümüzü okşayan ve bir senede dünyaya gönderilenlerinin sayısı Hazreti Âdem zamanından beri gelen bütün insanlardan daha fazla olan sineklerin her baharda diğer canlı türleriyle birlikte birkaç günde yaratılması... Elbette bütün bunlar, kıyamette insanın bedenindeki uzuvların tekrar bir araya getirileceğine bir değil, binlerce örnektir.

Evet, dünya hikmet yurdu, ahiret kudret yurdu olduğundan Cenâb-ı Hakk'ın Hakîm, Mürettib (her şeyi düzene koyan), Müdebbir (bütün varlıkları sonsuz hikmetiyle idare eden), Mürebbi (her şeyi en güzel şekilde terbiye eden) gibi pek çok isminin neticesi olarak, dünyada eşyanın yaratılışının derece

derece ve zamanla gerçekleşmesi, Rabbanî hikmetin gereğidir.

Ahirette ise hikmetten çok kudret ve rahmet görüleceği için maddeye, zamana ve beklemeye ihtiyaç bırakmadan eşya birden inşa edilir. Burada bir günde, bir senede yapılan işlerin, ahirette bir anda gerçekleşeceğine işaretlerle Kur'an-ı Mucizü'l-Beyan ¹⁰² وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ¹⁰² buyuruyor.

Eğer haşri, önümüzdeki baharın gelmesi gibi kesin bir şekilde anlamak istersen, haşre dair Onuncu ve Yirmi Dokuzuncu Söz'leri dikkatle oku, hakikati gör. Eğer öldükten sonra diriltileceğine, baharın geleceğine inandığın gibi inanmazsan, gel parmağını gözüme sok!

İlave Olarak Dördüncü Bir Mesele

Dünyanın sonu ve kıyametin kopması: Bir anda bir gezegenin veya bir kuyruklu yıldızın Cenâb-ı Hakk'ın emriyle dünyamıza, misafirhanemize çarpması onu harap edebilir. On senede yapılan bir sarayın, bir dakikada yıkılması gibi...

⁹⁸ “Bütün olay, tek bir çağrıdan ibaret!” (Yâsîn sûresi, 36/29, 53)

⁹⁹ “Kıyametin kopması ise başka değil, ancak göz açıp kapama (yahut daha da kısa) bir anda olup biter.” (Nahl sûresi, 16/77).

¹⁰⁰ “Ben Sizin Rabbiniz değil miyim?” (A'râf sûresi, 7/172).

¹⁰¹ “Onlar da ‘Elbette!’ diye ikrar etmişlerdi.” (A'râf sûresi, 7/172).

¹⁰² “Kıyametin kopması ise başka değil, ancak göz açıp kapayınca kadar (yahut daha da kısa) bir anda olup biter.” (Nahl sûresi, 16/77).

Zeylin Dördüncü Parçası

قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ۗ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ¹⁰³

Yani, insan, “Çürümüş kemikleri kim diriltecek?” diye sorar. Sen de ki, “İlk defa kim yaratıp onlara hayat vermişse o diriltecek.”

Onuncu Söz’ün Dokuzuncu Hakikati’nin üçüncü temsilinde tasvir edildiği gibi, bir zât göz önünde, büyük bir orduyu bir günde baştan meydana getirdiği halde biri, “Şu zât, askerleri istirahat için dağılmış olan bir taburu bir boru sesiyle toplar, tabur düzeni altına alır.” dese... Sen de, “İnanmam!” desen... Bunun ne kadar divanece bir inkâr olduğunu bilirsin.

Aynı şekilde, ordu misali bütün hayvanların ve diğer canlıların tabur misali cesetlerine, kusursuz bir intizamla ve hikmetli bir dengeyle o bedenlerin zerrelere ve latifelerini “kün feyekûn”¹⁰⁴ emriyle kaydedip yerleştiren, her devirde, hatta her baharda yeryüzünde ordu gibi yüz binlerce canlı türünü ve topluluğunu yaratan sonsuz kudret ve ilim sahibi Zât hakkında, “Tabur gibi bir cesedin nizamı altına girerek birbiriyle tanışan zerreleri ve aslî unsurları bir sedâ ile, İsrâfil’in Sûr’uyla nasıl toplayabilir?” diye sorulur mu? Bunu akıldan uzak görüp sormak, ahmakça bir divaneliktir.

Kur’an bazen Cenâb-ı Hak’ın ahiretteki harika icraatını kalbe kabul ettirmek ve zihni tasdiğe hazırlamak için dünyadaki hayret verici işleri zikreder. Veyahut gelecekte ve ahiretteki harika ilahî icraattan öyle bahseder ki, gördüğümüz pek çok misalle ona inanırız.

Mesela:

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ¹⁰⁵

ayetinden surenin sonuna kadar... İşte şu bahiste Kur’an-ı Hakîm, haşir meselesini yedi-sekiz farklı şekilde ispat ediyor.

Öncelikle dünyaya ilk gelişi nazara veriyor ve diyor ki: “Bir damla sudan kan pıhtısına, ondan küçük bir et parçasına ve ta insanın ortaya çıkışına kadar olan yaratılışınızı görüyorsunuz. Nasıl oluyor da öldükten sonra diriltilmeyi inkâr ediyorsunuz? Bu, ilk yaratılışın benzeridir, hatta ondan daha kolaydır.”

Hem Cenâb-ı Hak, insana sunduğu büyük ihsanlarına ¹⁰⁶الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا ayetiyle işaret ederek diyor ki: “Size böyle nimet veren bir Zât, sizi başıboş bırakmaz ki kabre girip kalkmamak üzere yatasınız!”

Hem şu mânâyâ işaret ediyor: “Ölmüş ağaçların dirilip yeşillendiğini görüyorsunuz. Odun gibi kemiklerin hayat bulmasını buna kıyaslamayıp akıldan uzak sayıyorsunuz. Gökleri ve yeri yaratan Zât, göklerin ve yerin meyvesi olan insana hayat vermekten ve onu öldürmekten aciz kalır mı? Koca ağacı idare eden, o ağacın meyvesine kıymet vermeyip onu başkasına mal eder mi? Neticesini terk etmekle, bütün kısımları hikmetle yoğrulmuş yaratılış ağacını abes ve beyhude kılar mı zannediyorsunuz?”

Hem diyor ki, “Ahirette sizi diriltecek Zât öyle bir Zât’tır ki, kâinat O’nun emri altında bir asker hükmündedir, ‘kün feyekûn’ emrine tam bir itaatle boyun eğer. Bir baharı yaratmak, O’na bir çiçeği yaratmak kadar kolay gelir. Bütün hayvanları var etmek, O’nun için bir sineğin yaratılışı kadar kolaydır. Böyle bir Zât’a karşı ¹⁰⁷مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ deyip kudretini acizlikle itham ederek O’na meydan okunmaz.”

Sonra ¹⁰⁸فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ tabiriyle O’nun, her şeyin dizgini elinde, anahtarı katında

bulunan, gece ile gündüzü, kış ile yazı bir kitabın sayfaları gibi kolayca çeviren, dünya ve ahireti iki oda hükmüne getirerek birini kapayıp ötekini açan bir Kadîr-i Zülcelâl olduğunu ifade eder. Madem böyledir, bütün delillerin neticesi olarak Kur'an şöyle der: ¹⁰⁹وَاللّٰهِ تُرْجَعُونَ, yani sizi mezarlarınızdan kaldıracak, diriltilip yüce huzurunda hesabınızı görecektir.

İşte şu ayetler, zihni ve kalbi, haşri kabul etmeye hazırlar. Çünkü dünyadaki benzer icraattan da örnekler verir.

Hem bazen Kur'an ahirette olup bitecekleri öyle tarif eder ki, dünyadaki benzerlerini hatırlatır. Böylece onları akıldan uzak görüp inkâr etmeye meydan bırakmaz.

Mesela: ¹¹⁰إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ilâ âhir... Ve ¹¹¹إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ... Ve ¹¹²إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ilâ âhir.

İşte şu sûrelerde, kıyamet ve haşirdeki büyük inkılâplar ve rubûbiyetin icraatı öyle anlatılır ki, insan onların benzerlerini dünyada, mesela güz ve bahar mevsimlerinde gördüğü için, kalbe dehşet verip akla sığmayan o değişimleri kolayca kabul eder. Şu üç sûrenin mealine kısa bir işaret bile pek uzun olur. Onun için örnek olarak bir tek ifadeyi göstereceğiz. Şöyle ki:

¹¹³وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ beyanı, “Haşirde herkesin bütün amelleri bir sayfa içinde yazılı olarak neşredilecek.” mânâsını ifade eder. Şu mesele tek başına çok hayret uyandırdığından akıl ona yol bulamaz. Fakat sûrenin işaret ettiği üzere, bahar mevsiminde başka noktaların misalleri olduğu gibi, şu meselenin de benzeri çok açıktır. Çünkü meyve veren bir ağacın ve çiçekli bir otun da amelleri, fiilleri, vazifeleri bulunur. Allah'ın isimlerini ne şekilde göstererek tesbihat yapmışsa ona göre kulluğu vardır. İşte onun bütün bu amelleri hayatıyla beraber bütün çekirdeklerinde, tohumcuklarında saklanıp başka bir baharda, başka bir zeminde ortaya çıkar. Kendi suretinin diliyle asıllarının amellerini açıkça zikrettiği gibi; dal, budak, yaprak, çiçek ve meyveleriyle de amel sayfalarını neşreder. İşte gözümüzün önünde bu hikmetli; muhafaza, idare ve terbiye edici güzel işi yapan O'dur ki, ¹¹⁴وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ der.

Başka noktaları buna kıyasla. Gücün yeterse başka mânâlar çıkar. Sana yardım etmek için şunu da söyleyelim: ¹¹⁵إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ beyanı, “tekvir” lafzıyla, yani sarmak ve toplamak mânâsıyla parlak bir temsil gösterdiği gibi, benzerini de imâ eder. Bunun iki mânâsı var:

Birincisi: Cenâb-ı Hak, yokluk, esîr ve gök perdelerini açarak güneş gibi yeryüzünü ışıklandıran pırlanta misali bir lambayı, rahmet hazinesinden çıkarıp dünyaya gösterdi. Dünya kapandıktan sonra o pırlantayı örtüsüne sarıp kaldıracaktır.

İkincisi: Güneş, ışığını yaymak ve yeryüzüne karanlıkla nöbetleşe sarmakla vazifeli bir memur olduğu ve her akşam eşyasını toplayıp gizlendiği gibi, bazen bir bulut perdesine saklanır, bazen ay onun yüzüne perde olur. O memur, ışığını ve hesap defterlerini topladığı gibi, elbette bir gün vazifesinden temelli ayrılacaktır. Hatta hiçbir sebep bulunmasa bile, güneşin yüzündeki şimdilik küçük, fakat büyümeye yüz tutmuş iki leke genişleyerek onun yeryüzüne Cenâb-ı Hakk'ın izni ile verdiği ışığı, yine Rabbi, emriyle geri alıp güneşin başına saracak ve “Haydi, burada işin kalmadı, cehenneme git, sana ibadet edip senin gibi itaatkâr bir memuru sadakatsizlikle itham edenleri, hor görenleri yak” diyecektir. Güneş, ¹¹⁶إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ fermanını lekeli siyah yüzüyle, yüzünde okur.

¹⁰³ “(Nasıl yaratıldığını unutarak, bir de misal fırlattı Bize;) ‘Çürümüş vaziyetteki o kemikleri kim diriltecek!’ diye. De ki: Onları ilk defa inşa eden diriltir, hem O her türlü yaratmayı bilir.” (Yâsîn sûresi, 36/78-79).

¹⁰⁴ “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da oluverir.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi,

6/73; Nahl sûresi, 16/40; Meryem sûresi, 19/35; Yâsîn sûresi, 36/82; Mü'min sûresi, 40/68).

105 “İnsan şunu hiç görüp düşünmedi mi: Biz kendisini bir nutfeden yaratmışken, yaman bir hasım kesildi Bize.” (Yâsîn sûresi, 36/77).

106 “O’dur ki sizin için yeşil ağaçtan bir ateş yaratır.” (Yâsîn sûresi, 36/80).

107 “(Çürümüş vaziyetteki) o kemikleri kim diriltecek?” (Yâsîn sûresi, 36/78).

108 “Sübhandır, münezzehdir o Zât ki, her şey üzerinde hâkimiyet elindedir. Ve hepinizin de dönüşü, O’na olacaktır.” (Yâsîn sûresi, 36/83).

109 Yâsîn sûresi, 36/83.

110 “Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman...” (Tekvîr sûresi, 81/1).

111 “Gök yarıldığı zaman...” (İnfitâr sûresi, 82/1).

112 “Gök yarıldığı zaman...” (İnşikak sûresi, 84/1).

113 “Hesap defterleri açıldığı zaman...” (Tekvîr sûresi, 81/10).

114 “Hesap defterleri açıldığı zaman...” (Tekvîr sûresi, 81/10).

115 “Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman...” (Tekvîr sûresi, 81/1).

116 “Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman...” (Tekvîr sûresi, 81/1).

Zeylin Beşinci Parçası

Evet, hadisin kesin hükmüyle, insanlığın en seçkin şahsiyetleri olan yüz yirmi dört bin peygamber,¹¹⁷ yanlışlığına ihtimal bulunmayan bir ittifakla, kısmen şahitliğe, kısmen de bizzat tecrübeye dayanarak ahiretin varlığını, insanların oraya sevk edileceğini ve bu kâinatın Hâlık'ının kesinlikle vaat ettiği ahireti meydana getireceğini haber verir. Aynı şekilde, bu haberi keşif ve şahitlik yoluyla, ilme dayanan kesin bilgiyle tasdik eden yüz yirmi dört milyon evliyanın ahiretin varlığına şehadetleri ve kâinatın Hakîm Yaratıcısının bütün isimleri, bu dünyada gösterdikleri cilvelerle bâki bir âlemi açıkça gerektirir. Yine her sene baharda, yeryüzünde ayakta duran sayısız ölmüş ağacın cenazesini “kün feyekûn”¹¹⁸ emriyle dirilten, haşir ve neşrin yüz binlerce örneği olarak üç yüz bin bitki ve hayvan türüne can veren sonsuz, ezeli bir kudret; sınırsız, israfsız, ebedî bir hikmet, rızka muhtaç bütün canlıları tam bir şefkatle harika bir tarzda besleyen ve her baharda, had ve hesaba gelmez çeşitli güzelliklerini kısa bir zamanda gösteren bâki bir rahmet ve daimî bir inayet açıkça ahiretin varlığını gerektirir. Ve şu kâinatın en mükemmel meyvesi, kâinatın Hâlık'ının en sevdiği sanatlı varlığı ve bütün varlıklarla en çok alâkadar olan insandaki şiddetli, sarsılmaz, daimî bekâ aşkı, ebediyet arzusu ve ölümsüzlük emeli, işaret ve delilleriyle bu fâni âlemden sonra bâki bir âlem ve bir saadet yurdu bulunduğunu o derece kesin ispatlar ki, ahiretin varlığını apaçık bir şekilde, dünyanın varlığı gibi kabul etmeyi gerektirir.¹¹⁹ HAŞİYE Madem Kur'an-ı Hakîm'in bize en mühim derslerinden biri “ahirete iman”dır ve bu iman o derece kuvvetlidir, onda öyle bir ümit ve teselli bulunur ki, bir tek şahsa yüz bin ihtiyarlık gelse bu imanın verdiği teselli ona yetebilir. Şu halde biz ihtiyarlar **الْحَمْدُ لِلَّهِ**¹²⁰ عَلَى كَمَالِ الْإِيمَانِ deyip ihtiyarlığımıza sevinmeliyiz.

¹¹⁷ 124 bin nebi, 315 (veya 313) resûl olduğuna dair bkz. Ahmed İbni Hanbel, el-Müsned 5/265; İbni Hibbân, es-Sahîh 2/77; et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr 8/217.

¹¹⁸ “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da olur.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40...).

¹¹⁹ HAŞİYE Evet, ispata dayanan bir şeyi haber vermenin kolaylığı, inkâr etmenin gayet zor olduğu, şu temsilden anlaşılır: Biri dese, “Yeryüzünde meyveleri süt konserveleri olan gayet harika bir bahçe var.” Bir başkası da dese ki: “Hayır, yoktur.” Birinci adam, yalnız onun yerini veya bazı meyvelerini göstermekle davasını kolayca ispat eder. İnkâr eden adam ise iddiasını, bütün yeryüzünü görmek ve göstermekle ispatlayabilir. Aynen öyle de, cenneti haber verenlerin, onun yüz binlerce tecellisini, meyvesini, eserini gösterdiklerini göz ardı etsek bile, doğru söyleyen iki şahidin şahadetleri ispatlarına yeterken; onu inkâr eden, sonsuz kâinatı, ebedî zamanı görüp eledikten sonra inkârını ispatlayabilir, cennetin var olmadığını gösterebilir. İşte ey ihtiyar kardeşler! Ahirete imanın ne kadar sağlam bir esas olduğunu anlayınız.

¹²⁰ Kâmil iman nasip ettiği için Allah'a hamdolsun!

